

ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Π.Μ.Σ.: Ποινικές Επιστήμες (Criminal Law and Criminology)

ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: Ποινικές Επιστήμες

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΕΤΟΣ: 2019-2020

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Του Ιωάννη Γεωργίου Κανάκη Α.Μ.:

7340010918031

**Όρια της ποινικής νομοθεσίας σε σχέση με το ζήτημα της
χρηματοδότησης τρομοκρατικών πράξεων**

Επιβλέποντες:

Ονοματεπώνυμα επιβλεπόντων

α) Αναπληρωτής καθηγητής Δ. Κιούπης

β) Επίκουρος καθηγητής Ν. Λίβος

γ) Επίκουρη καθηγήτρια Α. Λιούρδη

Αθήνα, Νοέμβριος 2019

Copyright © *Κανάκης Ιωάννης, 2109*

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Περιεχόμενα

I. Το πρόβλημα

II. Διεθνείς νομικές υποχρεώσεις

A. Ηνωμένα Έθνη: Διεθνής σύμβαση για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας του 1999 και απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας 1373 (2001)

B. Ηνωμένα Έθνη: Απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας 2178 (2010)

Γ. Ευρωπαϊκή Ένωση: Απόφαση πλαίσιο 2002/475

Δ. Ομάδα χρηματοοικονομικής δράσης (FATF): Σύσταση αριθ. 5 του 2012

E. Κυρώσεις βάσει λιστών

ΣΤ. Ιδιωτικοποίηση της καταστολής της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας

III. Πρώτο ενδιάμεσο συμπέρασμα

IV. Ισχύον ελληνικό δίκαιο

A. Τρομοκρατικές πράξεις-τρομοκρατική οργάνωση (187A §§ 1, 2 ΠΚ)

B. Αξιοποίηση υποστήριξη (187B § 1 ΠΚ)

V. Σύγκριση των διεθνών υποχρεώσεων και των εθνικών κανόνων

A. Υποκειμενικό μοντέλο του ΟΗΕ

B. Αντικειμενικό μοντέλο της ΕΕ

VI. Κριτήρια περιορισμού του ποινικού δικαίου

A. Περιορισμός μέσω της απαίτησης ενός ποινικού αδίκου

B. Περιορισμός μέσω των υποκειμενικών προϋποθέσεων

Γ. Περιορισμός μέσω της εγγύησης ενός ελεύθερου από το ποινικό δίκαιο ιδιωτικού χώρου

Δ. Περιορισμός μέσω της αρχής της αναλογικότητας

E. Τυπικά κριτήρια περιορισμού

VII. Δεύτερο ενδιάμεσο συμπέρασμα

VIII. Η προβληματική της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας στο σύστημα Hawala

A. Το σύστημα Hawala

B. Χρηματοδότηση της τρομοκρατίας

Γ. Η δημιουργία μιας τράπεζας Hawala ως περίπτωση νομικής πλάνης

IX. Τρίτο ενδιάμεσο συμπέρασμα

X. Η χρηματοδότηση ως έγκλημα οργάνωσης

A. Η περίπτωση του άρθρου 187B

B. Η χρηματοδότηση ως πραγματικό του άρθρου 187Α ΠΚ

Γ. Η αξιόποινη συλλογή χρηματοοικονομικών μέσων

Δ. Παρέμβαση: Η «δημιουργία επαφής» ως πραγματικό του άρθρου 187B ΠΚ

Ε. Το έννομο αγαθό των εγκλημάτων οργάνωσης

ΣΤ. Τα εγκλήματα οργάνωσης ως εγκλήματα διακινδύνευσης ή προπαρασκευαστικά εγκλήματα

Ζ. Περιοριστικοί παράγοντες κατά την ποινική τιμώρηση των εγκλημάτων οργάνωσης

XI. Η χρηματοδότηση της τρομοκρατίας ως αμφισβητούμενη νομοθεσία XII. Τελική θέση

I. Το πρόβλημα

Η εξέλιξη του ποινικού δικαίου από ένα κατασταλτικό σε ένα προληπτικό εργαλείο («von einem repressiven zu einem auch präventiven Instrument») με την ποινικοποίηση πολλών προπαρασκευαστικών ενεργειών, προκειμένου να αντιμετωπιστούν σε ένα πρώιμο χρονικό σημείο εγκληματικές ενέργειες που μετά την διάπραξή τους δεν θα είχε κανένα νόημα η καταστολή τους (όπως πχ. σε μια επίθεση αυτοκτονίας) δοκιμάζει τα όρια αντοχής του αδίκου και της αρχής της ενοχής του δράστη. Έτσι, είναι προβληματική η τιμώρηση της αποταμίευσης χρημάτων για μια μεταγενέστερη τρομοκρατική ενέργεια, επειδή η ποινικοποίηση μιας τέτοιας αντικειμενικά καθημερινής πράξης («einer solch alltäglichen objektiven Handlung») μόνο λόγω της υποκειμενικής πρόθεσης χρήσης για τρομοκρατικούς σκοπούς εγγίζει τα όρια της ποινικοποίησης του φρονήματος («Gedankenverbrechen») και θα πρέπει να χαραχθούν τα όρια μεταξύ του ποινικά τιμωρητέου αδίκου που θα δικαιολογούσε την ποινική τιμώρηση και ενός αστυνομικά μόνο ενδιαφέροντος κινδύνου, ο οποίος θα μπορούσε ενδεχομένως να αντιμετωπισθεί με διοικητικά μέτρα. Έτσι, πρέπει να ερευνηθούν τα όρια μιας προωθημένης τιμώρησης γενικά και ειδικά στο πεδίο της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας. Τα όρια αυτά προκύπτουν από τις διεθνείς δεσμεύσεις της χώρας αλλά και από το ποινικό δίκαιο.

II. Διεθνείς νομικές υποχρεώσεις

A. Ηνωμένα Έθνη: Διεθνής σύμβαση για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας του 1999 και απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας 1373 (2001):

Το βασικό εργαλείο (grundlegendes Instrument) των Ηνωμένων Εθνών εναντίον της χρηματοδότησης των τρομοκρατών και των τρομοκρατικών οργανώσεων είναι η διεθνής σύμβαση για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας του 1999 (International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism) (ΦΕΚ Α΄ 168).

Επίσης, η απόφαση 1373 (2001) (ΦΕΚ Α΄ 257) που υιοθετήθηκε από το Συμβούλιο Ασφαλείας, στις 28 Σεπτεμβρίου 2001, υποχρέωσε όλα τα Κράτη να ποινικοποιήσουν την χρηματοδότηση τρομοκρατικών πράξεων και να προσχωρήσουν στην διεθνή σύμβαση για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας.

α) Διεθνής σύμβαση για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας του 1999

Ο πυρήνας της σύμβασης για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας είναι το άρθρο 2 παρ. 1. Σύμφωνα με το κείμενο σε μετάφραση στην ελληνική του κυρωτικού νόμου αυτό ορίζει:

1. Αδίκημα διαπράττεται κατά την έννοια της παρούσας Σύμβασης όταν κάποιος, με οποιοδήποτε μέσο, άμεσα ή έμμεσα, παράνομα και εκ προθέσεως, παρέχει ή εισπράττει κεφάλαια με πρόθεση να χρησιμοποιηθούν ή εν γνώσει του ότι πρόκειται να χρησιμοποιηθούν, συνολικά ή εν μέρει, για την εκτέλεση:

(α) πράξης που συνιστά αδίκημα σύμφωνα με το πεδίο εφαρμογής και τους ορισμούς που περιέχονται σε κάποια από τις συνθήκες που απαριθμούνται στο Παράρτημα, ή

(β) οποιασδήποτε άλλης πράξης που αποσκοπεί στην πρόκληση θανάτου ή βαριάς σωματικής βλάβης εις βάρος πολίτη ή οποιουδήποτε άλλου προσώπου που δεν συμμετέχει ενεργά στις εχθροπραξίες σε κατάσταση ένοπλης σύγκρουσης, όταν ο σκοπός αυτής της πράξης, λόγω της φύσης της ή των συνθηκών υπό τις οποίες τελείται, είναι ο εκφοβισμός ενός πληθυσμού ή ο εξαναγκασμός μιας κυβέρνησης ή ενός διεθνούς οργανισμού να πράξει ή να απόσχει από το να πράξει κάτι.

3. Για να συνιστά αδίκημα κάποια πράξη από τις αναφερόμενες στην παρ. 1, δεν είναι απαραίτητο να έχουν χρησιμοποιηθεί πραγματικά τα κεφάλαια στην τέλεση αδικήματος από τα αναφερόμενα στην παρ. 1 εδ. α΄ ή β΄.

4. Αδίκημα διαπράττεται και όταν κάποιος αποπειράται να διαπράξει αδίκημα κατά τον ορισμό της παρ. 1 του παρόντος άρθρου.

1. Αντικειμενική υπόσταση: Χρηματοδοτική ενέργεια

Με δεδομένη την διάκριση ανάμεσα σε άμεση και έμμεση παροχή γίνεται δεκτό ότι τα κεφάλαια θα πρέπει να φτάσουν στον αποδέκτη. Στην έννοια της παροχής υπάγεται και η περίπτωση ενδιάμεσων προσώπων σε μια αλυσίδα. Στην είσπραξη δεν απαιτείται η παράδοση των οικονομικών μέσων σε έναν τρίτο. Η νόμιμη ή παράνομη προέλευση των κεφαλαίων είναι αδιάφορη. Η απλή όμως αποδοχή δεν αρκεί καθώς ο όρος της είσπραξης (Sammeln) προϋποθέτει μια ενεργητική συμπεριφορά με την έννοια του fundraising που κατευθύνεται στον σκοπό της χρηματοδότησης (eine auf den Finanzierungszweck gerichtete active Förderungshandlung)¹. Γι' αυτό στις διαπραγματεύσεις απορρίφθηκε ο όρος της «αποδοχής» (reception). Υπό αντίθετη εκδοχή το αξιόποιο θα προέκυπτε μόνο από την πρόθεση του δράστη και ο καλόπιστος τρίτος θα ήταν ανεπαρκώς προστατευμένος απέναντι σε καταχρηστικές διώξεις. Το άρθρο 2 παρ. 3 τονίζει σαφώς ότι η πραγματική χρησιμοποίηση των εν λόγω μέσων δεν είναι προϋπόθεση της αντικειμενικής υπόστασης αλλά πρέπει να υπάρχει μόνο στην παράσταση του δράστη. Στην πραγματικότητα τιμωρείται μια προπαρασκευαστική πράξη, διαφορετική από εκείνη της συνέργειας ή της απόπειρας της ολοκληρωμένης πράξης. Το αξιόποιο θεμελιώνεται έτσι στην αντικειμενική

¹ Sieber/Vogel, Terrorismufinanzierung, σελ. 22.

πρόβλεψη του συνδεδεμένου με την συγκέντρωση χρημάτων κινδύνου υποστήριξης μιας τρομοκρατικής ενέργειας. Αποδέκτης μπορεί να είναι ο ίδιος ο δράστης ή τρίτο πρόσωπο. Τα κεφάλαια (funds) πρέπει να ερμηνευθούν ευρέως ενόψει του κανονιστικού σκοπού της σύμβασης αλλά θα πρέπει να οδηγούν σε κάποια ενδυνάμωση (Verstärkung) της οικονομικής δύναμης του αποδέκτη. Δεν εμπίπτει εδώ η περίπτωση που η συναλλαγή καταλήγει σε αποδυνάμωση του αποδέκτη. Εμπίπτει όμως η εξόφληση τιμήματος καθώς οδηγεί σε μεταβίβαση χρηματικής αξίας.

2. Υποκειμενική υπόσταση: Πρόθεση υποστήριξης

Ο ενδεχόμενος δόλος ως προς την παροχή ή την είσπραξη δεν αρκεί ενόψει του ότι ο δράστης παρέχει ή εισπράττει τα κεφάλαια με την πρόθεση να χρησιμοποιηθούν ή εν γνώσει του ότι πρόκειται να χρησιμοποιηθούν². Κατά τούτο η εσφαλμένη μετάφραση του όρου «wilfully» με το «εκ προθέσεως» αποδίδει κατ' αποτέλεσμα ορθά το ηθελημένο από τους συντάκτες. Στο παράρτημα αναφέρονται 9 πράξεις που αφορούν, κατάληψη αεροσκάφους, παράνομες πράξεις κατά της ασφάλειας πολιτικής αεροπορίας, σύλληψη ομήρων, ανεπίτρεπτη χρήση πυρηνικού υλικού, παράνομες πράξεις βίας σε αεροδρόμια που εξυπηρετούν τη διεθνή πολιτική αεροπορία, παράνομες πράξεις κατά της ασφάλειας της ναυσιπλοΐας, παράνομες πράξεις κατά της ασφάλειας των σταθερών εγκαταστάσεων στην υφαλοκρηπίδα και τρομοκρατικές βομβιστικές επιθέσεις, όπως αυτές περιγράφονται στις εκεί αναφερόμενες διεθνείς συμβάσεις. Οι πράξεις του άρθ. 1 παρ. 1 περ. β απαιτούν επιπλέον να αποβλέπουν στον εκφοβισμό ενός πληθυσμού ή στον εξαναγκασμό μιας κυβέρνησης ή ενός διεθνούς οργανισμού να πράξει ή να παραλείψει κάτι. Η παραπομπή στη φύση της πράξης ή στις συνθήκες υπό τις οποίες τελείται συνεισφέρει ένα αντικειμενικό μέτρο αξιολόγησης. Η προϋπόθεση αυτή δεν απαιτείται για την περ. α. Η χρησιμοποίηση περιλαμβάνει κάθε προπαρασκευαστική πράξη για τρομοκρατικούς σκοπούς όπως πχ. την εκπαίδευση τρομοκρατών ή την προμήθεια πλαστών ταυτοτήτων, καθώς οι συντάκτες απέβλεπαν στην υφιστάμενη πάντα ανάγκη για χρηματοδότηση προπαρασκευαστικών πράξεων που προετοιμάζουν την εκτέλεση ενός τρομοκρατικού χτυπήματος³. Στην αντικειμενική έννοια του παρανόμου δεν εμπίπτουν κεφάλαια που διατίθενται για ανθρωπιστικούς λόγους. Εδώ θα μπορούσαν να υπαχθούν και οι περιπτώσεις του people smuggling δηλ. της πληρωμής λύτρων σε απαγωγείς από ιδιώτες προκειμένου να απελευθερωθούν όμηροι. Τρομοκρατικές πράξεις δεν συνιστούν οι πολεμικές ενέργειες. Γνώση της τρομοκρατικής ενέργειας στις

² Sieber/Vogel, Terrorismus..., σελ. 24.

³ |Sieber/Vogel, Terrorismus . 26.
..., σελ

λεπτομέρειές της δεν απαιτείται. Αρκεί πρόθεση ή γνώση να συμβάλει με την χρηματοδότηση στην τέλεση της τρομοκρατικής ενέργειας. Όταν η παροχή ή η είσπραξη γίνεται με την πρόθεση να χρησιμοποιηθούν τα κεφάλαια, ο δόλος του τελικού αποδέκτη είναι αδιάφορος. Όταν όμως η παροχή ή η είσπραξη γίνεται εν γνώσει του ότι πρόκειται να χρησιμοποιηθούν για κάποια τρομοκρατική ενέργεια ο τελικός αποδέκτης πρέπει να έχει πράγματι την πρόθεση να τα χρησιμοποιήσει γιατί μόνο τότε δικαιολογείται η γνώση ως γνώση κάποιων δεδομένων. Δεδομένου όμως ότι συνήθως ο τελικός αποδέκτης βρίσκεται στο εξωτερικό πράγμα που δυσχεραίνει την απόδειξη γίνεται δεκτό ότι αρκεί ο αναγκαίος δόλος β' βαθμού.⁴

β) Απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας 1373 (2001)

Το περιεχόμενο της διεθνούς σύμβασης για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας υιοθετήθηκε από την απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας 1373 (2001). Σύμφωνα με αυτήν:

Το Συμβούλιο Ασφαλείας...Ενεργώντας σύμφωνα με το Κεφάλαιο VII του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών...Αποφασίζει ότι όλα τα κράτη πρέπει...(β) Να ποινικοποιήσουν την εν γνώσει παροχή ή συγκέντρωση, με οποιοδήποτε μέσο, άμεσα ή έμμεσα, κεφαλαίων από υπηκόους τους ή εντός του εδάφους τους με σκοπό να χρησιμοποιηθούν τα κεφάλαια ή εν γνώσει ότι τα κεφάλαια θα χρησιμοποιηθούν για να πραγματοποιηθούν τρομοκρατικές ενέργειες.

Η απόφαση του συμβουλίου ασφαλείας δεν προσδιορίζει ειδικότερα τον ορισμό των τρομοκρατικών ενεργειών. Ωστόσο γίνεται δεκτό ότι αυτός συμπληρώνεται από την αντικειμενική υπόσταση του άρθρου 2 παρ. 1 της διεθνούς σύμβασης για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας⁵.

Β. Ηνωμένα Έθνη: Απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας 2178 (2014)

Σύμφωνα με την απόφαση 2178 (2014):

Το Συμβούλιο Ασφαλείας...6. αποφασίζει ότι όλα τα Κράτη θα διασφαλίζουν ότι η εθνική νομοθεσία και οι κανονισμοί τους θεσπίζουν σοβαρά ποινικά αδικήματα, επαρκή ώστε να παρέχουν τη δυνατότητα δίωξης και τιμωρίας, κατά τρόπο που να αντανakλά δεόντως τη σοβαρότητα του αδικήματος...

(β) της με πρόθεση παροχής ή συγκέντρωσης, με οποιοδήποτε μέσο, άμεσα ή έμμεσα, κεφαλαίων από τους υπηκόους τους ή στο έδαφός τους, με σκοπό τη χρήση τους ή εν γνώσει

⁴ Sieber/Vogel, Terrorismus..., σελ. 28. ⁵ Sieber/Vogel, Terrorismus..., σελ. 21.

ότι τα κεφάλαια θα χρησιμοποιηθούν για να χρηματοδοτήσουν τα ταξίδια ατόμων που μεταβαίνουν σε Κράτος διαφορετικό από τα Κράτη κατοικίας ή εθνικότητάς τους, με σκοπό την τέλεση, το σχεδιασμό ή την προετοιμασία τρομοκρατικών πράξεων ή τη συμμετοχή σε τρομοκρατικές πράξεις ή την παροχή ή τη λήψη τρομοκρατικής εκπαίδευσης...

1. Αντικειμενική υπόσταση: Χρηματοδοτική ενέργεια

Ο δράστης του εγκλήματος αυτού ακόμα δεν έχει καμία επαφή ή τουλάχιστον καμία άξια σημασίας επαφή με την αλλοδαπή τρομοκρατική οργάνωση. Εδώ τιμωρείται η υποστήριξη σε ένα πολύ πρώιμο στάδιο. Όπως έχουμε δει το άρθρο 2 παρ. 1 της σύμβασης για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας περιλαμβάνει την χρηματοδότηση προπαρασκευαστικών πράξεων τρομοκρατικών ενεργειών. Όμως το απλό ταξίδι σε μια γεωγραφική περιοχή όπου αργότερα θα λάβει χώρα μια τρομοκρατική ενέργεια («ταξίδια ατόμων που μεταβαίνουν σε Κράτος...με σκοπό...την προετοιμασία τρομοκρατικών πράξεων») δεν συνιστούσε προφανώς κατά την άποψη των συντακτών προπαρασκευαστική πράξη κατά την έννοια του άρθρου αυτού και θα έπρεπε να ρυθμισθεί αυτοτελώς. Η απλή αποταμίευση δεν αρκεί. Υπάγονται ενδιάμεσα πρόσωπα. Παροχή σε τρίτον στην περίπτωση της συγκέντρωσης δεν απαιτείται. Και εδώ πρόκειται για μια χρονικά προωθημένη τιμώρηση μιας εγκληματικής πράξης διαμέσου ενός άλλου («Fremdbegehungsalternative») όχι όμως με βάση το μοντέλο της συνέργειας σε απόπειρα ή στην ολοκληρωμένη πράξη αλλά σε μια (χρονικά προωθημένη) μορφή απόπειρας συμμετοχής ⁵. Τα κεφάλαια δεν περιλαμβάνουν μόνο χρήματα.

2. Υποκειμενική υπόσταση: Πρόθεση υποστήριξης

Στην περίπτωση αυτή ο δράστης δεν ενεργεί με την πρόθεση να χρησιμοποιηθούν ή εν γνώσει ότι πρόκειται να χρησιμοποιηθούν τα κεφάλαια για μια συγκεκριμένη τρομοκρατική ενέργεια, αλλά για την χρηματοδότηση ενός ταξιδιού σε μια άλλη χώρα όπου πρόκειται να λάβει χώρα μια τρομοκρατική ενέργεια δηλ. προπαρασκευή (με τη μορφή της χρηματοδότησης) της προπαρασκευής (που έγκειται στο ταξίδι) μιας τρομοκρατικής ενέργειας. Βρισκόμαστε δηλ. σε μια ακόμα πιο προωθημένη μορφή εγκλήματος διπλής προώθησης του αξιοποίνου (doppelte Verlagerung der Strafbarkeit). Ο ταξιδιώτης πρέπει να έχει δόλο να ενεργήσει. Για το είδος των τρομοκρατικών πράξεων παραπέμπει η απόφαση στην απόφαση 1373 (2001) που γίνεται δεκτό ότι συμπληρώνεται από την σύμβαση για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας και συνεπώς θα εφαρμοσθούν σωρευτικά

⁵. 31.

οι εκεί νομικές προϋποθέσεις. Έτσι, εάν ο ταξιδιώτης προκαλέσει το θάνατο ενός πολίτη θα εφαρμοσθούν οι προϋποθέσεις του άρθρου 2 παρ. 1 περ. β. Επιπλέον η πράξη αυτή θα πρέπει λόγω της φύσης της ή των συνθηκών να αποβλέπει στον εκφοβισμό ή τον εξαναγκασμό μιας κυβέρνησης κλπ. να πράξει ή να παραλείψει κάτι. Οι προϋποθέσεις αυτές δεν χρειάζονται όταν υπάρχει κανείς στην περ. α, όπως σε μια απαγωγή ή βομβιστική επίθεση. Οι λεπτομέρειες της τρομοκρατικής πράξης δεν χρειάζεται να είναι γνωστές, αρκεί η πρόθεση του ταξιδιώτη να συμμετάσχει σε μια τρομοκρατική πράξη, να εκπαιδεύσει άλλους ή να λάβει ο ίδιος τρομοκρατική εκπαίδευση. Ο δράστης πρέπει να ενεργεί με σκοπό τη χρήση των κεφαλαίων ή εν γνώσει ότι τα κεφαλαία θα χρησιμοποιηθούν για να χρηματοδοτήσουν ένα ταξίδι με τρομοκρατικά κίνητρα. Για την περίπτωση της γνώσης ο αποδέκτης των κεφαλαίων θα πρέπει να σκοπεύει πράγματι στην διάπραξη μιας τρομοκρατικής ενέργειας.

Γ. Ευρωπαϊκή Ένωση: Απόφαση Πλαίσιο 2002/475

Σύμφωνα με την απόφαση πλαίσιο 2002/475:

2. Κάθε κράτος μέλος λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα ώστε οι εκ προθέσεως τελούμενες ακόλουθες πράξεις να επισύρουν ποινή:

β) συμμετοχή στις δραστηριότητες τρομοκρατικής ομάδας, συμπεριλαμβανομένης της παροχής πληροφοριών ή υλικών μέσων ή κάθε μορφής χρηματοδότησης των δραστηριοτήτων της με επίγνωση του γεγονότος ότι η συμμετοχή αυτή θα συμβάλει στις εγκληματικές δραστηριότητες της τρομοκρατικής ομάδας.

Σύμφωνα με το προοίμιο η παρούσα απόφαση-πλαίσιο δεν καλύπτει τις δραστηριότητες των ενόπλων δυνάμεων σε περίοδο ένοπλης σύγκρουσης κατά την έννοια που δίνει στους όρους αυτούς το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο. Εδώ περιλαμβάνονται τόσο κρατικές όσο και μη κρατικές ένοπλες δυνάμεις. Ωστόσο είναι δυνατό να θεωρήσει ο εθνικός νομοθέτης μια προσβολή του ανθρωπιστικού δικαίου που αποβλέπει στον εκφοβισμό ενός πληθυσμού ή στον εξαναγκασμό μιας κυβέρνησης ή ενός διεθνούς οργανισμού να πράξει ή να απέσχει από το να πράξει κάτι σαν τρομοκρατική ενέργεια. Η απόφαση πλαίσιο απαιτεί μια αντικειμενική συμμετοχή στις δραστηριότητες μιας τρομοκρατικής οργάνωσης, συμπεριλαμβανομένης της παροχής πληροφοριών ή υλικών μέσων ή κάθε μορφής χρηματοδότησης. Η παροχή (supplying στα αγγλικά, en fournissant στα γαλλικά) πρέπει να ενδυναμώνει την τρομοκρατική οργάνωση. Σε αντίθεση με την σύμβαση για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας δεν αρκεί εδώ η πρόθεση. Αυτό διαφοροποιεί θεμελιωδώς την απόφαση πλαίσιο από την σύμβαση για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας. Θα πρέπει δηλ. ο δράστης να συμμετέχει στις δραστηριότητες της οργάνωσης και να συμβάλει με αυτό τον τρόπο στις εγκληματικές της δραστηριότητες. Δεν

χρειάζεται να είναι όμως μέλος, ούτε η συμμετοχή του να έχει μια διάρκεια. Παρομοίως δεν απαιτείται ούτε μια άμεση συμμετοχή στις εγκληματικές ενέργειες της τρομοκρατικής ομάδας. Δεν χρειάζεται ούτε να συμβάλλει στις τρομοκρατικές ενέργειες. Αρκεί μόνο να ενδυναμώνει την επικινδυνότητα της τρομοκρατικής ομάδας⁶.

Σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 1 της Απόφασης Πλαίσιο περιγράφεται ο ορισμός της τρομοκρατικής οργάνωσης

η εγκαθιδρυμένη επί ένα χρονικό διάστημα και διαρθρωμένη ένωση περισσοτέρων των δύο προσώπων που δρουν από κοινού προκειμένου να τελέσουν τρομοκρατικά εγκλήματα.

Ο όρος «διαρθρωμένη ένωση» σημαίνει μια ένωση που δεν συγκροτήθηκε τυχαία με σκοπό να διαπράξει αμέσως ένα ορισμένο έγκλημα και η οποία δεν έχει απαραίτητως τυπικά καθορισμένους ρόλους των μελών της, συνέχεια στη σύνθεσή της ή πολυσύνθετη δομή. Δεν καλύπτονται μεμονωμένα άτομα ή ομάδες που δεν συνιστούν εγκληματική οργάνωση.

Σύμφωνα με το άρθρο 1 της απόφασης πλαίσιο:

1. Κάθε κράτος μέλος λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα ώστε να θεωρούνται ως εγκλήματα τρομοκρατίας οι εκ προθέσεως πράξεις οι οποίες αναφέρονται στα στοιχεία α) έως θ) όπως ορίζονται ως εγκλήματα από το εθνικό δίκαιο, και οι οποίες είναι δυνατόν, εκ της φύσεως ή του συναφούς πλαισίου τους, να προσβάλουν σοβαρά χώρα ή διεθνή οργανισμό, όταν ο δράστης τις διαπράττει με σκοπό:

- να εκφοβίσει σοβαρά έναν πληθυσμό, ή
- να εξαναγκάσει αδικαιολόγητα τις δημόσιες αρχές ή ένα διεθνή οργανισμό να εκτελέσουν οποιαδήποτε πράξη ή να απόσχουν από την εκτέλεσή της, ή
- να αποσταθεροποιήσει σοβαρά ή να καταστρέψει τις θεμελιώδεις πολιτικές, συνταγματικές, οικονομικές ή κοινωνικές δομές μιας χώρας ή ενός διεθνούς οργανισμού·

α) προσβολή κατά της ζωής προσώπου, η οποία είναι δυνατόν να επιφέρει το θάνατο,

β) σοβαρή προσβολή κατά της σωματικής ακεραιότητας προσώπου,

γ) απαγωγή ή αρπαγή ομήρων,

⁶. 36.

- δ) πρόκληση μαζικών καταστροφών σε κυβερνητικές ή δημόσιες εγκαταστάσεις, συγκοινωνιακά συστήματα, υποδομή, περιλαμβανομένων και των συστημάτων πληροφορικής, σταθερές εξέδρες που βρίσκονται επί της υφαλοκρηπίδας, δημόσιους χώρους ή ιδιωτικές ιδιοκτησίες που θα μπορούσαν να εκθέσουν σε κίνδυνο ανθρώπινες ζωές ή να προξενήσουν σημαντικές οικονομικές απώλειες,
- ε) κατάληψη αεροσκαφών ή πλοίων ή άλλων μέσων μαζικής μεταφοράς ή μεταφοράς εμπορευμάτων,
- στ) κατασκευή, κατοχή, κτήση, μεταφορά, προμήθεια ή χρήση πυροβόλων όπλων, εκρηκτικών υλών, πυρηνικών, βιολογικών και χημικών όπλων καθώς και, όσον αφορά τα βιολογικά και χημικά όπλα, έρευνα και ανάπτυξη,
- ζ) απελευθέρωση επικίνδυνων ουσιών ή πρόκληση πυρκαγιών, πλημμύρων ή εκρήξεων, με αποτέλεσμα την έκθεση ανθρώπινων ζώων σε κίνδυνο,
- η) διαταραχή ή διακοπή του εφοδιασμού ύδατος, ηλεκτρικής ενέργειας ή κάθε άλλου βασικού φυσικού πόρου, με αποτέλεσμα την έκθεση ανθρώπινων ζώων σε κίνδυνο,
- θ) απειλή τέλεσης μιας εκ των πράξεων οι οποίες απαριθμούνται στα στοιχεία α) έως η).

Ο κατάλογος αυτός περιλαμβάνει τις περισσότερες πράξεις που αναφέρονται στην σύμβαση για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας και επιπλέον μερικές άλλες. Ωστόσο οι πράξεις αυτές χαρακτηρίζονται ως τρομοκρατικές όταν συντρέχουν επιπλέον αντικειμενικά και υποκειμενικά κριτήρια. Οι πράξεις του καταλόγου είναι τρομοκρατικές μόνο όταν πληρούν ορισμένα ποιοτικά χαρακτηριστικά. Η απόφαση πλαίσιο ορίζει τέλος τρεις δυνατούς σκοπούς. Πρώτα μια πράξη του καταλόγου είναι τρομοκρατική όταν γίνεται με τον σκοπό «να εκφοβίσει σοβαρά έναν πληθυσμό». Δεύτερον, ο σκοπός μπορεί να είναι να εξαναγκάσει «δημόσιες αρχές ή ένα διεθνή οργανισμό να εκτελέσουν οποιαδήποτε πράξη ή να απόσχουν από την εκτέλεσή της». Τρίτον, η πράξη μπορεί να επιδιώκει «να αποσταθεροποιήσει σοβαρά ή να καταστρέψει τις θεμελιώδεις πολιτικές, συνταγματικές, οικονομικές ή κοινωνικές δομές μιας χώρας ή ενός διεθνούς οργανισμού». Οι πράξεις του καταλόγου είναι «τρομοκρατικές» όταν «είναι δυνατόν, εκ της φύσεως ή του συναφούς πλαισίου τους, να προσβάλουν σοβαρά χώρα ή διεθνή οργανισμό». Ένας τέτοιος περιορισμός δεν υπάρχει στην σύμβαση για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας. Στην διάταξη υπάγεται κάθε οικονομικό πλεονέκτημα. Η συμμετοχή και η παροχή υλικών μέσων πρέπει να γίνεται με πρόθεση. Η γνώση θα πρέπει να αναφέρεται τόσο στο γεγονός ότι «η συμμετοχή αυτή θα συμβάλει στις εγκληματικές δραστηριότητες της τρομοκρατικής ομάδας» όπως επίσης και στον τρομοκρατικό χαρακτήρα αυτών, επιπλέον η γνώση θα πρέπει

να περιλαμβάνει τόσο την ποιοτική καταλληλότητα των επιδιωκόμενων εκ μέρους της τρομοκρατικής ομάδας εγκληματικών ενεργειών όσο και τους επιδιωκόμενους από αυτήν σκοπούς⁷.

Δ. Ομάδα Χρηματοοικονομικής Δράσης (FATF): Σύσταση αριθ. 5 του 2012

Σύμφωνα με την σύσταση αριθ. 5 σχετικά με την ποινικοποίηση της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας:

Οι χώρες πρέπει να ποινικοποιήσουν τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας βάσει της Σύμβασης για τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας και θα πρέπει να ποινικοποιήσουν όχι μόνο τη χρηματοδότηση τρομοκρατικών πράξεων αλλά και τη χρηματοδότηση τρομοκρατικών οργανώσεων και μεμονωμένων τρομοκρατών, ακόμη και εάν δεν υπάρχει σύνδεσμος με συγκεκριμένη τρομοκρατική πράξη ή πράξεις.

Το ερμηνευτικό σημείωμα της σύστασης 5 σχετικά με το ποινικό αδίκημα της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας διευκρινίζει ότι:

Τα αδικήματα χρηματοδότησης της τρομοκρατίας πρέπει να επεκταθούν σε κάθε πρόσωπο που παρέχει ή συλλέγει εσκεμμένα κεφάλαια με οποιονδήποτε τρόπο, άμεσα ή έμμεσα, με την παράνομη πρόθεση να χρησιμοποιηθούν ή με τη γνώση ότι πρόκειται να χρησιμοποιηθούν, εν όλω ή εν μέρει: α) για την εκτέλεση τρομοκρατικής πράξης ή πράξεων β) από τρομοκρατική οργάνωση ή γ) από μεμονωμένο τρομοκράτη.

Το ερμηνευτικό σημείωμα στις 9 Ειδικές Συστάσεις της «FATF IX Special Recommendations» του 2001 ορίζει ότι:

Ο όρος τρομοκράτης αναφέρεται σε οποιοδήποτε φυσικό πρόσωπο που: i) διαπράττει ή επιχειρεί να διαπράξει, τρομοκρατικές πράξεις με οποιονδήποτε τρόπο, άμεσα ή έμμεσα, παράνομα και εσκεμμένα· ii) συμμετέχει ως συνεργός σε τρομοκρατικές πράξεις· iii) οργανώνει ή κατευθύνει άλλους σε τρομοκρατικές ενέργειες· ή iv) συμβάλλει στη διάπραξη τρομοκρατικών πράξεων από μια ομάδα ατόμων που ενεργούν με κοινή δράση σκοπό, όπου η συμβολή πραγματοποιείται εκ προθέσεως και με σκοπό την προώθηση της τρομοκρατικής ενέργειας ή με τη γνώση της πρόθεσης της ομάδας να διαπράξει τρομοκρατική ενέργεια.

Ο όρος τρομοκρατική οργάνωση αναφέρεται σε οποιαδήποτε ομάδα τρομοκρατών που: i) διαπράττει, ή επιχειρεί να διαπράξει τρομοκρατικές ενέργειες με οποιονδήποτε τρόπο, άμεσα ή έμμεσα, παράνομα· ii) συμμετέχει ως συνεργός σε τρομοκρατικές ενέργειες· iii)

⁷. 38.

οργανώνει ή κατευθύνει άλλους να διαπράξουν τρομοκρατικές πράξεις· ή iv) συμβάλλει στη διάπραξη τρομοκρατικών πράξεων από ομάδα ατόμων που ενεργούν με κοινό σκοπό, όπου η

συμβολή πραγματοποιείται εκ προθέσεως και με σκοπό τη προώθηση της τρομοκρατικής πράξης ή με τη γνώση της πρόθεσης της ομάδας να διαπράξει την τρομοκρατική πράξη.

1. Αντικειμενική υπόσταση: Υποστηρικτική ενέργεια

Καίτοι δεν περιέχεται κάποιος ξεκάθαρος ποινικός κανόνας, γίνεται δεκτό ωστόσο ότι η σχετική σύσταση δεν προσκρούει στην αρχή *nullum crimen sine lege*, καθώς γίνεται δεκτό ότι αυτή ισχύει μόνο έναντι των πολιτών και όχι μεταξύ κρατών⁸. Η σύσταση προχωράει πολύ πέρα από την σύμβαση για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας δεδομένου ότι παρά το πενιχρό περιεχόμενό της εμπεριέχει τρία διαφορετικά μοντέλα σχεδιασμένης χρηματοδότησης τρομοκρατικών ενεργειών: 1) Χρηματοδότηση μιας τρομοκρατικής πράξης, 2) Χρηματοδότηση μιας τρομοκρατικής οργάνωσης και 3) Χρηματοδότηση ενός τρομοκράτη. Σε αντίθεση με το αντικειμενικό μοντέλο της «συμμετοχής στις δραστηριότητες τρομοκρατικής ομάδας» η αντικειμενική υπόσταση της «παροχής ή συγκέντρωσης, με οποιοδήποτε μέσο, άμεσα ή έμμεσα, κεφαλαίων» περιορίζεται ακόμα περισσότερο μόνο στην παροχή και την συγκέντρωση κεφαλαίων και είναι ταυτόσημη και για τις τρεις αντικειμενικές υποστάσεις⁹.

2. Υποκειμενική υπόσταση: Πρόθεση υποστήριξης

Η παροχή ή συγκέντρωση κεφαλαίων θα πρέπει να γίνεται με σκοπό τη χρήση τους ή εν γνώσει ότι τα κεφάλαια θα χρησιμοποιηθούν. Η σύσταση δεν περιέχει κανένα κατάλογο τρομοκρατικών πράξεων και αυτός θα αντληθεί από την σύμβαση για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας. Συνεπώς μπορεί να πρόκειται είτε για μια πράξη του άρθρου 2 παρ. 1 περ. β δηλ. πρόκληση θανάτου ή βαριάς σωματικής βλάβης ή για μια από τις πράξεις που αναφέρονται στο Παράρτημα του άρθρου 2 παρ. 1 περ. α. Επιπλέον η πράξη αυτή θα πρέπει λόγω της φύσης της ή των συνθηκών να αποβλέπει στον εκφοβισμό ή τον εξαναγκασμό μιας κυβέρνησης κλπ. να πράξει ή να παραλείψει κάτι. Η πρόθεση του δράστη πρέπει να αναφέρεται στη χρήση των κεφαλαίων για την διάπραξη μιας τρομοκρατικής πράξης. Περιλαμβάνεται κάθε προπαρασκευαστική πράξη όπως πχ. η εκπαίδευση τρομοκρατών ή η προμήθεια πλαστών ταυτοτήτων. Απαιτείται πρόθεση ή γνώση. Ο ενδεχόμενος δόλος δεν αρκεί. Ο αποδέκτης πρέπει να έχει πράγματι την πρόθεση να χρησιμοποιήσει τα κεφάλαια αυτά. Όσον αφορά τις τρομοκρατικές οργανώσεις (2) δεν χρειάζεται να χρησιμοποιηθούν τα κεφάλαια για μια τρομοκρατική ενέργεια (1) αλλά αρκεί

⁸ Sieber/Vogel, *Terrorismus...*, σελ. 41.

⁹ . 42.

Sieber/Vogel, *Terrorismus...*, σελ

να χρησιμοποιηθούν τα κεφάλαια για οποιοδήποτε σκοπό από μια τρομοκρατική οργάνωση¹⁰.

Ερμηνευτικά με βάση τον ορισμό της τρομοκρατικής οργάνωσης στο ερμηνευτικό σημείωμα του 2001 το οποίο διατηρεί την ερμηνευτική του αξία και για την σύσταση 5 όπως έχει επικαιροποιηθεί το 2012 γίνεται δεκτό ότι για να έχουμε μια τρομοκρατική οργάνωση θα πρέπει να διαπράττει τρομοκρατικές πράξεις σαν αυτές που αναφέρονται στον κατάλογο πράξεων της σύμβασης για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας.

Από την χρήση ενεστωτικού χρόνου συνάγεται ότι θα πρόκειται για μελλοντικές ενέργειες. Άλλωστε σκοπός της ομάδας χρηματοοικονομικής δράσης ήταν να χαλαρώσει στον σύνδεσμο των κεφαλαίων με μια τρομοκρατική ενέργεια. Αυτό που τιμωρείται είναι ο κίνδυνος (που κατ' ανάγκη αναφέρεται στο μέλλον) ότι τα κεφάλαια αυτά θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για τρομοκρατικές ενέργειες. Γι' αυτό αρκεί (2) «οποιοσδήποτε σκοπός», ενώ στην σύμβαση για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας τιμωρείται μόνο όποιος παρέχει ή εισπράττει κεφάλαια με πρόθεση να χρησιμοποιηθούν ή εν γνώσει του ότι πρόκειται να χρησιμοποιηθούν για την εκτέλεση μιας τρομοκρατικής πράξης. Μια τρομοκρατική οργάνωση που δεν σχεδιάζει καμία τρομοκρατική πράξη δεν συνιστά κίνδυνο. Η υπόθεση ενός μελλοντικού σχεδιασμού λόγω παρελθόντων τρομοκρατικών ενεργειών δεν αρκεί για τον χαρακτηρισμό μιας οργάνωσης ως τρομοκρατικής. Αυτό που υπάγεται στο κανονιστικό πεδίο της σύστασης είναι τρομοκρατικές οργανώσεις οι οποίες πράγματι συμμετέχουν, οργανώνουν ή κατευθύνουν την προετοιμασία μελλοντικών τρομοκρατικών ενεργειών¹¹.

Σε αντίθεση με την σύμβαση για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας και την περίπτωση (1) στην περίπτωση (2) τα κεφάλαια δεν χρειάζεται να έχουν κανένα συγκεκριμένο σκοπό χρήσης. Αρκεί η πρόθεση ή γνώση ότι τα μέσα θα χρησιμοποιηθούν από μια τρομοκρατική οργάνωση. Σε αντίθεση με την διεθνή σύμβαση για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας όταν ο δράστης ενεργεί με γνώση δεν απαιτείται ότι τα κεφάλαια θα χρησιμοποιηθούν πράγματι από την τρομοκρατική οργάνωση¹³. Στην (3) τιμωρείται όποιος με σκοπό ή γνώση χρηματοδοτεί έναν μεμονωμένο τρομοκράτη ακόμα και εάν τα κεφάλαια δεν θα χρησιμοποιηθούν για μια τρομοκρατική ενέργεια. Και στην περίπτωση αυτή θα πρόκειται για μια μελλοντική ενέργεια. Αρκεί τα κεφάλαια να χρησιμοποιηθούν «για οποιονδήποτε σκοπό». Εάν ο δράστης ενεργεί με σκοπό, ο δόλος του

¹⁰ Sieber/Vogel, Terrorismus..., σελ. 45.

¹¹ Sieber/Vogel, Terrorismus..., σελ. 46. ¹³

αποδέκτη είναι αδιάφορος. Εάν ενεργεί με γνώση, ο αποδέκτης πρέπει να έχει πράγματι πρόθεση να χρησιμοποιήσει τα κεφάλαια δια μέσου ενός τρομοκράτη.

E. Κυρώσεις βάσει λιστών (ΟΗΕ και ΕΕ)

Σύμφωνα με την απόφαση 1267 (1999) του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών

Όλα τα Κράτη θα πρέπει: β) Να δεσμεύσουν κεφάλαια και λοιπούς οικονομικούς πόρους, συμπεριλαμβανομένων κεφαλαίων που πηγάζουν ή προέχονται από περιουσιακά στοιχεία που ανήκουν στην κυριότητα ή τελούν υπό τον άμεσο ή έμμεσο έλεγχο των Ταλιμπάν ή οποιασδήποτε επιχείρησης που ανήκει στην κυριότητα ή τελεί υπό τον έλεγχο των Ταλιμπάν, όπως θα προσδιορίζονται από την Επιτροπή που συγκροτείται με την παρακάτω παράγραφο 6, και να μεριμνήσουν ώστε ούτε αυτά τα κεφάλαια ούτε άλλα κεφάλαια ή οικονομικοί πόροι που θα χαρακτηρισθούν ως τέτοια να μη διατίθενται, από τους υπηκόους τους ή οποιαδήποτε άλλα πρόσωπα στο έδαφός τους, στους Ταλιμπάν ή υπέρ των Ταλιμπάν η οποιασδήποτε επιχείρησης που ανήκει στην κυριότητα ή τελεί υπό τον άμεσο ή έμμεσο έλεγχο των Ταλιμπάν, εκτός αν η Επιτροπή το επιτρέψει κατά περίπτωση λόγω ανθρωπιστικών αναγκών.

Σύμφωνα με τον Μυλωνόπουλο το χαρακτηριστικό των διεθνών σχέσεων είναι ότι οι δυνατότητες και η ισορροπία των δυνάμεων καθορίζονται από μια άναρχη δόμηση («Anarchie-Prinzip»). Αυτή είναι η κύρια ιδέα της σήμερα κυρίαρχης θεωρίας του δομικού (νέο) ρεαλισμού του Kenneth Waltz, σύμφωνα με την οποία ο πρωταρχικός σκοπός κάθε κράτους είναι η ίδια ασφάλεια («die eigene Sicherheit»), έτσι τα συμφέροντα του κράτους συνιστούν ένα φυσικό τρόπο τινά και αυτονόητο δίκαιο («ein natürliches und gleichzeitig selbstverständliches Recht»). Έτσι, τα κράτη ευρίσκονται σε μια «φυσική κατάσταση» («Naturzustand»), ανάλογη με εκείνη των φυσικών προσώπων πριν την κατάρτιση του κοινωνικού συμβολαίου. Αυτή ακριβώς η ίδια αναρχία που επικρατεί σε διεθνές επίπεδο χαρακτηρίζει και μάλιστα κατά «κυνικό τρόπο» και τη διεθνοποίηση του ποινικού δικαίου. Πρόκειται όχι για ένα σύστημα ούτε για καμία θεωρία ή κάποια αρχή πέρα από την ανάγκη, να καταπολεμήσει κανείς το έγκλημα «με κάθε τίμημα» («um jeden Preis»), που οδηγεί στην διάλυση κάθε διάκρισης μεταξύ εσωτερικής και εξωτερικής ασφάλειας, εγκλήματος και πολέμου, πρόληψης και καταστολής, αστυνομίας και στρατού¹². Πρόκειται απλώς για την μεταφορά της αναρχίας που επικρατεί στις διεθνείς σχέσεις στο εσωτερικό ποινικό δίκαιο.

¹² Mylonopoulos, Internationalisierung des Strafrechts und Strafrechtsdogmatik. Legitimations-defizit und Sieber/Vogel, Terrorismus..., σελ

**Anarchie als Hauptcharakteristika der Strafrechtsnormen mit internationalem Einschlag, ZStW 2009, σελ. 88
επ.**

Sieber/Vogel, Terrorismus..., σελ

Κατά την άποψη αυτή η προστασία της διεθνούς ασφάλειας ως τρίτη λειτουργία του ποινικού δικαίου («als dritte Funktion des Strafrechts»), δίπλα στην προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των εννόμων αγαθών δεν συνιστά στην πραγματικότητα μια νέα νομιμοποίηση του ποινικού δικαίου («keine wirkliche neue Legitimation des Strafrechts»), αλλά την εξήγηση απλώς της νέας πραγματικότητας («sondern lediglich eine Erklärung der neuen Wirklichkeit»)¹³.

Όμως, σήμερα στο διεθνές δίκαιο υπάρχει και η αντίθετη τάση που εκφράζεται από ένα ισχυρό τεκμήριο εναντίον των κανονιστικών συγκρούσεων («strong presumption against normative conflict»). Οι διεθνείς συνθήκες είναι προϊόν διπλωματίας και ο σκοπός της διπλωματίας είναι να αποφεύγει ή να μετριάξει τις συγκρούσεις. Αυτό ισχύει και κατά την εφαρμογή του δικαίου. Όπως λέει και ο Ρουσσώ «...lorsqu'il est en présence de deux accords de volontés divergentes, il doit être tout naturellement porté à rechercher leur coordination plutôt qu' à consacrer à leur antagonisme»¹⁴. Αυτό συνιστά μια γενική ερμηνευτική αρχή («a widely accepted principle of interpretation»). Γιατί πρέπει να γίνει δεκτό ότι τα κράτη δεν θα ήθελαν κάτι ασυμβίβαστο με τις γενικές αρχές του διεθνούς δικαίου («inconsistent with generally recognized principles of international law») ή ότι όταν αναλαμβάνουν νέες υποχρεώσεις θα ήθελαν να αποστούν από τις ήδη υπάρχουσες.

Έτσι όταν εφαρμοστέα είναι δύο φαινομενικά συγκρουόμενα νομικά εργαλεία τα δικαστήρια και η θεωρία προσπαθούν να εναρμονίσουν κατά τέτοιο τρόπο τα αποτελέσματά τους ώστε να αποφεύγεται οποιαδήποτε σύγκρουση μεταξύ τους («to construe them in such a way as to coordinate their effects and avoid any opposition between them»). Έτσι, οι δύο αποκλίνουσες υποχρεώσεις («diverging commitments») θα πρέπει να εναρμονιστούν όσο αυτό είναι δυνατό έτσι που να παράγουν αποτελέσματα σύμφωνα πλήρως με το ισχύον δίκαιο.

Όσον αφορά συγκεκριμένα τη σχέση μεταξύ της συνθήκης για την ευρωπαϊκή ένωση και των αποφάσεων του συμβουλίου ασφαλείας το άρθρο 103 του καταστατικού χάρτη των Ηνωμένων Εθνών αναφέρει ότι οι υποχρεώσεις των μελών των Ηνωμένων Εθνών κατά τον Χάρτη προέχουν («prevail») των υποχρεώσεων αυτών από οποιαδήποτε άλλη διεθνή συμφωνία. Ωστόσο, θα μπορούσε να διακρίνει κανείς ανάμεσα στον ίδιο τον Χάρτη, ως πρωτογενές δίκαιο («primary legislation») των Ηνωμένων Εθνών, και στις αποφάσεις του συμβουλίου ασφαλείας ως παράγωγο δίκαιο («secondary or subordinate legislation»), οπότε

¹³ Mylonopoulos, *Internationalisierung...*, σελ. 91.

¹⁴ Rousseau, *De la compatibilité des normes juridiques contradictoires dans l' ordre international*, RGDIP vol. 39 (1932), σελ. 153.

η επικράτηση έναντι «οιασδήποτε άλλης διεθνούς συμφωνίας» θα μπορούσε να αναφέρεται μόνο στον πρώτο, ιδίως όταν πρόκειται για διεθνή συμφωνία ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Εξάλλου, πρέπει να αποβλέψει κανείς στους σκοπούς για τους οποίους δημιουργήθηκαν τα Ηνωμένα Έθνη. Πέρα από τον σκοπό διατήρησης της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, που αναφέρονται στην πρώτη υποπερίπτωση του άρθρου 1 του Χάρτη, στην τρίτη υποπερίπτωση του ίδιου άρθρου αναφέρεται ότι σκοπός των Ηνωμένων Εθνών είναι να επιτυγχάνουν διεθνή συνεργασία...προάγοντας και ενθαρρύνοντας τον σεβασμό προς τα δικαιώματα του ανθρώπου και τις θεμελιώδεις ελευθερίες. Το δε άρθρο 24 παρ. 2 αναφέρει ότι το συμβούλιο ασφαλείας κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του θα ενεργεί σύμφωνα προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών. Συνεπώς μπορεί να συμπεράνει κανείς ότι και το ίδιο το συμβούλιο ασφαλείας πρέπει να σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα, ακόμα και όταν ενεργεί στα πλαίσια του ρόλου του για την διατήρηση της διεθνούς ειρήνης. Σύμφωνα με αυτά, πρέπει να γίνει δεκτό ερμηνευτικά, ότι το συμβούλιο ασφαλείας δεν απέβλεπε στο να επιβάλει μια υποχρέωση στα κράτη μέλη που θα παραβίαζε τις θεμελιώδεις αρχές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Σε περίπτωση οποιασδήποτε ασάφειας («ambiguity») σε μια απόφαση του συμβουλίου ασφαλείας, θα πρέπει να επιλέγεται εκείνη η ερμηνεία που εναρμονίζεται καλύτερα με τις απαιτήσεις της συνθήκης για την ευρωπαϊκή ένωση και αποφεύγει οποιαδήποτε σύγκρουση υποχρεώσεων («harmonization-systemic integration»). Έτσι υπό το φως του σημαντικού ρόλου των Ηνωμένων Εθνών στην προαγωγή και ενθάρρυνση του σεβασμού προς τα δικαιώματα του ανθρώπου και τις θεμελιώδεις ελευθερίες, θα απαιτούνταν η χρήση μιας πιο σαφούς και κατηγορηματικής γλώσσας εάν σκοπός του συμβουλίου ασφαλείας θα ήταν η λήψη συγκεκριμένων μέτρων που θα έρχονταν σε σύγκρουση με το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο.

Βέβαια στην παράγραφο 7 το συμβούλιο ασφαλείας ήταν ακόμα πιο ρητό στον παραμερισμό κάθε άλλης διεθνούς υποχρέωσης («in setting aside any other international obligations») που θα ήταν ασυμβίβαστη με την απόφαση, δημιουργώντας μια σύγκρουση κανόνων («conflict of norms»). Ωστόσο τα ανθρώπινα δικαιώματα σήμερα δεν περιλαμβάνονται απλώς σε διεθνή κείμενα αλλά συνιστούν μέρος του εθμικού δικαίου («part of customary law») που δεσμεύει όλα τα υποκείμενα του διεθνούς δικαίου, ακόμα και τους διεθνείς οργανισμούς¹⁵. Πολύ περισσότερο όταν δεν πρόκειται για γενικές κυρώσεις («general sanctions») αλλά για στοχευμένες κυρώσεις («targeted sanctions»), που ως τέτοιες έχουν μια άμεση επίπτωση στα

¹⁵ Auvret-Finck, “Le contrôle des décisions du Conseil de sécurité par la Cour européenne des droits de l’homme», in *Sanctions ciblées et protections juridictionnelles des droits fondamentaux dans l’Union européenne; équilibres et déséquilibres de la balance*, Constance Grewe et al. (eds.), Brussels, 2010, σελ. 214.

θεμελιώδη δικαιώματα του κατηγορουμένου. Όσο μάλιστα τα Ηνωμένα Έθνη δεν έχουν εισαγάγει ένα σύστημα προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων συγκρίσιμο ή ισότιμο με εκείνο σε ευρωπαϊκό επίπεδο («comparable or equivalent»), τα εθνικά και ευρωπαϊκά δικαστήρια νομιμοποιούνται να ελέγχουν εάν οι πράξεις που εφαρμόζουν αποφάσεις του συμβουλίου ασφαλείας σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Άλλωστε, δεν θα μπορούσε να υποστηριχθεί σήμερα ότι οι υποχρεώσεις σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εκλείπουν όταν τα κράτη αποφασίζουν αντί να ενεργήσουν ατομικά να ενταχθούν σε διεθνείς οργανισμούς. Επίσης, αυτό θα ήταν ασυμβίβαστο με τους στόχους και τους σκοπούς της συνθήκης, εάν τα συμβαλλόμενα μέρη θα απαλλάσσονταν των υποχρεώσεών τους από την συνθήκη στο πεδίο δράσης αυτών των οργανισμών. Οι ίδιοι οι διεθνείς οργανισμοί δεσμεύονται άλλωστε από τους διεθνείς κανόνες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς ο σεβασμός των δικαιωμάτων αυτών, μακράν του ότι εμποδίζει την μάχη κατά της τρομοκρατίας, συνιστά ένα σημαντικό όπλο κατά των ακραίων ιδεολογιών που επιτυγχάνουν με το να τα αρνούνται («prosper by negating them»).

Σύμφωνα με την απόφαση 1989 (2011) του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών

Το Συμβούλιο Ασφαλείας αποφασίζει: α) Άμεσο πάγωμα των κεφαλαίων και άλλων χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων ή οικονομικών πόρων των φυσικών προσώπων, ομάδων, επιχειρήσεων και νομικών προσώπων, συμπεριλαμβανομένων και των κεφαλαίων που προέχονται από περιουσιακά στοιχεία που ανήκουν στην κυριότητα ή τελούν υπό τον έλεγχό τους, άμεσα ή έμμεσα, ή στην κυριότητα, ή υπό τον έλεγχο προσώπων που ενεργούν για λογαριασμό τους ή σύμφωνα με τις οδηγίες τους, και λήψη μέριμνας ώστε ούτε αυτά ούτε οποιαδήποτε άλλα κεφάλαια, χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία ή οικονομικοί πόροι να καθίστανται διαθέσιμα, άμεσα ή έμμεσα, προς όφελος των προσώπων αυτών, από τους υπηκόους τους ή από πρόσωπα εντός της επικράτειάς τους.

Σύμφωνα με τον Κανονισμό (ΕΚ) 2580/2001 του Συμβουλίου:

2...

α) δεσμεύονται όλα τα κεφάλαια, χρηματικά περιουσιακά στοιχεία και οικονομικοί πόροι που ανήκουν, ή βρίσκονται στην ιδιοκτησία ή κατοχή φυσικού ή νομικού προσώπου, ομάδας ή οντότητας που περιλαμβάνεται στον κατάλογο που αναφέρεται στο άρθρο 2 παράγραφος 2
β) κανένα κεφάλαιο, άλλο χρηματικό περιουσιακό στοιχείο ή οικονομικός πόρος δεν διατίθεται, άμεσα ή έμμεσα, σε οποιοδήποτε ή προς όφελος οποιοδήποτε από τα φυσικά ή

νομικά πρόσωπα, τις ομάδες ή τις οντότητες που περιλαμβάνονται στον κατάλογο που αναφέρεται στο άρθρο 2 παράγραφος 3.

9. Κάθε κράτος μέλος καθορίζει τις κυρώσεις που επιβάλλει σε περιπτώσεις παράβασης των διατάξεων του παρόντος κανονισμού. Οι κυρώσεις αυτές πρέπει να είναι αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές.

Οι κυρώσεις δεν προβλέπεται ότι θα είναι κατ' ανάγκη ποινικές κυρώσεις, ωστόσο πρέπει να είναι «αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές». Τέτοιες όμως μπορεί να είναι μόνο οι ποινικές.

ΣΤ. Ιδιωτικοποίηση των αστυνομικών και ανακριτικών καθηκόντων για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας (ΟΗΕ, Ομάδα Χρηματοοικονομικής Δράσης και ΕΕ)

1. Ηνωμένα Έθνη

α) Διεθνής Σύμβαση για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας του 1999

Σύμφωνα με το άρθρο 18 παρ. 1 περ. β υποχρεώνονται τα κράτη στη λήψη

β) μέτρων βάσει των οποίων απαιτείται από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και φορείς άλλων επαγγεμάτων που συμμετέχουν σε οικονομικές συναλλαγές να χρησιμοποιούν τα αποτελεσματικότερα διαθέσιμα μέτρα για τον προσδιορισμό της ταυτότητας των συνήθων ή περιστασιακών πελατών τους, καθώς και των πελατών στο όνομα των οποίων ανοίγονται έντοκοι λογαριασμοί, και να δίνουν ιδιαίτερη προσοχή σε ασυνήθιστες ή ύποπτες συναλλαγές και να αναφέρουν συναλλαγές για τις οποίες υπάρχουν υπόνοιες ότι προέχονται από εγκληματική δραστηριότητα.

β) Σύμφωνα με τον αριθμό 1 περ. (δ) της απόφασης 1373 (2001) του Συμβουλίου Ασφαλείας όλα τα κράτη πρέπει:

δ) Να απαγορεύσουν σε υπηκόους τους ή σε οποιοδήποτε φυσικά και νομικά πρόσωπα και ομάδες εντός του εδάφους τους να διαθέτουν οποιαδήποτε κεφάλαια, χρηματικά περιουσιακά στοιχεία ή οικονομικούς πόρους ή χρηματοοικονομικές και συναφείς υπηρεσίες, άμεσα ή έμμεσα, προς όφελος προσώπων που διαπράττουν, ή επιχειρούν να διαπράξουν ή διευκολύνουν ή συμμετέχουν στην διάπραξη τρομοκρατικών πράξεων ή νομικών προσώπων που ανήκουν σε ή ελέγχονται, άμεσα ή έμμεσα, από τέτοια φυσικά και νομικά πρόσωπα και από φυσικά και νομικά πρόσωπα που ενεργούν για λογαριασμό ή υπό την καθοδήγηση τέτοιων προσώπων.

γ) Η απόφαση 2199 (2015) του Συμβουλίου Ασφαλείας:

Επαναλαμβάνοντας την βαθιά του ανησυχία ότι τα κοιτάσματα πετρελαίου και οι σχετικές υποδομές τους, καθώς και άλλες υποδομές όπως φράγματα και εργοστάσια ηλεκτρικής ενέργειας...παράγουν ένα σημαντικό μερίδιο των εσόδων των ομάδων...εκφράζοντας την ανησυχία του ότι οικονομικοί πόροι όπως το πετρέλαιο, τα παράγωγα πετρελαίου, τα σπονδυλωτά διυλιστήρια και σχετικά υλικά, άλλοι φυσικοί πόροι περιλαμβανομένων των πολύτιμων μετάλλων όπως χρυσός, ασήμι και χαλκός, διαμάντια και άλλα περιουσιακά στοιχεία που διατίθενται...καταδικάζει τυχόν ανάμειξη στο εμπόριο άμεσο ή έμμεσο...με τον ISIL, το ANF και οιαδήποτε άτομα, ομάδες, επιχειρήσεις και νομικά πρόσωπα που η Επιτροπή έχει καθορίσει ότι σχετίζονται την Αλ-Κάιντα...και επαναλαμβάνει ότι αυτή η ανάμειξη θα συνιστούσε υποστήριξη αυτών των ατόμων, ομάδων, επιχειρήσεων και νομικών προσώπων και δύναται να οδηγήσει σε περαιτέρω καταχωρήσεις από την Επιτροπή...Τονίζει ότι τα Κράτη υποχρεούνται...να δεσμεύουν χωρίς καθυστέρηση κεφάλαια, άλλα χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία και οικονομικούς πόρους του ISIL, του ANF και άλλων ατόμων, ομάδων, επιχειρήσεων και νομικών προσώπων που συνδέονται με την Αλ-Κάιντα, περιλαμβανομένου του πετρελαίου, των προϊόντων πετρελαίου, των σπονδυλωτών διυλιστηρίων και σχετικού υλικού και άλλων φυσικών πόρων που ανήκουν ή ελέγχονται από αυτούς ή από άτομα που ενεργούν για λογαριασμό τους ή σύμφωνα με τις οδηγίες τους, καθώς και χρήματα ή διαπραγματεύσιμο όφελος που προκύπτει από αυτούς τους οικονομικούς πόρους.

2. Ομάδα Χρηματοοικονομικής Δράσης (FATF)

Σύμφωνα με την σύσταση αριθ. 10 της Ομάδας Χρηματοοικονομικής Δράσης

Τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα θα πρέπει να απαγορεύονται να διατηρούν ανώνυμους λογαριασμούς ή λογαριασμούς με φανερά πλασματικά ονόματα.

Τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα πρέπει να υποχρεώνονται να λαμβάνουν μέτρα δέουσας επιμέλειας ως προς τον πελάτη (ΜΔΕ) όταν:

- i) καθιέρωση επιχειρηματικών σχέσεων·
- ii) πραγματοποιώντας περιστασιακές συναλλαγές πάνω από το εφαρμοστέο καθορισμένο όριο (USD/EUR 15.000)...
- iii) υπάρχει υποψία νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες ή χρηματοδότησης της τρομοκρατίας· ή
- iv) το χρηματοπιστωτικό ίδρυμα έχει αμφιβολίες ως προς την ειλικρίνεια ή την επάρκεια των δεδομένων ταυτοποίησης που αποκτήθηκαν προηγουμένως... Τα ΜΔΕ που πρέπει να ληφθούν είναι τα εξής:

α) Προσδιορισμός του πελάτη και επαλήθευση της ταυτότητας του πελάτη με αξιόπιστα, ανεξάρτητα αρχικά έγγραφα, δεδομένα ή πληροφορίες.

β) Προσδιορισμός του πραγματικού δικαιούχου και λήψη εύλογων μέτρων για την επαλήθευση της ταυτότητας του πραγματικού δικαιούχου, έτσι ώστε το χρηματοπιστωτικό ίδρυμα να βεβαιωθεί ότι γνωρίζει ποιος είναι ο πραγματικός δικαιούχος. Για τα νομικά πρόσωπα και τις ρυθμίσεις αυτό θα πρέπει να περιλαμβάνει τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα να κατανοούν τη δομή ιδιοκτησίας και τον έλεγχο του πελάτη.

γ) Κατανόηση και, κατά περίπτωση, λήψη πληροφοριών σχετικά με το σκοπό και τον προορισμό της επιχειρηματικής σχέσης.

δ) Διεξαγωγή συνεχιζόμενης δέουσας επιμέλειας σχετικά με την επιχειρηματική σχέση και τον έλεγχο των συναλλαγών που πραγματοποιούνται καθ' όλη τη διάρκεια αυτής της σχέσης...

Σε περίπτωση που το χρηματοπιστωτικό ίδρυμα δεν είναι σε θέση να συμμορφωθεί με τις ισχύουσες απαιτήσεις των παραγράφων α) έως δ) ανωτέρω (με την επιφύλαξη της κατάλληλης τροποποίησης της έκτασης των μέτρων βάσει προσέγγισης βασιμμένης στον κίνδυνο), θα πρέπει να απαιτείται να μην ανοίξει ο λογαριασμός, να ξεκινήσει τις επιχειρηματικές σχέσεις ή να πραγματοποιήσει τη συναλλαγή, ή θα πρέπει να υποχρεωθεί να τερματίσει την επιχειρηματική σχέση και θα πρέπει να εξετάσει την υποβολή μιας ύποπτης έκθεσης συναλλαγών σε σχέση με τον πελάτη.

Σύμφωνα με την σύσταση αριθ. 20 της Ομάδας Χρηματοοικονομικής Δράσης

Εάν ένα πιστωτικό ίδρυμα υποπτεύεται ή έχει βάσιμους λόγους να υποπτεύεται ότι τα κεφάλαια είναι προϊόν εγκληματικής δραστηριότητας ή σχετίζονται με χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, θα πρέπει να υποχρεούται, σύμφωνα με το νόμο, να αναφέρει έγκαιρα τις υποψίες του στη μονάδα χρηματοοικονομικών πληροφοριών.

Η σύσταση αριθ. 22 της Ομάδας Χρηματοοικονομικής Δράσης επεκτείνει τα μέτρα δέουσας επιμέλειας και φύλαξης αρχείων και στοιχείων στους εμπόρους πολύτιμων μετάλλων και πολύτιμων λίθων.

Οι απαιτήσεις δέουσας επιμέλειας και τήρησης αρχείων πελατών, οι οποίες ορίζονται στις συστάσεις 10, 11, 12, 15 και 17, ισχύουν για τις καθορισμένες μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις και επαγγέλματα (DNFBPs) στις ακόλουθες περιπτώσεις:...

γ) Αντιπρόσωποι σε πολύτιμα μέταλλα και αντιπρόσωποι σε πολύτιμους λίθους όταν πραγματοποιούν οποιαδήποτε συναλλαγή σε μετρητά με πελάτη ίση ή ανώτερη από το εφαρμοστέο καθορισμένο όριο.

Η σύσταση αριθ. 23 της Ομάδας Χρηματοοικονομικής Δράσης επεκτείνει αυτή την απαίτηση λήψης μέτρων δέουσας επιμέλειας των εμπόρων πολύτιμων μετάλλων και πολύτιμων λίθων και στην υποχρέωση αναφοράς των ύποπτων συναλλαγών.

Οι απαιτήσεις που ορίζονται στις συστάσεις 18 έως 21 ισχύουν για όλες τις καθορισμένες μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις και επαγγέλματα, με την επιφύλαξη των ακόλουθων προσόντων:...

β) Οι αντιπρόσωποι σε πολύτιμα μέταλλα και αντιπρόσωποι σε πολύτιμους λίθους θα πρέπει να υποχρεούνται να αναφέρουν ύποπτες συναλλαγές όταν πραγματοποιούν οποιαδήποτε συναλλαγή μετρητών με πελάτη ίση ή ανώτερη από το εφαρμοστέο καθορισμένο κατώτατο όριο.

3. Ευρωπαϊκή Ένωση

α) Η οδηγία 2005/60/EK

Σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 1 της Οδηγίας:

Η παρουσία οδηγία εφαρμόζεται:

1. στα πιστωτικά ιδρύματα·
2. στους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς·
3. ...άλλα φυσικά ή νομικά πρόσωπα που εμπορεύονται αγαθά,

μόνον εφόσον η πληρωμή γίνεται σε μετρητά και αφορά ποσό ίσο ή μεγαλύτερο από 15.000 ευρώ, ανεξαρτήτως του αν η συναλλαγή διενεργείται με μία μόνη πράξη ή με περισσότερες μεταξύ των οποίων φαίνεται να υπάρχει κάποια σχέση.

Σύμφωνα με το άρθρο 7 της οδηγίας:

Τα ιδρύματα, οι οργανισμοί και τα πρόσωπα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της παρούσας οδηγίας εφαρμόζουν τα μέτρα δέουσας επιμέλειας ως προς τον πελάτη στις εξής περιπτώσεις:

α) όταν συνάπτουν επιχειρηματικές σχέσεις·

β) όταν διενεργούν περιουσιακές συναλλαγές που ανέρχονται σε ποσό ίσο ή μεγαλύτερο από 15.000 ευρώ ανεξάρτητα από το αν η συναλλαγή διενεργείται με μία μόνη πράξη ή με περισσότερες μεταξύ των οποίων φαίνεται να υπάρχει κάποια σχέση·

γ) όταν υπάρχει υπόνοια νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες ή χρηματοδότησης της τρομοκρατίας ανεξάρτητα από κάθε παρέκκλιση, εξαίρεση ή κατώτατο όριο·

δ) όταν υπάρχουν αμφιβολίες, για την ακρίβεια ή την καταλληλότητα των δεδομένων που συγκεντρώθηκαν προηγουμένως για την εξακρίβωση της ταυτότητας του πελάτη.

Σύμφωνα με το άρθρο 8 της Οδηγίας:

Τα μέτρα δέουσας επιμέλειας ως προς τον πελάτη περιλαμβάνουν:

α) την εξακρίβωση και τον έλεγχο της ταυτότητας του πελάτη βάσει εγγράφων, δεδομένων ή πληροφοριών από αξιόπιστη και ανεξάρτητη πηγή·

β) την εξακρίβωση, ενδεχομένως, της ταυτότητας του πραγματικού δικαιούχου και τη λήψη ευλόγων μέτρων αναλόγως του βαθμού κινδύνου για τον έλεγχο της ταυτότητάς του ώστε να διασφαλίζεται ότι το ίδρυμα, ο οργανισμός ή το πρόσωπο γνωρίζει τον πραγματικό δικαιούχο· όσον αφορά τα νομικά πρόσωπα, τις εταιρείες καταπιστευτικής διαχείρισης και ανάλογους νομικούς μηχανισμούς, τη λήψη ευλόγων μέτρων αναλόγως του βαθμού κινδύνου για να γίνει κατανοητή η διάρθρωση της κυριότητας και του ελέγχου του πελάτη·

γ) τη συλλογή πληροφοριών για τον σκοπό και τον σχεδιαζόμενο χαρακτήρα της επιχειρηματικής σχέσης·

δ) την άσκηση συνεχούς εποπτείας όσον αφορά την επιχειρηματική σχέση, με ενδελεχή εξέταση των συναλλαγών που πραγματοποιούνται κατά τη διάρκεια αυτής της σχέσης, προκειμένου να εξασφαλίζεται ότι οι συναλλαγές που διενεργούνται συνάδουν με τις γνώσεις του ιδρύματος, οργανισμού ή προσώπου σχετικά με τον πελάτη, την επιχείρηση και το προφίλ του κινδύνου, και, εφόσον απαιτείται, σχετικά με την προέλευση των κεφαλαίων, καθώς και η διασφάλιση της τήρησης ενημερωμένων εγγράφων, δεδομένων ή πληροφοριών.

Σύμφωνα με το άρθρο 22 παρ. 1 της Οδηγίας:

Τα κράτη μέλη απαιτούν από τα ιδρύματα, τους οργανισμούς και τα πρόσωπα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της παρούσας οδηγίας, και, εφόσον απαιτείται, από τους διευθυντές και τους υπαλλήλους τους, να συνεργάζονται πλήρως: α) ενημερώνοντας αμελλητί τη μονάδα χρηματοοικονομικών πληροφοριών, με δική τους πρωτοβουλία, όταν το ίδρυμα, ο οργανισμός ή το πρόσωπο που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της παρούσας οδηγίας γνωρίζει, έχει υποψίες ή έχει εύλογους λόγους να υποπτεύεται ότι διαπράττεται, επιχειρείται να διαπραχθεί, έχει διαπραχθεί ή επιχειρήθηκε να διαπραχθεί νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες ή χρηματοδότηση της τρομοκρατίας.

Σύμφωνα με το άρθρο 24 παρ. 1 της Οδηγίας:

Τα κράτη μέλη απαιτούν από τα ιδρύματα, τους οργανισμούς και τα πρόσωπα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της παρούσας οδηγίας να αποφεύγουν τη διενέργεια συναλλαγών, για τις οποίες γνωρίζουν ή υποπτεύονται ότι συνδέονται με νομιμοποίηση εσόδων από παράνομη δραστηριότητας ή χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, προτού ολοκληρώσουν τις απαραίτητες ενέργειες κατά το άρθρο 22 παράγραφος 1 στοιχείο α).

Η οδηγία θεσπίζει τρία είδη μέτρων δέουσας επιμέλειας ως προς τον πελάτη (συνήθη, απλουστευμένα και αυξημένα). Και εδώ τα μέτρα που θεσπίζονται στον τομέα της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και της χρηματοδότησεως της τρομοκρατίας θα πρέπει να μην αντιβαίνουν προς τις άλλες δράσεις που έχουν αναληφθεί στο πλαίσιο άλλων διεθνών φόρουμ και θα πρέπει να λαμβάνουν ιδιαίτερος υπόψη τις συστάσεις της ομάδας χρηματοοικονομικής δράσεως, η οποία αποτελεί τον κυριότερο διεθνή φορέα που δραστηριοποιείται για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και της χρηματοδότησεως της τρομοκρατίας. Η οδηγία για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες θα πρέπει ως εκ τούτου να ερμηνεύεται υπό το πρίσμα των συστάσεων της ομάδας χρηματοοικονομικής δράσεως του 2003, οι οποίες, κατ' ουσίαν, αποτελούν τα ελάχιστα πρότυπα στον τομέα αυτό.

Τα κράτη μέλη, όταν δρουν στο πλαίσιο της διακριτικής ευχέρειας που τους αναγνωρίζει το άρθρο 5 της οδηγίας 2005/60, οφείλουν να την ασκούν σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης, και ειδικότερα, να τηρούν τις θεμελιώδεις ελευθερίες τις οποίες εγγυώνται οι Συνθήκες. Εάν όμως (όπως εν προκειμένω) ο οικείος τομέας δεν έχει αποτελέσει αντικείμενο εναρμονίσεως σε επίπεδο Ένωσης, τότε εθνική ρύθμιση η οποία συνεπάγεται περιορισμούς βασικών ελευθεριών ενδέχεται να δικαιολογείται εφόσον εξυπηρετεί υπέρτερο γενικό συμφέρον, στον βαθμό που είναι πρόσφορη για την εξασφάλιση της επιτεύξεως του επιδιωκόμενου σκοπού και δεν βαίνει πέραν του μέτρου το οποίο είναι αναγκαίο για την επίτευξή του.

Η αξιολόγηση της εθνικής ρυθμίσεως υπό το πρίσμα της αρχής της αναλογικότητας προϋποθέτει καθορισμό του επιθυμητού για τα κράτη μέλη επιπέδου προστασίας σε συνάρτηση με τον βαθμό κινδύνου που διαπιστώνεται, όσον αφορά το ενδεχόμενο νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και χρηματοδότησεως της τρομοκρατίας. Τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν επίπεδο προστασίας υψηλότερο εκείνου που έθεσε ο νομοθέτης της Ένωσης, να ορίζουν διαφορετικές περιπτώσεις οι οποίες ενέχουν (υψηλό) κίνδυνο και να επιτρέπουν ή να απαιτούν διαφορετικά μέτρα δέουσας επιμέλειας ως προς τον πελάτη. Τα κράτη μέλη οφείλουν να διασφαλίζουν ότι τα

λαμβάνομενα αυξημένα μέτρα δέουσας επιμέλειας ως προς τον πελάτη στηρίζονται στην εκτίμηση της υπάρξεως και του επιπέδου του κινδύνου για νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, σε συνάρτηση, κατά περίπτωση, με τον πελάτη, την επαγγελματική σχέση, τον λογαριασμό, το προϊόν ή τη συναλλαγή. Κατά την επιλογή των μέτρων, πρέπει να εξετάζεται (τόσο από τα κράτη μέλη όσο και, όπου αυτό είναι αναγκαίο, από τις εμπίπτουσες οντότητες) μέχρι ποιον βαθμό έχει τυχόν ήδη επιτευχθεί η διαχείριση του κινδύνου που έγινε αντιληπτός και ήδη διασφαλιστεί το επιθυμητό επίπεδο προστασίας μέσω άλλων μέτρων, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που εδράζονται στις οδηγίες για τις υπηρεσίες πληρωμών στην εσωτερική αγορά, και στη λοιπή ενωσιακή (ή εθνική) νομοθεσία. Το κατά πόσο μια εθνική ρύθμιση είναι αναλογική θα εξαρτάται ακόμα από τον βαθμό στον οποίο τα προβλεπόμενα από αυτήν μέτρα δέουσας επιμέλειας ως προς τον πελάτη θίγουν ενδεχομένως άλλα δικαιώματα και συμφέροντα που απολαύουν της προστασίας του δικαίου της Ένωσης, όπως είναι τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα (άρθρο 8 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης) και η αρχή του ελεύθερου ανταγωνισμού μεταξύ οντοτήτων οι οποίες δρουν στην ίδια αγορά. Τέλος, τα κατά πόσο μια εθνική ρύθμιση είναι αναλογική είναι κάτι που εξαρτάται από το αν υφίστανται εναλλακτικά, λιγότερα περιοριστικά μέσα για την επίτευξη του ίδιου επιπέδου προστασίας.

Η υπόνοια πρέπει να στηρίζεται σε ορισμένα αντικειμενικά στοιχεία δυνάμενα να ελεγχθούν προκειμένου να διαπιστωθεί εάν τηρούνται οι διατάξεις της οδηγίας, ειδικότερα όταν, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες περιστάσεις ενός πελάτη και των συναλλαγών του (σχετικά μεταξύ άλλων, με την χρήση και τη διαχείριση του λογαριασμού ή των λογαριασμών του), συντρέχουν λόγοι οι οποίοι μπορούν να ελεγχθούν και καταδεικνύουν ότι, όσον αφορά τον συγκεκριμένο πελάτη, υφίσταται ή θα ανακύψει κίνδυνος νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες ή χρηματοδότησεως της τρομοκρατίας. Οι κίνδυνοι αυτοί (και το επίπεδό τους) εξαρτώνται, μεταξύ άλλων, από τους πελάτες, τις χώρες ή τις γεωγραφικές περιοχές, τα προϊόντα, τις υπηρεσίες, τις συναλλαγές ή τους διαύλους παραδόσεως και θα πρέπει να εφαρμόζονται αυξημένα μέτρα δέουσας επιμέλειας ως προς τον πελάτη σε περιπτώσεις οι οποίες, λόγω της φύσεώς τους, παρουσιάζουν υψηλότερο κίνδυνο νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες ή χρηματοδότησεως της τρομοκρατίας, όπως η μεταφορά κεφαλαίων.

III. Πρώτο ενδιάμεσο συμπέρασμα

Η πληθώρα και η ποικιλομορφία των σχετικών επιταγών σε διεθνές επίπεδο καθώς και η πολυπλοκότητα των σχετικών υποχρεώσεων αποκαλύπτουν μια μεταδομή

(Metastruktur) ειδικών υποστάσεων εφάμιλλη της εθνικής η οποία επιτρέπει μια διαφορική ανάλυση στηριγμένη στην διάκριση υποκειμενικών και αντικειμενικών στοιχείων των διαφόρων κανονιστικών επιταγών η οποία βρίσκεται στο κέντρο της ποινικής δογματικής και στην οποία η τελευταία μπορεί να συνεισφέρει. Πάντως ελλείπει μια περαιτέρω εμβάθυνση στην έννοια του παρανόμου («Rechtswidrigkeit») και μόνο το άρθρο 6 της διεθνούς σύμβασης του 1999 φαίνεται να επιτρέπει μια άρση του αδίκου σε καμία όμως περίπτωση για λόγους πολιτικούς, φιλοσοφικούς, ιδεολογικούς, φυλετικούς, εθνοτικούς, θρησκευτικούς ή άλλης παρόμοιας φύσης.

IV. Ισχύον ελληνικό δίκαιο

A. Τρομοκρατικές πράξεις-Τρομοκρατική οργάνωση (187A §§1, 2 ΠΚ)

1. Όποιος τελεί κακούργημα ή οποιοδήποτε κοινός επικίνδυνο έγκλημα υπό συνθήκες ή με τέτοιο τρόπο ή σε τέτοια έκταση που να προκαλεί σοβαρό κίνδυνο για τη χώρα ή για διεθνή οργανισμό και με σκοπό να εκφοβίσει σοβαρά έναν πληθυσμό ή να εξαναγκάσει παρανόμως δημόσια αρχή ή διεθνή οργανισμό να εκτελέσει οποιαδήποτε πράξη ή να απόσχει από αυτή ή να βλάψει σοβαρά ή να καταστρέψει τις θεμελιώσεις συνταγματικές, πολιτικές ή οικονομικές δομές μιας χώρας ή ενός διεθνή οργανισμού τιμωρείται με την ποινή που προβλέπεται για το τετελεσμένο έγκλημα αυξημένη ως εξής: α) Αν πρόκειται για ποινή ισόβιας κάθειρξης προβλεπόμενης διαζευκτικά με ποινή κάθειρξης τουλάχιστον δέκα ετών, επιβάλλεται κάθειρξη ισόβια ή πρόσκαιρη τουλάχιστον δώδεκα ετών. β) Αν πρόκειται για ποινή κάθειρξης τουλάχιστον δέκα ετών, επιβάλλεται κάθειρξη τουλάχιστον δώδεκα ετών.

γ) Αν πρόκειται για ποινή κάθειρξης επιβάλλεται κάθειρξη τουλάχιστον επτά ετών. δ) Αν πρόκειται για ποινή φυλάκισης, το κατώτατο όριο επαυξάνεται κατά ένα έτος.

2. Με κάθειρξη έως δέκα έτη τιμωρείται όποιος συγκροτεί ή εντάσσεται ως μέλος σε δομημένη και με διαρκή δράση ομάδα από τρία ή περισσότερα πρόσωπα που δρουν από κοινού και επιδιώκουν την τέλεση του εγκλήματος της παραγράφου 1 (τρομοκρατική οργάνωση)...

B. Αξιόποινη υποστήριξη (187B §1 ΠΚ)

1. Ποινικές διατάξεις

1. Όποιος παρέχει κάθε είδους περιουσιακά στοιχεία, υλικά ή άυλα, κινητά ή ακίνητα ή κάθε είδους χρηματοοικονομικά μέσα, ανεξάρτητα από τον τρόπο κτήσης τους, σε τρομοκρατική οργάνωση ή σε μεμονωμένο τρομοκράτη ή για τη συγκρότηση τρομοκρατικής οργάνωσης ή για να καταστεί κάποιος τρομοκράτης ή τα εισπράττει, συλλέγει ή διαχειρίζεται χάριν των

ανωτέρω, ανεξάρτητα από τη διάπραξη οποιουδήποτε εγκλήματος, τιμωρείται με κάθειρξη έως δέκα ετών. Με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους τιμωρείται η πράξη του προηγούμενου εδαφίου, όταν η τρομοκρατική οργάνωση έχει συσταθεί ή σκοπείται να συσταθεί μόνο για την τέλεση πλημμελημάτων. Το ίδιο ισχύει όταν ο μεμονωμένος τρομοκράτης τελεί ή σκοπείται να τελέσει μόνο πλημμελήματα...

2. Αντικειμενική υπόσταση

Υποστήριξη σημαίνει υποστήριξη της δραστηριότητας και των σκοπών της τρομοκρατικής οργάνωσης, χωρίς να είναι κάποιος μέλος αυτής. Μπορεί να είναι είτε άμεση είτε μέσω ενός μέλος. Η υποστήριξη δεν αναφέρεται στην υποστήριξη μεμονωμένων τρομοκρατικών πράξεων αλλά μόνο στην υποστήριξη της εσωτερικής οργάνωσης και στην συγκρότηση της οργάνωσης. Πρέπει όμως να συνεισφέρει θετικά στην επιχειρησιακή ικανότητα της και άρα να είναι αποτελεσματική και να συνεισφέρει ένα πλεονέκτημα. Μια μετρήσιμη ωφέλεια δεν είναι αναγκαία, πρέπει όμως να ενδυναμώνει την επικινδυνότητα της τρομοκρατικής οργάνωσης. Αυτή περιλαμβάνει κυρίως την παροχή οικονομικών μέσων και άλλων υλικών πλεονεκτημάτων σε ένα μέλος ή σε κάποιον που ενεργεί ως αποδέκτης για χάριν αυτής. Η απλή συλλογή είναι αξιόποινη μόνο όταν διενεργείται στα πλαίσια συνεργασίας με την οργάνωση ¹⁶. Σε αυτή την περίπτωση ακόμα και αποτυχημένες προσπάθειες συνιστούν υποστήριξη. Η συλλογή από ένα μη μέλος χωρίς την συνεργασία με ένα μέλος δεν είναι αξιόποινη, στο μέτρο που δεν ενεργεί υποστηρικτικά για την οργάνωση. Για την ύπαρξη τρομοκρατικής οργάνωσης απαιτείται κάποια διάρκεια και οικειοθελής σύμπραξη τουλάχιστον τριών ατόμων τα οποία με υποταγή της βούλησης τους στην βούληση της συλλογικότητας επιδιώκουν κοινούς σκοπούς και βρίσκονται σε τέτοια σχέση μεταξύ τους ώστε να αισθάνονται ως μια ομάδα. Συνεπώς αυτοί που συμμετέχουν θα πρέπει να είναι δεσμευμένοι στην πραγμάτωση των σκοπών της οργάνωσης με υποχώρηση των ατομικών επιδιώξεων. Θα πρέπει να υπάρχει ένα ελάχιστο σταθερής οργάνωσης, αρκετό που να οδηγεί στην επιβολή των σκοπών της οργάνωσης και στην υποχώρηση της ατομικής θέλησης. Όμως η απόφαση-πλαίσιο 2002/475 αρκείται σε «μια ένωση που δεν συγκροτήθηκε τυχαία με σκοπό να διαπράξει αμέσως ένα ορισμένο έγκλημα», επίσης δεν είναι αναγκαίο να έχει «συνέχεια στη σύνθεσή της». Ο σκοπός ή δραστηριότητα της τρομοκρατικής οργάνωσης πρέπει να κατευθύνεται στην τέλεση κακούργηματος ή οποιουδήποτε κοινώς επικίνδυνου εγκλήματος. Επιπλέον η διάπραξη της πράξης αυτής θα πρέπει να γίνεται με σκοπό να εκφοβίσει σοβαρά έναν πληθυσμό ή να εξαναγκάσει παρανόμως δημόσια αρχή ή διεθνή

¹⁸ Sieber/Vogel, Terrorismus..., σελ. 77.

οργανισμό να εκτελέσει οποιαδήποτε πράξη ή να απόσχει από αυτή ή να βλάψει σοβαρά ή να καταστρέψει τις θεμελιώσεις συνταγματικές, πολιτικές ή οικονομικές δομές μιας χώρας ή ενός διεθνή οργανισμού. Τέλος, η ως άνω πράξη τότε μόνο χαρακτηρίζεται ως «τρομοκρατική» όταν τελείται υπό συνθήκες ή με τέτοιο τρόπο ή σε τέτοια έκταση που να προκαλεί σοβαρό κίνδυνο για τη χώρα ή για διεθνή οργανισμό. Από αντικειμενική άποψη σοβαρός κίνδυνος για τη χώρα προκαλείται πάλι όταν η πράξη είναι κατάλληλη να εκφοβίσει σοβαρά έναν πληθυσμό ή να εξαναγκάσει παρανόμως δημόσια αρχή να εκτελέσει οποιαδήποτε πράξη ή να απόσχει από αυτή ή να βλάψει σοβαρά ή να καταστρέψει τις θεμελιώδεις συνταγματικές, πολιτικές ή οικονομικές δομές μιας χώρας. Για την σοβαρότητα του εκφοβισμού ή του εξαναγκασμού θα ληφθεί υπόψη η βαρύτητα των συνεπειών της πράξης για τον πληθυσμό ή την οικονομία ή η διάρκεια της διακοπής λειτουργίας των δημόσιων υπηρεσιών.

Η υποστήριξη στην ελληνική ρύθμιση έγκειται αποκλειστικά στην παροχή οικονομικών μέσων. Εδώ υπάγεται τόσο η χρηματοδότηση όσο και η υποστήριξη ενός μέλους στην προσπάθειά του για την απόκτηση οικονομικών μέσων. Η προσωπική, χωρίς συνεργασία με ένα μέλος, συλλογή οικονομικών μέσων από ένα μη μέλος με τον σκοπό της μεταγενέστερης παραχώρησής τους στην τρομοκρατική οργάνωση δεν παρέχει ακόμα κανένα αποτελεσματικό πλεονέκτημα. Αξιόποινη ωστόσο είναι η παροχή άλλων υλικών πλεονεκτημάτων όπως χώρων, όπλων ή αυτοκινήτων. Η παροχή ενός αντισταθμίματος είναι αδιάφορη. Επίσης δεν υπάγονται κοινωνικά συνήθεις οικονομικές δοσοληψίες χωρίς εγκληματικό αντίκρισμα όπως η ικανοποίηση βιοτικών αναγκών ενός μέλους της τρομοκρατικής οργάνωσης¹⁷ Λόγω του προωθημένου αξιοποιίνου σε ένα προστάδιο μιας βλάβης η ερμηνεία πρέπει να είναι περιοριστική («restrictive Tatbestandsauslegung»). Για το λόγο αυτό γίνεται δεκτό ότι η αποτυχημένη απαίτηση οικονομικών μέσων δεν τιμωρείται. Επίσης η συλλογή αναφέρεται σε μια συνεχιζόμενη συμπεριφορά με την έννοια μιας επανειλημμένης απόκτησης («Erlangung») οικονομικών μέσων. Η απλή αποταμίευση δεν περιλαμβάνεται. Το γράμμα φαίνεται να επιτρέπει μια πνευματική αφιέρωση («bloß geistige Widmung») οικονομικών μέσων. Ωστόσο γενικές οικονομικές δραστηριότητες, οι οποίες δεν έχουν ακόμα καμία συγκεκριμένη αναφορά στην διάπραξη σοβαρών εγκληματικών πράξεων που να διακινδυνεύουν την κρατική υπόσταση θα πρέπει να θεωρηθούν αποκλεισμένες¹⁸. Η απλή αποταμίευση νομίμως αποκτημένων οικονομικών μέσων σε κάθε περίπτωση δεν συνιστά μια τέτοια συγκεκριμένη αναφορά. Κάτι τέτοιο δεν απαιτείται εξάλλου ούτε από τις

¹⁷ Sieber/Vogel, Terrorismus..., σελ. 75.

¹⁸ Sieber/Vogel, Terrorismus..., σελ. 77.

διεθνείς υποχρεώσεις της χώρας. Η είσπραξη περιλαμβάνει τη χρήση ενδιάμεσων προσώπων για την παράκαμψη των περιορισμών σε ορισμένες οικονομικές συναλλαγές. Δεν υπάγεται όμως η απλή αποδοχή που δεν στηρίζεται σε μια απαίτηση. Όπως έχει ήδη αναφερθεί στο σημείο αυτό ο νομοθέτης κινήθηκε πέρα από τις διεθνείς υποχρεώσεις της χώρας καθώς οι συντάκτες της διεθνούς σύμβασης δεν ήθελαν να συμπεριλάβουν την απλή είσπραξη οικονομικών μέσων, καθώς λόγω της έλλειψης μιας αντικειμενικής εξωτερίκευσης της βούλησης του αποδέκτη δεν θα προστατεύονταν ο καλόπιστος αποδέκτης¹⁹. Η χρήση του όρου παροχή αφήνει ανοικτό το ζήτημα εάν τα οικονομικά μέσα θα πρέπει να φθάσουν στον τελικό αποδέκτη. Λόγω της προώθησης του αξιοποιήσιμου στο πεδίο του προσταδίου μιας εγκληματικής πράξης όσο και της στενής ερμηνείας στο πλαίσιο των διεθνών υποχρεώσεων γίνεται δεκτό ότι για την ολοκλήρωση του εγκλήματος αυτά θα πρέπει να φθάσουν στον προβλεπόμενο τελικό αποδέκτη. Η υποστήριξη μπορεί να αφορά είτε ίδιες είτε ξένες πράξεις. Η συλλογή μπορεί να αφορά και ασήμαντα ποσά τα οποία συμποσούμενα σχηματίζουν ένα σημαντικό ποσό.

Πρέπει όμως να επιμείνει κανείς περισσότερο προκειμένου να «ξετυλίξει τον μίτο της Αριάδνης» σ' αυτόν τον λαβύρινθο των άρθρων 187Α και 187Β ΠΚ, η ειδική υπόσταση των οποίων αποτελείται τόσο από αντικειμενικά («υπό συνθήκες ή με τέτοιο τρόπο ή σε τέτοια έκταση») όσο και υποκειμενικά («με σκοπό να εκφοβίσει σοβαρά...ή να εξαναγκάσει...ή να βλάψει σοβαρά...ή να καταστρέψει...») στοιχεία, τα οποία άπτονται τόσο ατομικών όσο και πολιτειακών εννόμων αγαθών, και μάλιστα όχι μόνο ημεδαπών αλλά και αλλοδαπών («μιας χώρας»), τα οποία δεν θα έπρεπε να ενδιαφέρουν ούτε την ελληνική πολιτική ούτε την ελληνική δικαιοσύνη. Πρόκειται για εγκλήματα αφηρημένης διακινδύνευσης, καθώς όλα τα στοιχεία αναφέρονται όχι στην ίδια την προπαρασκευαστική ενέργεια («Vorbereitungshandlung») αλλά στην μη ακόμα τελεσθείσα σκοπούμενη μεταγενέστερη αξιόποινη πράξη («die noch nicht begangene spätere Gewalttat»)²⁰.

Αυτή η αρχή της κρατικής προστασίας («Staatsschutzklausel») συνιστά κατά την ορθότερη άποψη ένα ξένο σώμα μέσα στο ποινικό δίκαιο, καθώς περιλαμβάνει μια πληθώρα εγκλημάτων, τα οποία υπερβαίνουν τον τυπικό ιδεότυπο των μεγάλων τρομοκρατικών χτυπημάτων («Falltypus eines Großanschlags») που ήθελε να αντιμετωπίσει ο ιστορικός νομοθέτης. Από την άλλη δεν μπορούν να αποκλειστούν ενέργειες που στρέφονται κατά μεμονωμένων εκπροσώπων του οικονομικοβιομηχανικού κατεστημένου της χώρας, καθώς

¹⁹ Sieber/Vogel, Terrorismus..., σελ. 78.

²⁰ Gazeas, Die neuen Tatbestände im Staatsschutzstrafrecht-Versuch einer ersten Auslegung der §§ 89a, 89b und 91 StGB, NSTZ 2009, σελ. 594.

τέτοια χτυπήματα λόγω της δαπάνης που απαιτούν δεν μπορούν να αναληφθούν από τον μεμονωμένο δράστη του άρθρου 187B αλλά μόνο από μια τρομοκρατική οργάνωση. Το Γερμανικό Ακυρωτικό ερμηνεύει εξαιρετικά ευρέως την έννοια των πράξεων που έχουν σκοπό να βλάψουν τις θεμελιώδεις συνταγματικές, πολιτικές ή οικονομικές δομές μιας χώρας και δέχεται ότι ο χαρακτήρας αυτός καταφάσκει, όταν η πράξη αυτή συγκρινόμενη με άλλες αξιόποινες πράξεις αποκτά έναν ιδιαίτερο χαρακτήρα λόγω της ενυπάρχουσας σ' αυτήν αντίθεσης εναντίον βασικών θεμελιωδών αρχών («vielmehr auch dann zu bejahen sein, wenn die Tat durch den ihr innewohnenden Verstoß gegen Verfassungs-grundsätze ihren im Vergleich zu ähnlichen Straftaten besonderen Charakter gewinnt»). Έτσι, όμως, υπονομεύονται οι υψηλές προϋποθέσεις που θέτει το άρθρο 187A («να βλάψει σοβαρά ή να καταστρέψει τις θεμελιώδεις συνταγματικές, πολιτικές ή οικονομικές δομές μιας χώρας»), καθώς η απλή αντίθεση σε θεμελιώδεις συνταγματικές αρχές αρκεί («der bloße Verstoß gegen Verfassungsgrundsätze genügt»). Στην περίπτωση αυτή θα έπρεπε να υπαχθεί στο άρθρο 187B ΠΚ και η περίπτωση μιας μεμονωμένης ανθρωποκτονίας με εξτρεμιστικά κίνητρα. Έτσι, όμως, παραβλέπεται, η σημασία του άρθρου 187A για την θεμελίωση του αξιοποιήσιμου του άρθρου 187B («verkennt die strafbegründende Wirkung dieser Klausel»). Κατά την ορθότερη άποψη, το άρθρο 187B πρέπει να περιοριστεί ερμηνευτικά («Man sollte...eine restriktive Auslegung...vornehmen») έτσι ώστε να καλύπτει μόνο τις περιπτώσεις επ' ευκαιρία των οποίων εισήχθηκε δηλ. μεγάλα τρομοκρατικά χτυπήματα («Großanschläge») τύπου Νέας Υόρκης, Λονδίνου και Μαδρίτης, όπου πρόκειται για (τουλάχιστον τον σχεδιασμό τους) μαζικές ανθρωποκτονίες με κοινώς επικίνδυνα μέσα για πολιτικούς λόγους σε ευρύτατη έννοια. Γιατί, στην περίπτωση αυτή, θα μπορούσε να είναι θύμα κάθε πολίτης ο οποίος συμμετέχει στη δημόσια ζωή, γεγονός που έχει σημασία για την εκφοβισμό του πληθυσμού, όχι όμως η απαγωγή ή η θανάτωση κρατικών αξιωματούχων, η οποία μπορεί να υπαχθεί στην περίπτωση της «κατάλυσης των συνταγματικών δομών της χώρας» («Untergraben von Verfassungs-grundsätzen»), γιατί δεν μπορεί ο καθένας («jedermann») να συμπεριληφθεί στο κύκλο των ενδεχόμενων θυμάτων τέτοιων περιπτώσεων («da man nicht zum potenziellen Opferkreis gehört»). Και είναι με τέτοια λειτουργικά κριτήρια («operationable Kriterien») που πρέπει να αντιληφθεί κανείς την αρχή της κρατικής προστασίας που θέτει το άρθρο 187A²¹.

Σε εμάς αρκεί η παροχή περιουσιακών στοιχείων οποιασδήποτε αξίας για να καταδικασθεί κανείς. Έτσι, ακόμα και μια παροχή 3 ευρώ για την αγορά ενός εισιτηρίου για τον κομιστή της βαλίτσας βόμβας αρκεί για να καταστεί κάποιος ένοχος της σχετικής πράξης. Η

²¹ Gazeas, Die neuen Tatbestände..., σελ. 595.

τιμώρηση όμως για ασήμαντες συμβολές καιίτοι υπάγεται στο γλωσσικό νόημα του κανόνα δικαίου, είναι ασυμβίβαστη με την αρχή της αναλογικότητας. Κατά την ορθότερη άποψη θα πρέπει να υπάγονται μόνο σημαντικές και όχι ασήμαντες, ελάχιστες ή και χωρίς νόημα παροχές («erheblicher, nicht geringfügiger, nicht bedeutungsloser Vermögenswert»). Στη Γερμανία έχει διαπλασθεί νομολογιακά μια αφηρημένη ελάχιστη συμβολή σαν αντικειμενικό κατώτατο όριο («ein abstrakter Mindestbetrag als objektive Untergrenze»). Έτσι, προτείνονται τα 2.000 ευρώ, που είναι ο καθαρός μηνιαίος μισθός. Η άποψη αυτή δεν οδηγεί σε μείωση της σχετικής προστασίας, καθώς οποιαδήποτε χρηματική συμβολή έστω και 2 ευρώ ενώ ο δράστης γνωρίζει τη συγκεκριμένη χρήση που θα γίνει των χρημάτων αυτών, μπορεί να τιμωρηθεί με τις διατάξεις της συνέργειας στην μεταγενέστερη πράξη. Εξάλλου, από την διατύπωση του άρθρου 187B που αναφέρεται σε παροχή σε τρομοκρατική οργάνωση ή σε μεμονωμένο τρομοκράτη, ανεξάρτητα από τη διάπραξη οποιουδήποτε εγκλήματος, δεν φαίνεται να εξαιρούνται γενικές οικονομικές δραστηριότητες χωρίς συγκεκριμένη αναφορά σε μια εγκληματική πράξη που να διακινδυνεύει την κρατική υπόσταση («allgemeine finanzielle Aktivitäten ohne konkreten Bezug zur schweren staatsgefährdenden Gewalttat aus dem Tatbestand herausgenommen»). Επίσης, περιλαμβάνονται περιπτώσεις συλλογής που κατατείνουν μόνο στην κάλυψη της συντήρησης του δράστη («die allein der Förderung des Lebensunterhalts des Täters dienen»), για παράδειγμα η πληρωμή του ενοικίου, έξοδα για ένδυση και διατροφή, τα οποία στην Γερμανία μένουν εκτός της αντικειμενικής υπόστασης.

Κατά την ορθότερη άποψη δεν υπάγονται στο άρθρο 187B ΠΚ οι περιπτώσεις της απλής αποταμίευσης, καθώς η τελευταία και διαδεδομένη και κοινωνικά χρήσιμη είναι («weit verbreitet sozial nützlich») και δεν παραπέμπει αυτή καθ' εαυτή σε έναν αξιόποιο χαρακτήρα («und weist an sich keinerlei strafwürdigen Charakter auf»)²².

Στην συλλογή δεν περιλαμβάνεται μόνο το να ζητεί κανείς μια δωρεά, αλλά και η αποδοχή αυτής. Μια αίτηση χωρίς ανταπόκριση συνιστά ατιμώρητη απόπειρα. Υπάρχουν σημεία τομής με την έννοια της είσπραξης, η οποία αναφέρεται στην λήψη και παραλαβή των χρηματοοικονομικών μέσων, με τον σκοπό της παραπέρα διάθεσης, σε κάθε περίπτωση όμως που η ίδια συμπεριφορά πληροί και τις δύο έννοιες, η συλλογή είναι το ειδικότερο.

Επειδή η χρηματοδότηση συνιστά κατά βάθος μια ουδέτερη καθ' εαυτή συμπεριφορά («einen an sich neutrale Handlung»), είναι προφανές ότι η θεμελίωση του αξιόποινου χαρακτήρα της θα επιτύχει όπως και στην σχετική προβληματική της συνέργειας μόνο με

²² Gazeas, Die neuen Tatbestände..., σελ. 599.

βάση την υποκειμενική πλευρά. Ο νομοθέτης προφανώς αρκείται στην ύπαρξη ενδεχόμενου δόλου, όμως κάτι τέτοιο θα οδηγούσε πολύ μακριά. Δεδομένου ότι δεν πρόκειται για την άμεση χρηματοδότηση μιας τρομοκρατικής οργάνωσης ή ενός συγκεκριμένου τρομοκρατικού χτυπήματος, δεν χρειάζεται ο δράστης που εμπιστεύεται το χρηματικό ποσό να γνωρίζει επακριβώς την εγκληματική χρήση. Αρκεί δηλ. ο άμεσος δόλος β' βαθμού²³.

2. Υποκειμενική υπόσταση

Για την παροχή, συλλογή ή είσπραξη απαιτείται μιας σκόπιμη συμπεριφοράς και άρα άμεσος δόλος β' βαθμού τουλάχιστον. Ο δράστης της κύριας πράξης πρέπει να ενεργεί με δόλο α' βαθμού. Ο σοβαρός κίνδυνος για τη χώρα αναφέρεται στην ίδια την κρατική υπόσταση, η οποία μπορεί να προκύπτει είτε από το ότι ο δράστης επιλέγει τα θύματά του ως αντιπροσωπευτικά μιας συγκεκριμένης εθνοτικής, φυλετικής ή θρησκευτικής ομάδας είτε από μια εχθρότητα για το φιλελεύθερο δημοκρατικό κράτος και από το ότι επιλέγει τα θύματά του γιατί υπηρετούν ως υπάλληλοι αυτό το σύστημα ή γιατί κατ' άλλο τρόπο το αντιπροσωπεύουν, είτε γιατί τα επιλέγει χωρίς οποιαδήποτε προσωπική αναφορά μόνο και μόνο γιατί είναι πολίτες ή κάτοικοι αυτής της χώρας. Η λειτουργική ικανότητα των κρατικών υπηρεσιών και θεσμών δεν πρέπει να διαταραχθεί. Εξάλλου, η τρομοκρατική πράξη μπορεί να προσλάβει τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της και από την ενδογενή δυναμική της να προσβάλλει συνταγματικούς θεσμούς («durch den innenwohnenden Verstoß gegen Verfassungsgrundsätze»). Αυτό μπορεί να συμβεί όταν από τις συνέπειες των τρομοκρατικών πράξεων κλονίζεται το αίσθημα ασφάλειας του πληθυσμού. Η καταλληλότητα της τρομοκρατικής πράξης για αυτό μπορεί να προκύπτει από την κοινωνική θέση των θυμάτων, τη δημοσιότητα ή το συμβολικό χαρακτήρα του τόπου των χτυπημάτων ή από την μέγεθος της τρομοκρατικής πράξης. Περιλαμβάνονται ωστόσο και χτυπήματα και χωρίς μεγάλο αριθμό θυμάτων. Ο όρος «παρέχει» ερμηνεύεται ποικιλοτρόπως. Κατά μια άποψη λόγω ένταξης της τιμώρησης σε ένα προωθημένο στάδιο και με την επίκληση καθημερινών και κοινωνικώς πρόσφορων δραστηριοτήτων προς διασφάλιση ορισμένων εγγυήσεων θα πρέπει να υφίσταται ένα επαρκές άδικο που εξισορροπείται με την απαίτηση για άμεσο δόλο β' βαθμού τουλάχιστον. Σχετικά με την ίδια πράξη έχει γίνει δεκτό ότι προκειμένου να τηρηθούν οι θεμελιώδεις αρχές του αδίκου και της ενοχής ο δράστης θα πρέπει να είναι αποφασισμένος. Μόνο με μια σταθερή απόφαση («festen Entschluss») για την μεταγενέστερη διάπραξη τρομοκρατιών πράξεων γίνεται αντιληπτή επαρκώς μια αφηρημένη διακινδύνευση των προστατευόμενων εννόμων αγαθών, η οποία και είναι

²³ Gazeas, Die neuen Tatbestände..., σελ. 599.

κατάλληλη για να νομιμοποιήσει την τιμώρηση του δράστη ²⁴ . Με βάση αυτή την αιτιολόγηση φαίνεται ότι επαρκεί για την πράξη ενός τρίτου ο ενδεχόμενος δόλος. Ενόψει όμως των υψηλών συνταγματικών κριτηρίων που αναφέρθηκαν και εδώ θα απαιτηθεί ένα αντικειμενικό ελάχιστο αφηρημένης διακινδύνευσης των προστατευόμενων εννόμων αγαθών και θα απαιτηθεί και για την πράξη ενός τρίτου άμεσος δόλος β' βαθμού. Σύμφωνα με αυτά και για την σχεδιασμένη συλλογή που αποβλέπει στην χρηματοδότηση ενός τρίτου θα απαιτηθεί ως προϋπόθεση άμεσος δόλος β' βαθμού ως προς στην μεταγενέστερη παράδοση των συγκεντρωθέντων οικονομικών μέσων. Οι λεπτομέρειες της τρομοκρατικής πράξης δεν χρειάζεται να είναι γνωστές. Επίσης δεν χρειάζεται να είναι γνωστός στο δράστη ούτε ο συγκεκριμένος τρόπος ούτε ο χρόνος και ο τόπος ούτε το θύμα. Σύμφωνα με το κείμενο της διάταξης με την απλή γνώση του είδους του εγκλήματος δεν είναι ακόμα αρκούτως συγκεκριμενοποιημένη η πράξη. Πολύ περισσότερο σύμφωνα με αυτά που αναφέρθηκαν παραπάνω η πράξη πρέπει να είναι σε τέτοιο βαθμό συγκεκριμενοποιημένη στην παράσταση του δράστη, έτσι που να μπορεί να ελεγχθεί ότι πρόκειται για πράξη που να προκαλεί σοβαρό κίνδυνο για τη χώρα. Ο δράστης θα πρέπει επίσης να γνωρίζει τις συνθήκες οι οποίες προκαλούν σημαντικό κίνδυνο για τη χώρα. Μια πρόθεση να κλονισθεί η εσωτερική ασφάλεια δεν απαιτείται. Αρκεί η γνώση της καταλληλότητας της πράξης και μια αποδοχή των συνοδευουσών συνθηκών.

Μόνη η ασυμφωνία αντικειμενικών και υπερχειλών υποκειμενικών στοιχείων (τριπλός δόλος-Tripel Vorsatz, ως προς την πράξη της χρηματοδότησης, ως προς την μεταγενέστερη πράξη και ως προς την διακινδύνευση του κράτους) δεν οδηγεί νομοτελειακά στην απαίτηση ενός άμεσου δόλου 2^{ου} βαθμού. Σε σχέση με την συγκεκριμενοποίηση της κύριας πράξης αρκεί στον νομοθέτη να είναι επαρκώς ορισμένο το είδος του εγκλήματος («Deliktstyp») της προετοιμαζόμενης πράξης με την έννοια του άρθρου 187Α ΠΚ. Το εάν όμως μια τέτοια ασαφής γνώση («diffuses Wissen») επαρκεί όντως, για να μιλήσει κανείς για «προπαρασκευή μιας εγκληματικής πράξης» είναι αμφισβητήσιμο. Μάλλον πρέπει να απαιτηθεί μια χοντρική γνώση της εν λόγω πράξης («eine wengistens grobschlächtige Vorstellung»), για να δικαιολογηθεί η ratio legis του νομοθέτη να καλυφθούν κενά ποινικής προστασίας που αφορούν το προστάδιο συγκεκριμένων εγκληματικών πράξεων²⁵. Άλλωστε, η χρήση της έκφρασης «με σκοπό να εκφοβίσει κλπ» σε σχέση με την καταλληλότητα της συμπεριφοράς να προκαλέσει σοβαρό κίνδυνο για τη χώρα επιτρέπει την ερμηνεία ότι ο σκοπός αυτός αναφέρεται και στην πράξη (άμεσος δόλος 2^{ου} βαθμού). Θα πρέπει συνεπώς να πρόκειται για

²⁴ Sieber/Vogel, Terrorismus..., σελ. 83.

²⁵ Gazeas, Die neuen Tatbestände..., σελ. 596.

μαζικά χτυπήματα με κοινώς επικίνδυνα μέσα, καίτοι το Γερμανικό Ακυρωτικό δέχεται ότι ο όρος «με σκοπό» αναφέρεται σε μια σκόπιμη δράση («zielgerichtetes Handeln»), συνεπώς δεν απαιτεί επιδίωξη με την τεχνητή του όρου έννοια (άμεσος δόλος 1^{ου} βαθμού), αλλά αναφέρεται στην βούληση του δράστη, ο οποίος πρέπει να αποδέχεται τις συνέπειες της πράξης («spricht von Willen des Täters, der die Folgen der Tat erfassen müsse»). Για το εάν επαρκεί γνώση ή ενδεχόμενος δόλος, το Γερμανικό Ακυρωτικό το έχει αφήσει ανοικτό.

V. Σύγκριση των διεθνών υποχρεώσεων και των εθνικών κανόνων

Από την επισκόπηση των διαφόρων κανόνων για την περιστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας προκύπτει ότι μπορούμε να διακρίνουν τέσσερις διαφορετικούς τύπους ειδικών υποστάσεων (Tatbestandsmodelle), οι οποίες εξαιτίας των υψηλών δομικών διαφορών τους διακρίνονται η μία από την άλλη. Πρόκειται για: Α. Ειδικές υποστάσεις οι οποίες τιμωρούν την είσπραξη, συλλογή και παροχή με τον σκοπό την υποστήριξη μιας τρομοκρατικής πράξης, μιας τρομοκρατικής οργάνωσης ή ενός τρομοκράτη («υποκειμενικό μοντέλο»), Β. Ειδικές υποστάσεις οι οποίες τιμωρούν την αντικειμενική υποστήριξη μιας τρομοκρατικής οργάνωσης («αντικειμενικό μοντέλο»), Γ. Αντικειμενικές υποστάσεις οι οποίες τιμωρούν την παραβίαση μιας απαγόρευσης παροχής με βάση μια λίστα προσώπων ή οργανώσεων («μοντέλο λίστας» και Δ. Κανόνες που θεσπίζουν μέτρα δέουσας επιμέλειας ιδιωτών («γνώρισε τον πελάτη σου μοντέλο», «ερευνητικό μοντέλο»). Επειδή αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι η χρηματοδότηση της τρομοκρατίας με βάση τις διατάξεις του ειδικού μέρους του ποινικού κώδικα θα αναφερθούμε στις δύο πρώτες κατηγορίες παραλείποντας τις άλλες δύο.

A. Υποκειμενικό μοντέλο του ΟΗΕ και της Ομάδας Χρηματοοικονομικής Δράσης: Συλλογή και παροχή οικονομικών μέσων με τον σκοπό της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας

1. Χαρακτηριστικά και εκπρόσωποι του υποκειμενικού μοντέλου

Το «υποκειμενικό» μοντέλο της συλλογής και παροχής οικονομικών μέσων με τον σκοπό της χρηματοδότησης μιας τρομοκρατικής δραστηριότητας (δηλ. μιας τρομοκρατικής πράξης, μιας τρομοκρατικής οργάνωσης ή ενός τρομοκράτη) αντιστοιχεί στην περίπτωση της αυτοϋποστήριξης («Selbsterstärkung») σε μια προωθημένη μορφή απόπειρας και στην περίπτωση της χρηματοδότησης άλλου («Fremderstärkung») σε μια απόπειρα συνέργειας. Η αντικειμενική υπόσταση περιγράφει μόνο μια-όχι σπάνια κοινωνικά πρόσφορη («sozialadäquate»)-συμπεριφορά σε ένα προστάδιο της τρομοκρατικής πράξης (όπως η παροχή οικονομικών μέσων), την οποία ο δράστης πραγματώνει με τον σκοπό της υποστήριξης μιας (ίδιας ή αλλότριας) τρομοκρατικής πράξης ή ενός τρομοκρατικώς

ενεργούντος υποκειμένου (δηλ. μιας τρομοκρατικής οργάνωσης ή ενός τρομοκράτη). Η πραγμάτωση της τρομοκρατικής πράξης είναι αδιάφορη για την ολοκλήρωση του εγκλήματος και την τιμώρηση του δράστη. Το άδικο έγκειται στον συνδυασμό μιας απομακρυσμένης από την πράξη αντικειμενικής διακινδύνευσης βλάβης με την υποκειμενική πρόθεση της υποστήριξης μιας βαρείας εγκληματικής πράξης ή ενός τρομοκρατικώς δρώντος υποκειμένου. Ένα παράδειγμα αυτού του μοντέλου που προσανατολίζεται σε δυνατά υποκειμενικά στοιχεία αδίκου («stark an subjektiven

Unrechtselementen») είναι η διάταξη του 187B §1 ΠΚ ο πυρήνας της οποίας μπορεί να συνοψισθεί ως εξής «Τιμωρείται όποιος παρέχει οικονομικά μέσα με τον σκοπό να υποστηρίξει μια τρομοκρατική ενέργεια ή μια τρομοκρατική οργάνωση ή έναν τρομοκράτη». Σε διεθνές επίπεδο αυτό το μοντέλο βρίσκεται στη βάση των κανόνων του ΟΗΕ και της Ομάδας Χρηματοοικονομικής Δράσης.

2. Αντικειμενική υπόσταση

Κατά την ορθότερη άποψη τα οικονομικά μέσα θα πρέπει να φθάσουν στον τελικό αποδέκτη. Η αποταμίευση δεν περιλαμβάνεται στην έννοια της συλλογής. Το ελληνικό δίκαιο ξεπέρασε τις διεθνείς υποχρεώσεις με την έννοια ότι περιέλαβε και την έννοια της εισπραξής στην συλλογή. Έτσι ο ενδιαμέσος σε μια αλυσίδα συναλλαγών τιμωρείται πριν την παραπέρα διάθεση των σε αυτόν εμπιστευμένων οικονομικών μέσων. Αν και το άρθρο 2 παρ. 1 της διεθνούς σύμβασης για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας δεν προβλέπει ένα όριο για την αξία των οικονομικών στοιχείων που εισφέρονται, κατά τις διαπραγματεύσεις δεν αποκλείστηκε μια αξιολόγηση είτε από τον εθνικό νομοθέτη είτε από τον δικαστή. Ωστόσο κάτι τέτοιο η Ομάδα Χρηματοοικονομικής Δράσης το θεωρεί ασυμβίβαστο με τις συστάσεις της²⁶. Σύμφωνα με τον Ποινικό Κώδικα μια πράξη τότε μόνο χαρακτηρίζεται ως «τρομοκρατική» όταν τελείται υπό συνθήκες ή με τέτοιο τρόπο ή σε τέτοια έκταση που να προκαλεί σοβαρό κίνδυνο για τη χώρα, ενώ στην διεθνή σύμβαση για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας αρκεί ο σκοπός αυτής της πράξης, λόγω της φύσης της ή των συνθηκών υπό τις οποίες τελείται, να είναι ο εκφοβισμός ενός πληθυσμού ή ο εξαναγκασμός μιας κυβέρνησης ή ενός διεθνούς οργανισμού να πράξει ή να απέχει από το να πράξει κάτι. Έτσι όμως όπως είναι η διατύπωση του Ποινικού Κώδικα κατά κανόνα θα αποκλείεται ex ante η καταλληλότητα της πράξης, όταν η εν λόγω Κυβέρνηση στο παρελθόν δεν είχε ενδώσει σε παρόμοιες πράξεις. Το 187B §1 ΠΚ καλύπτει και την διενέργεια ταξιδιών, την πληρωμή αεροπορικών, σιδηροδρομικών εισιτηρίων ή εισιτηρίων λεωφορείου, την εκπαίδευση ενός τρομοκράτη, την προμήθεια πλαστών ταυτοτήτων ή την μίσθωση αποθηκευτικών χώρων, καθώς και την προμήθεια των αναγκαίων υλικών και αντικειμένων για την τρομοκρατική ενέργεια. Η χρήση των οικονομικών μέσων δεν χρειάζεται να είναι αναγκαστικά σε στενή σχέση με την εκτέλεση της τρομοκρατικής ενέργειας, ούτε καν να βρίσκεται σε στενή σχέση με μια εγκληματική ενέργεια που να προετοιμάζει την τρομοκρατική ενέργεια όπως πχ. η απόκτηση ή η

²⁶ . 106.

κατασκευή όπλων. Αντιθέτως η χρησιμοποίηση των οικονομικών μέσων καλύπτει ένα ευρύ πεδίο. Έτσι καλύπτεται η εκπαίδευση ενός τρομοκράτη, καθώς επίσης και η χρηματοδότηση δραστηριοτήτων, οι οποίες οι ίδιες δεν συνιστούν καμία εγκληματική ενέργεια. Ένας περιορισμός που να αφορά μια στενή υλική σχέση μεταξύ των οικονομικών μέσων και μιας τρομοκρατικής ενέργειας δεν θα ήταν επιθυμητή με βάση τα διεθνή κείμενα. Είδαμε ότι για μια ίδια τρομοκρατική ενέργεια ο δράστης θα πρέπει να είναι αποφασισμένος. Για την υποστήριξη της τρομοκρατικής ενέργειας άλλου απαιτείται επίσης άμεσος δόλος β' βαθμού. Πάντως το σχετικό θέμα αμφισβητείται. Δεν υπάγεται όμως ο δράστης που ενεργεί με άμεσο δόλο α' βαθμού αλλά δεν είναι σίγουρος εάν στο τέλος τα οικονομικά μέσα θα βρουν την επιδιωκόμενη χρήση²⁷. Στην περίπτωση της τρομοκρατικής οργάνωσης τα οικονομικά μέσα μπορούν να χρησιμοποιηθούν για οποιοδήποτε σκοπό. Σύμφωνα με τις συστάσεις της ομάδας χρηματοοικονομικής δράσης τα οικονομικά μέσα δεν είναι αναγκαίο να φθάσουν στην τρομοκρατική οργάνωση. Μια αξιόποινη όμως υποστήριξη, σύμφωνα με τον ΠΚ, πρέπει να προσφέρει ένα πλεονέκτημα σε μια τρομοκρατική οργάνωση και να ενισχύει την επικινδυνότητά της. Συνεπώς μέχρι την απόκτηση των οικονομικών μέσων από την τρομοκρατική οργάνωση ή από ένα μέλος της δεν πληρούται η αντικειμενική υπόσταση. Επίσης δεν τιμωρείται η απλή συλλογή οικονομικών μέσων χάριν μιας τρομοκρατικής οργάνωσης από ένα μη μέλος. Στην περίπτωση των τρομοκρατών η υποστήριξη αναφέρεται σε άτομα τα οποία λόγω της εμπλοκής τους με τη διάπραξη τρομοκρατικών πράξεων υπάρχει ο κίνδυνος, να χρησιμοποιήσουν τα οικονομικά μέσα για την διάπραξη τρομοκρατικών ενεργειών. Με τον όρο χρηματοοικονομικά μέσα νοείται η ποινικοποίηση κάθε οικονομικής συναλλαγής («Kriminali-sierung jeglicher wirtschaftlichen Interaktion») με τα πρόσωπα που εμπλέκονται στην προετοιμασία τρομοκρατικών ενεργειών κατά το μέτρο που τα πρόσωπα αυτά ενισχύονται οικονομικά διαμέσου αυτών των συναλλαγών. Δεν απαιτείται η μελλοντική χρήση των οικονομικών μέσων για μια τρομοκρατική ενέργεια.

3. Υποκειμενική υπόσταση

Προϋπόθεση για την τιμώρηση είναι μόνο ότι το πρόσωπο που θέτει τα οικονομικά μέσα στην διάθεση του αποδέκτη έχει γνώση των τρομοκρατικών σχεδίων αυτού. Οι συστάσεις της Ομάδας Χρηματοοικονομικής Δράσης ξεπερνούν τις υποχρεώσεις από την διεθνή σύμβαση για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας κατά το ότι η τελευταία απαιτεί έναν σύνδεσμο ανάμεσα στα οικονομικά μέσα και την χρήση τους για την εκτέλεση

²⁷ . 115.

μιας τρομοκρατικής πράξης. Επίσης το άρθρο 187B παρ. 1 ΠΚ συμμορφώνεται πλήρως στις απαιτήσεις της σύστασης 5 (3) για την χρηματοδότηση ενός μεμονωμένου τρομοκράτη.

B. Αντικειμενικό μοντέλο της ΕΕ: Υποστήριξη μιας τρομοκρατικής οργάνωσης

Η αντικειμενική ειδική υπόσταση της υποστήριξης μιας τρομοκρατικής οργάνωσης χαρακτηρίζεται από ένα πολύ ισχυρότερο στοιχείο αδίκου. Απαιτεί την ενίσχυση της επικινδυνότητας της τρομοκρατικής οργάνωσης, ενώ το υποκειμενικό μοντέλο θεμελιώνει το ειδικό τρομοκρατικό άδικο με βάση μια αντίστοιχη πρόθεση. Λόγω αυτής της μεγαλύτερης αντικειμενικώς εμπλουτισμένης συγκεκριμενοποίησης του αδίκου («wegen dieser inhaltsreicheren objektiven Unrechts-konkretisierung») ικανοποιείται με μια απλή αντικειμενική υπόσταση, χωρίς αναφορά σε υποκειμενικά στοιχεία. Συνοπτικά μπορεί να περιγραφεί ως εξής: «όποιος υποστηρίζει μια τρομοκρατική οργάνωση τιμωρείται». Αυτό ανταποκρίνεται στο μοντέλο της ΕΕ. Σημειωτέον ότι οι συστάσεις της Ομάδας Χρηματοοικονομικής Δράσης που αναφέρονται στην χρηματοδό-τηση μιας τρομοκρατικής οργάνωσης χωρίς περαιτέρω αναφορά σε μια τρομοκρατική πράξη δεν περιέχουν μια αντικειμενική υποστήριξη της τρομοκρατικής οργάνωσης, αλλά μόνο τον υποκειμενικό σχεδιασμό μιας τέτοιας χρηματοδότησης. Ο κίνδυνος μιας τέτοιας ενέργειας δεν έγκειται στην αντικειμενική επικινδυνότητα της τρομοκρατικής οργάνωσης αλλά μόνο στην επικινδυνότητα του υποκειμενικού σχεδιασμού του δράστη. Εδώ χρειάζεται να σημειωθεί μόνο ότι σύμφωνα με αυτό το μοντέλο η απόφαση πλαίσιο 2002/475 δεν καλύπτει την μεταφορά οικονομικών μέσων σε μια τρομοκρατική οργάνωση στο πλαίσιο εμπορικών συναλλαγών²⁸.

VI. Κριτήρια περιορισμού του ποινικού δικαίου

Το ποινικό δίκαιο προστατεύει έννομα συμφέροντα (όπως η ζωή ή υγεία) με το μέσο των ποινικών κυρώσεων. Αυτές συνιστούν αφενός σοβαρή επέμβαση στην ελευθερία του ατόμου αφετέρου δε εμπεριέχουν μια έντονη κοινωνικοηθική αποδοκιμασία. Γι' αυτό πρέπει να χρησιμοποιούνται μόνο όταν είναι απολύτως αναγκαίο για την προστασία των θιγόμενων συμφερόντων δηλ. μόνο για τις σοβαρότερες περιπτώσεις. Το ερώτημα που ανακύπτει είναι ποιες συμπεριφορές πρέπει να τιμωρούνται με ποινή και ποια τα όρια του νομοθέτη κατά την ποινική τιμώρηση. Τα κριτήρια περιορισμού του ποινικού δικαίου προκύπτουν τόσο από το ίδιο το ποινικό δίκαιο (1) όσο και από το Σύνταγμα (2) και την ΕΣΔΑ (3). Σχετικά η επιστήμη του ποινικού δικαίου έχει διαμορφώσει την έννοια του εννόμου αγαθού και την αρχή της

²⁸ . 121.

χρήσης του ποινικού δικαίου ως *ultima ratio*. Εκείνο που πρέπει να σημειωθεί είναι ότι η επιστήμη του ποινικού δικαίου δεν μπορεί να θέσει όρια στον ποινικό νομοθέτη καθώς όπως γίνεται δεκτό η απαίτηση της προσβολής ενός εννόμου αγαθού ως νομιμοποιητική βάση των ποινικών κανόνων κείται εκτός του συνταγματικού πλαισίου, καθώς «σύμφωνα με την συνταγματική έννομη τάξη αντικείμενο ενός δημοκρατικά

νομιμοποιημένου νομοθέτη είναι η προστασία εννόμων αγαθών με τα μέσα του ποινικού δικαίου. Η αρμοδιότητα όμως αυτή δεν μπορεί να περιορισθεί με την επίκληση δήθεν προϋπάρχοντων ή από τα δικαστήρια αναγνωρισμένων εννόμων αγαθών που υπάρχουν πέρα από τον νομοθέτη, καθώς τα όρια πρέπει να αναζητηθούν μόνο στο ίδιο το Σύνταγμα»²⁹. Στην ιεραρχία των κανόνων δικαίου προηγείται το σύνταγμα το οποίο δεσμεύει τον ποινικό νομοθέτη. Αντικειμενικές υποστάσεις οι οποίες έρχονται σε αντίθεση με το σύνταγμα είναι άκυρες ως αντισυνταγματικές. Από την έναρξη ισχύος της ΕΣΔΑ στην ημεδαπή έννομη τάξη αυτή έχει την ισχύ συντάγματος και προηγείται του ημεδαπού Συντάγματος ως *lex posterior derogat legi priori*. Σε κάθε περίπτωση τα ημεδαπά δικαστήρια είναι υποχρεωμένα να ενσωματώσουν στην ημεδαπή έννομη τάξη τις υποχρεώσεις που πηγάζουν από την ΕΣΔΑ.

A. Περιορισμός μέσω της απαίτησης ενός ποινικού αδικού

Όπως αναφέρθηκε η εφαρμογή των ποινική κυρώσεων υπόκειται σε μια ιδιαίτερη πίεση δικαιολόγησης («*einem besonderen Rechtsfertigungsdruck*»). Γι' αυτό προϋποτίθεται ένα ιδιαίτερο άδικο προκειμένου να ποινικοποιηθεί μια συμπεριφορά. Ωστόσο δεν υπάρχει ομοφωνία ως προς το ποιο κριτήριο θα πρέπει να πληρεί αυτό το άδικο και πως θα διακριθεί αυτό από το αστικό άδικο. Κατά την κρατούσα άποψη αυτό εξαρτάται από την προσβολή ή την διακινδύνευση ενός εννόμου αγαθού (1). Υπάρχουν όμως και συμπληρωματικές ή εναλλακτικές προτάσεις (2).

1. Θεμελίωση του αδικού μέσω της προσβολής ενός εννόμου αγαθού

Η θεωρία του ποινικού δικαίου αντιλαμβάνεται το καθήκον του ποινικού δικαίου ως την προστασία εννόμων αγαθών και γι' αυτό πυρήνας κάθε εγκλήματος και άρα του αδικού θεωρείται η προσβολή ενός εννόμου αγαθού. Μόνο, ό,τι ορίζεται ως έννομο αγαθό είναι άξιο ποινικής προστασίας και έγκλημα είναι η προσβολή ή η διακινδύνευση ενός εννόμου αγαθού. Αυτό περιγράφει την σχέση ενός ανθρώπου ή μιας συλλογικότητας σε σχέση με ένα αντικείμενο. Κατά συνέπεια το έννομο αγαθό δεν περιγράφει μια αφηρημένη έννοια («*abstracter Gegenstand*») αλλά μια λειτουργία («*Funktion*») ή τα συμφέροντα («*Interessen*») που ένα άτομο ή μια κοινωνία συνδέουν με ένα αντικείμενο. Η θεωρία σήμερα διακρίνει ανάμεσα στο προστατευόμενο έννομο αγαθό («*geschützte Rechtsgut*») από τον αντικείμενο ενεργείας («*Handlungsobject*»). Σύμφωνα με τη θεώρηση αυτή αντικείμενο ενεργείας είναι αυτό το οποίο περιγράφεται στην αντικειμενική υπόσταση ή το οποίο προϋποτίθεται από την περιγραφή της πράξης (άνθρωπος ή πράγμα) πάνω στο οποίο πραγματώνεται η εγκληματική ενέργεια. Έτσι ενώ στην αρχή γινόταν δεκτό ότι κάθε

²⁹ Herbert, Grenzen des Strafrechts bei der Terrorismusgesetzgebung, σελ. 77.

έγκλημα έχει ένα υλικό αντικείμενο ως αντικείμενο ενεργείας, σήμερα γίνεται δεκτό ότι αντικείμενο ενεργείας μπορεί να είναι και κοινωνικές σχέσεις («sozial Interaktionsvorgang») ³⁰. Σήμερα το έννομο αγαθό εμπεριέχει μια συστηματική κριτική λειτουργία («systemkritische Funktion») με την έννοια ότι ανεξάρτητα από την λειτουργία που επιτελούσε κατά την στιγμή της γέννησης του, δηλαδή κατά την στιγμή δημιουργίας του κανόνα, κατά την οποία αναγνωρίστηκε και ονοματίστηκε, εμπεριέχει σήμερα ένα ανεξάρτητο κανονιστικό περιεχόμενο («vom geltenden Recht unabhängiger Gehalt»). Εμπεριέχει δηλ. αξιολογικά στοιχεία τα οποία είναι ανεξάρτητα από το θετικό (ποινικό) δίκαιο. Σημείο αναφοράς είναι το κοινωνικό συμβόλαιο, με το οποίο όλοι οι άνθρωποι παραχωρούν ένα μέρος της ελευθερίας τους σε μια υπέρτερη κρατική οντότητα για να μπορούν να ζουν ελεύθερα. Η υπέρτερη αυτή οντότητα νομιμοποιείται από το συμβόλαιο αυτό στην άσκηση της εξουσίας. Από αυτά συνάγεται ότι η άσκηση της εξουσίας πρέπει να είναι σύμφωνη με το κοινωνικό συμβόλαιο που βρίσκεται στη γέννησή της, τελειώνει δε εκεί όπου αυτή δεν είναι αναγκαία για την εξασφάλιση μιας ειρηνικής συνύπαρξης των ανθρώπων («für die Sicherstellung eines friedlichen Zusammenlebens der Menschen»). Συνεπώς, μια συμπεριφορά με την οποία παραβιάζεται αυτό το κοινωνικό συμβόλαιο, χαρακτηρίζεται από την προσβολή των δικαιωμάτων των άλλων ανθρώπων και μπορεί να ορισθεί ως εγκληματική. Συνεπώς, η έννοια του εννόμου αγαθού μπορεί να λειτουργήσει ως περιορισμός και έλεγχος του ποινικού δικαίου³¹.

Αυτό που είναι προβληματικό είναι ότι όλες οι ειδικές υποστάσεις μπορούν να αναχθούν σε ένα έννομο αγαθό, καθώς κάθε συμπεριφορά στο πλαίσιο μιας αιτιακής πορείας μπορεί να οδηγήσει σε προσβολή ενός εννόμου αγαθού και άρα να είναι επικίνδυνη. Γι' αυτό η σύγχρονη επιστήμη δεν συγκεντρώνεται τόσο στο «τι» προστατεύεται αλλά στο «πως». Δηλαδή στο ποια ποιοτικά χαρακτηριστικά πρέπει να έχει η ενέργεια στο προστάδιο μιας προσβολής ενός εννόμου αγαθού, για να διαθέτει ένα επαρκές περιεχόμενο ποινικού αδικού («einen ausreichenden strafrechtlichen Unrechtsgehalt»). Με άλλα λόγια πότε και υπό ποιες προϋποθέσεις μπορεί να δικαιολογηθεί η ποινικοποίηση μιας συμπεριφοράς, αν και αυτή δεν οδηγεί σε μια άμεση προσβολή ενός εννόμου αγαθού. Μεταξύ των εγκλημάτων αυτών, τα οποία δεν προϋποθέτουν καμία προσβολή ενός εννόμου αγαθού, αλλά ο νομοθέτης αποβλέπει στην πρόληψη της τρομοκρατίας με την ποινικοποίηση συμπεριφορών οι οποίες αυτοτελώς θεωρούμενες εμφανίζονται εντελώς ακίνδυνες για τον έννομο αγαθό το οποίο πρέπει να

³⁰ Herbert, Grenzen..., σελ. 81.

³¹ . 83.

Herbert, Grenzen..., σελ.

προστατευθεί όπως πχ. η ζωή, περιλαμβάνονται και αυτά στα οποία το δυναμικό κινδύνου έγκειται στο ότι είτε ο ίδιος ο δράστης είτε κάποιος τρίτος μπορούν να συνδεθούν («anknüpfen») στο αποτέλεσμα της πρώτης πράξης για να προκαλέσουν μια βλάβη όπως πχ. η κατοχή επικίνδυνων ουσιών. Αυτά τα εγκλήματα χαρακτηρίζονται ως «προπαρασκευαστικά εγκλήματα» σε αντίθεση με τα «εγκλήματα οργάνωσης» τα οποία προϋποθέτουν μια συνεργασία μεταξύ των δραστών και στηρίζονται στον καταμερισμό ειδικοτήτων («auf einer arbeitsteiligen Spezialisierung») και στην τυπική δυναμική των ομάδων («auf der für eine Gruppe typischen Eigendynamik»)³².

Τα προπαρασκευαστικά εγκλήματα απειλούν ποινή για μια συμπεριφορά η οποία όχι μόνο δεν έχει οδηγήσει ακόμα στην προσβολή ενός εννόμου αγαθού αλλά δεν βρίσκεται ούτε καν στο στάδιο της απόπειρας, παρά μόνο σε ένα στάδιο σχεδιασμού που προηγείται χρονικά ακόμα και αυτής της απόπειρας. Συνεπώς τιμωρούνται συμπεριφορές οι οποίες θέτουν απλώς τα θεμέλια για μια μεταγενέστερη προσβολή. Επειδή όμως κάθε ανθρώπινη συμπεριφορά μπορεί να θεωρηθεί ως αρχή απόπειρας προσβολής ενός εννόμου αγαθού, υφίσταται ο κίνδυνος της τιμώρησης του φρονήματος. Για να αποφευχθεί ο κίνδυνος αυτός θα πρέπει η σχετική πράξη να βρίσκεται σε μια ιδιαίτερη σχέση με την προσβολή του εννόμου αγαθού την οποία θέλει να αποτρέψει η ποινική διάταξη. Καταρχάς παρίστανται ουσιώδη για την ποινικοποίηση μιας συμπεριφοράς τα όρια μεταξύ εσωτερικού και εξωτερικού. Κοινωνικές επαφές εμπίπτουν στην σφαίρα του ατιμώρητου εσωτερικού, όσο ο δράστης εγγυάται την μη επικινδυνότητά τους για τους άλλους. Αντίθετα, αντικειμενικά επικίνδυνες ενέργειες ή ενέργειες που έχουν ξεφύγει από τον έλεγχο του δράστη ανήκουν πάντα στην εξωτερική σφαίρα. Και τούτο διότι η θέση ενός μη ελεγχόμενου πλέον αιτιώδους όρου δικαιολογεί την απειλή ποινής. Στο σημείο αυτό είναι προβληματική η τιμώρηση προσταδίων τα οποία χωρίς μια επακόλουθη εγκληματική ενέργεια του δράστη ή ενέργεια ενός τρίτου είναι καθόλου ή μόνο περιορισμένα θεμελιωτικά ενός κινδύνου, διότι είναι θεμιτό να αναμένεται ότι ο δράστης μπορεί οποιαδήποτε στιγμή να μεταστραφεί και να μην προχωρήσει στην εγκληματική ενέργεια, ιδίως εάν αυτή εξαρτάται μόνο από αυτόν. Πολύ περισσότερο όταν γενικά κάποιος πρέπει να ευθύνεται μόνο για τη δική του συμπεριφορά και

³² Herbert, Grenzen..., σελ. 87.

όχι για κάποια ξένη συμπεριφορά. Ωστόσο, στα εγκλήματα αυτά φαίνεται να υπάρχουν ιδιαίτεροι λόγοι που να δικαιολογούν την ευθύνη του δράστη, για την ολόπλευρη προστασία του εννόμου αγαθού και/ή για την συμπεριφορά άλλων προσώπων, έτσι ώστε η ποινικοποίηση μιας συμπεριφοράς στην οποία μπορεί να συνδεθεί ένας τρίτος, να είναι κάτω από συγκεκριμένες κανονιστικές προϋποθέσεις νόμιμη³³. Κανονικά συμπεριφορές οι οποίες δεν έχουν καμία ή σε κάθε περίπτωση καμία συγκεκριμένη αναφορά δεν είναι δυνατόν να ποινικοποιηθούν. Είναι όμως δυνατόν ορισμένες θεμιτές κοινωνικές συμπεριφορές να ποινικοποιηθούν διαμέσου μιας ορισμένης ειδικής διαμόρφωσης των ποινικών προϋποθέσεων. Έτσι η απαγόρευση κατοχής όπλων μπορεί να περιορισθεί στην παράνομη κατοχή αυτών. Μεταξύ άλλων απαιτείται μια προηγούμενη επικίνδυνη ενέργεια του δράστη αναφορικά με την μεταγενέστερη ενέργεια του τρίτου. Αντιθέτως, ενέργειες με τις οποίες ο δράστης θέλει να καταστήσει δυνατή ή να διευκολύνει μια δική του εγκληματική ενέργεια πρέπει να είναι ατιμώρητες, επειδή δεν έχει χάσει τον έλεγχο της πορείας των γεγονότων.

Στο σημείο αυτό θα μπορούσε να διακρίνει κανείς τις συμπεριφορές όπου ο δράστης θέλει να καταστήσει δυνατή ή να διευκολύνει μια δική του εγκληματική πράξη (τα λεγόμενα «προπαρασκευαστικά εγκλήματα», «Vorbereitungsdelikte» ως υποκατηγορία των «εγκλημάτων σχεδιασμού», «Planungsdelikte») και εκείνες όπου υποστηρίζει την εγκληματική ενέργεια ενός τρίτου (τα λεγόμενα «εγκλήματα ένταξης», «Anschlußdelikte» ως υποκατηγορία των λεγόμενων «εγκλημάτων αντικειμενικής διακινδύνευσης», «objektive Gefahrschaffungsdelikte»).

Στο πλαίσιο των προπαρασκευαστικών εγκλημάτων η επικινδυνότητα προκύπτει όπως στην απόπειρα από μια πρόθεση του δράστη, η οποία εκδηλώνεται εξωτερικά. Ωστόσο διαφορετικά από την απόπειρα η πράξη βρίσκεται στο στάδιο του σχεδιασμού πολύ πριν από το στάδιο της απόπειρας της κύριας πράξης και αρκεί ακόμα και μια ελάχιστη συγκεκριμένη παράσταση του δράστη για την τελική κύρια πράξη. Για να ξεπερασθεί ο κίνδυνος τιμώρησης του φρονήματος καθώς και ο ελλείπων σύνδεσμος καταλογισμού («der fehlende Zurechnungszusammenhang») προτείνεται ένα λειτουργικό ισοδύναμο («ein funktionales Äquivalent»). Αυτό συνίσταται στην ύπαρξη μιας ξεκάθαρης αντικειμενικής εκδήλωσης της πράξης προετοιμασίας («eine eindeutige objective Manifestation der Tatvorbereitung»), μια ιδιαίτερη επαύξηση του κινδύνου («eine besondere Gefahrschaffung») και ένα ειδικό υποκειμενικό στοιχείο («einer speziellen subjectiven Merkmale») ³⁴. Όσον αφορά την

³³. 89.

³⁴. 90.

Herbert, Grenzen..., σελ

«αντικειμενική εκδήλωση» της προπαρασκευαστικής πράξης απαιτείται μια πράξη η οποία να έχει μια μονοσήμαντη αντικειμενική εγκληματική αναφορά («einen eindeutigen objektiven Deliktsbezug») η οποία να καθιστά αντικειμενικά αναγνωρίσιμο («objektiv erkennbar») το προπαρασκευαστικό έγκλημα. Μια τέτοια εγκληματική αναφορά μπορεί να συνάγεται από την αγορά από το δράστη συγκεκριμένων υλικών σε μια ποσότητα, η οποία χωρίς αναφορά σε έναν τρομοκρατικό σχεδιασμό δεν έχει κανένα νόημα με βάση τις προσωπικές ή επαγγελματικές του ανάγκες. Σε σχέση με την ιδιαίτερη επαύξηση του κινδύνου απαιτείται η δημιουργία ενός αυξημένου κινδύνου, ο οποίος με βάση την γενική εμπειρία δεν μπορεί να αποτραπεί αποτελεσματικά σε ένα μεταγενέστερο χρονικό σημείο. Σχετικά με το στοιχείο αυτό όπως και στην απόπειρα απαιτείται μια αντικειμενική κρίση σχετικά με τα θεμέλια του εγκληματικού σχεδιασμού. Όσον αφορά το ιδιαίτερο υποκειμενικό στοιχείο απαιτείται μια χωρίς όρους απόφαση του δράστη («einen unbedingten Entschluss») για την διάπραξη της πράξης³⁵. Δεδομένης της χρονικής απόστασης η σχεδιαζόμενη πράξη θα είναι περιορισμένα μόνο συγκεκριμενοποιημένη και ένα επαρκώς υποκειμενικό περιεχόμενο αδίκου θα δικαιολογείται τότε μόνο όταν θα υπάρχει είτε πρόθεση είτε γνώση ως προς την μελλοντική πράξη. Μόνο έτσι αποζημιώνεται η έλλειψη εγγύτητας προς την προσβολή ενός εννόμου αγαθού και η αναγκαιότητα περισσοτέρων ενδιάμεσων σταδίων ως την πραγμάτων του κινδύνου όσο και η ενδεχόμενη ολοκληρωτική απόρριψη του εγκληματικού σχεδιασμού. Προβληματικός μάλιστα είναι εδώ όχι μόνο ο καταλογισμός της τελικής πράξης στον αρχικό δράστη όσο και η έλλειψη προβλεψιμότητας μιας εγκληματικής συμπεριφοράς του τελικού δράστη. Είναι όμως υποστηρίξιμες διάφορες σκέψεις οι οποίες στηρίζονται στην παραβίαση μιας υποχρέωσης επιμέλειας του αρχικού δράστη, η οποία είτε αποβλέπει στην αποτροπή της τελικής εγκληματικής πράξης ή στην κυρίως εγκληματική («ganz überwiegend deliktisch») χρήση των συγκεκριμένων αντικειμένων είτε δημιουργεί μια ιδιαίτερη επικινδυνότητα. Ο καταλογισμός ενός ξένου αδίκου επιτρέπεται επίσης στην περίπτωση συνεργασίας μεταξύ αρχικού και τελικού δράστη ή όταν ο αρχικός δράστης απαιτεί την εκτέλεση της τελικής πράξης ή γνωρίζει ότι με την πράξη του υποστηρίζει μια εγκληματική πράξη. Άλλωστε η εισαγωγή υποκειμενικών στοιχείων που αναφέρονται στον

³⁵ Herbert, Grenzen..., σελ. 91 ³⁸
. 92.

υψηλό κίνδυνο της πραγμάτωσης του σχετικού κινδύνου αρκεί για την θεμελίωση του ποινικού αδικού. Η πρόθεση του δράστη να ενσωματώσει μια αξιολογικά ουδέτερη πράξη για την πραγμάτωση της εγκληματικής πράξης είναι αρκετή για να θεμελιώσει την (εξακολουθούσα) επικινδυνότητα του δράστη και την απειλή της ποινής, καθώς η αξιολογικά ουδέτερη πράξη αποκτά μια μονοσήμαντη εγκληματική αναφορά³⁸. Αρκεί μάλιστα ο εγκληματικός τύπος της σκοπούμενης εγκληματικής πράξης να είναι επαρκώς ορισμένος. Κάποτε ως περαιτέρω περιορισμός απαιτείται η προπαρασκευαστική πράξη να έχει υποστηρίξει πράγματι την πραγμάτωση της σχεδιαζόμενης πράξης.

Στο σημείο πάντως αυτό αξίζει να αναφερθεί πώς ο καθηγητής Ulrich Sieber οικοδομεί την έννοια της νομιμοποίησης και των ορίων των εγκλημάτων διακινδύνευσης στο προστάδιο της τρομοκρατικής βίας. Το ερώτημα που τον απασχόλησε ήταν πώς ουδέτερες καθημερινές ενέργειες («neutral Alltagshandlungen») εν όψει μιας ορισμένης πρόθεσης

καθίσταται ποινικά αξιολογήσιμες («zu Straftaten werden»). Η εν λόγω άποψη εκκινώντας από την καθολική επικράτηση του ανθρωπιστικού δικαίου («des humanitären Völkerrechts») στο πεδίο του διεθνούς δικαίου τόσο στις διεθνείς όσο και στις μη διεθνείς ένοπλες συγκρούσεις απορρίπτει κάθε άλλη εναλλακτική όπως την αμερικανικής προέλευση έννοια ενός πολέμου κατά της τρομοκρατίας («Krieg gegen den weltweiten Terrorismus») που θα ήταν ασυμβίβαστη με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου («mit der Europäischen Menschenrechts-konvention unvereinbar»), πλην του ποινικού δικαίου, δεδομένου ότι όπως προκύπτει από μια συνολική θεώρηση του δικαιοϋκού μας συστήματος και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν θα υπήρχε κανένα όφελος εάν αναγνωρίζονταν μια ευρύτατη ιδιωτική σφαίρα που θα διέφευγε της ποινικής προστασίας («mit weiten straffreien Privatbereichen») και ταυτόχρονα ασαφείς ζώνες που θα επέτρεπαν την εφαρμογή ενός προληπτικού δίκαιου του εχθρού ή δίκαιου του πολέμου³⁶. Συνεπώς, η καταπολέμηση της τρομοκρατίας μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο με τα εργαλεία του ποινικού δικαίου.

Συνεπώς, οποιαδήποτε διάταξη εισάγεται θα πρέπει να συνάδει με τις καταστατικές αρχές και εγγυήσεις του ποινικού δικαίου («die konstituierenden Voraussetzungen und elementaren Garantien des Strafrechts»). Στο πλαίσιο αυτό, απόλυτοι σκοποί όπως η ανταπόδοση ή η συμφιλίωση, περιορίζουν («begrenzen») αλλά δεν νομιμοποιούν («legitimieren») τις σχετικές παρεμβάσεις, καθώς συνταγματικά επιτρεπτοί είναι μόνο σχετικοί σκοποί, όπως αυτοί προκύπτουν από την στάθμιση του νομοθέτη και αφορούν την αποτροπή μελλοντικών πράξεων και την τιμώρηση άδικων και καταλογιστών πράξεων που έχουν ήδη διαπραχθεί («schuldhaft begangenes Unrecht»). Άδικο και καταλογισμός συνιστούν το ανώτατο όριο κάθε τιμωρίας («Obergrenze jeder Bestrafung»). Λόγω όμως του μικρότερου περιεχομένου αδίκου («einen geringeren Unrechtsgehalt») σε σχέση με το τελειωμένο έγκλημα ή την απόπειρα αυτού απαιτούνται περαιτέρω εξασφαλίσεις και εγγυήσεις που να ανυψώσουν την πράξη στο ιδιαίτερο επίπεδο του ποινικού αδίκου. Άλλωστε δεν αρκεί η ένταξη μιας πράξης στον ποινικό κώδικα ή η τιμώρησή της με μια ποινή για να αποκτήσει ποινικό χαρακτήρα. Θα πρέπει να περιέχεται ένα ποινικό άδικο και όχι μόνο ένας κίνδυνος. Έτσι απαιτείται μια ιδιαίτερη σχέση ή εγκληματική κατασκευή («Deliktsstruktur») μεταξύ της εγκληματικής συμπεριφοράς και ενός προστατευόμενου εννόμου αγαθού που στην συγκεκριμένη περίπτωση της προληπτικής προσβολής ενός

³⁶ Sieber, Legitimation und Grenzen von Gefährdungsdelikten im Vorfeld von terroristischer Gewalt, Eine Analyse der Vorfeldtatbestände im „Entwurf eines Gesetzes zur Verfolgung der Vorbereitung von schweren staatsgefährdenden Gewalttaten“, NStZ, σελ. 356 επ.

ατομικού εννόμου αγαθού θα αφορά είτε την διακινδύνευση ενός εννόμου αγαθού μέσω μια κινδυνώδους συμπεριφοράς («Gefährdung von Rechtsgütern durch riskante Handlungen») είτε την ανεξαρτοποιημένη προστασία ενός υπερατομικού εννόμου αγαθού («verselbstständigen Schutz des Gemeinschaftsrechtsguts»)³⁷, εργαλεία που είναι εν μέρει λειτουργικά ισοδύναμα και επίσης συνδυάζονται. Θα πρόκειται συνεπώς, στην περίπτωση των εγκλημάτων αυτών, για έναν ανεπίτρεπτο και καταλογιστό στον δράστη κίνδυνο για το προστατευόμενο έννομο αγαθό που θα είναι συνδεδεμένος με μια έντονη κοινωνικοηθική απαξία. Έτσι το κεντρικό κριτήριο του ανεπίτρεπτου κινδύνου επιτρέπει μια στάθμιση («Abwägung») μεταξύ του προστατευόμενου συμφέροντος και της ελευθερίας που περιορίζεται. Δηλ. η ποινική προστασία θα πρέπει να περιοριστεί μόνο στις σοβαρότερες περιπτώσεις και αναλόγως του βαθμού διακινδύνευσης του εννόμου αγαθού. Είναι προφανές ότι θα βαρύνει περισσότερο η συλλογή με σκοπό την παροχή παρά η απλή αποταμίευση χρηματοοικονομικών μέσων.

Το κρίσιμο ερώτημα-το οποίο συνιστά το λειτουργικό ισοδύναμο της αιτιότητας στο ολοκληρωμένο έγκλημα-είναι γιατί τιμωρείται η συγκεκριμένη πράξη παρά την ελλείπουσα προσβολή ενός χειροπιαστού αντικειμένου ή ενός εννόμου αγαθού («trotz fehlender Verletzung des Tatobjekts oder Rechtsguts»)³⁸. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό συνιστά το ιδιαίτερο αναγκαίο κριτήριο νομιμοποίησης των εγκλημάτων διακινδύνευσης («die notwendige besonderen Legitimationskriterien der Gefährdungsdelikte»). Στην περίπτωση του 187B ΠΚ αυτό που κυριαρχεί είναι η διακινδύνευση διαμέσου των υποκειμενικών προθέσεων («die Gefährdung durch subjektive Absichten») σχεδίων ή άλλων παραστάσεων του δράστη. Οι σχεδιασμοί αυτοί θα πρέπει να εκδηλώνονται βέβαια αντικειμενικά διαμέσου μιας (όσον αφορά το άδικο περιεχόμενό της ακόμα πιο στενά προσδιοριστέας) ενέργειας («durch eine (in ihrem Unrechtsbezug noch näher zu bestimmende) Tathandlung manifestiert werden») για να αποφύγουμε την τιμώρηση των απλών σκέψεων ή του εσωτερικού κόσμου. Σε αντίθεση δηλ. με τις περιπτώσεις μιας (πρωταρχικά) αντικειμενικής διακινδύνευσης, σε αυτή την περίπτωση η πρόθεση του δράστη υπερβαίνει το αντικειμενικά πραγματωθέν («dent der Vorsatz des Täters...über den objektiv verwirklichten Sachverhalt hinaus»), καθώς υπάρχουν και άλλες ενέργειες που πρέπει να γίνουν και άλλοι δισταγμοί που πρέπει να υπερπηδηθούν. Επίσης, σε αντίθεση με την απόπειρα αρκεί και μια ελάχιστη προσδιορισμένη παράσταση της πράξης.

³⁷ Sieber, Legitimation und Grenzen..., σελ. 357.

³⁸ . 358 επ.

Sieber, Legitimation und Grenzen..., σελ

Σημειωτέον ότι θα απαιτηθούν αυστηρότερες προϋποθέσεις στο πεδίο του δόλου (όμως ίσως λιγότερες στο πεδίο της εκδήλωσης της προετοιμασίας) στην περίπτωση που ο νομοθέτης χρησιμοποιεί τον όρο «για» (τρίτη και τέταρτη περίπτωση του 187B ΠΚ «για τη συγκρότηση τρομοκρατικής οργάνωσης ή για να καταστεί κάποιος τρομοκράτης»).

Επειδή στα εγκλήματα αυτά το αξιόποιο έχει μετατοπισθεί στο στάδιο του σχεδιασμού και τα αντικειμενικά στοιχεία έχουν αντικατασταθεί από τις υποκειμενικές παραστάσεις του δράστη, ο κίνδυνος μόνο αόριστα είναι δεδομένος. Ο δράστης δεν έχει υπερβεί ακόμα τους τελευταίους του δισταγμούς και είναι ακόμα δυνατό να αλλάξει γνώμη καθώς απαιτείται ακόμα η δράση τρίτων προσώπων και γι' αυτό θα μπορούσε η τελική πράξη να μην καταλογισθεί στο δράστη. Πρόσθετα όμως στις υποκειμενικές προϋποθέσεις υπάρχει και μια αντικειμενική εγκληματική εντύπωση, ο δράστης έχει εγκαταλείψει τον εσωτερικό του χώρο και έχει εισέλθει στον εξωτερικό χώρο όπου έχει δημιουργήσει έναν κίνδυνο. Η εγκληματική αυτή εντύπωση μαζί από κοινού με μια υπερχειλή υποκειμενική υπόσταση συνιστά επαρκή νομιμοποιητική βάση των εγκλημάτων αυτών. Το ότι ο δράστης μπορεί να αλλάξει γνώμη και να εγκαταλείψει το σχέδιό του είναι κάτι που μπορεί να ληφθεί υπόψη στα πλαίσια της έμπρακτης μετάνοιας, χωρίς όμως να μειώνει τον κίνδυνο τόσο ουσιωδώς («so wesentlich»), ώστε να μην υπάρχει καμία σχετική και καταλογιστή διακινδύνευση. Κατά κανόνα υπάρχει πάντα μια αυξημένη διακινδύνευση («ein erheblicher Gefährdungshalt») όταν ένας δράστης ενεργεί με πρόθεση ή εν γνώσει («absichtlich oder wissentlich») και ο σχεδιασμός του αποβλέπει σε έναν αυξημένο κίνδυνο («seine Planung auf die Verwirklichung eines erheblichen Risikos zielt»). Το ίδιο ισχύει όταν δεν θέλει να διαπράξει ο ίδιος μια εγκληματική πράξη αλλά να υποστηρίξει κάποιον άλλον. Μια συμπεριφορά είναι κοινωνικά αποδοκimasτέα, όταν συντρέχουν υποκειμενικά και αντικειμενικά στοιχεία, ακόμα και εάν ο δράστης μεταγενέστερα δεν μπορεί να εκτελέσει το σχέδιό του και γι' αυτό δεν προκαλείται καμία προσβολή ενός εννόμου αγαθού³⁹. Στο πλαίσιο αυτό η προώθηση του αξιοποίνου σε ένα προγενέστερο στάδιο, τα ενδιάμεσα αναγκαία βήματα όσο και η δυνατότητα εγκατάλειψης εντελώς του σχεδίου, μπορούν να εξισορροπηθούν μέσα σε κάποια όρια στην αναφερθείσα διαδικασία στάθμισης για τον καθορισμό του ανεπίτρεπτου κινδύνου διαμέσου

³⁹ . 360.

των προϋποθέσεων της πρόθεσης και του κινδύνου. Οι ελάχιστες προϋποθέσεις («Mindesvoraussetzungen») που απαιτούνται είναι ένας υψηλός βαθμός διακινδύνευσης για ένα ιδιαίτερος σημαντικό έννομο αγαθό («einen erheblichen Gefährdungsgehalt für hochwertige Rechtsgüter»). Γι' αυτό προβληματίζουν ιδιαίτερα περιπτώσεις όπου είτε πρόκειται για μια ουδέτερη καθημερινή δράση («mit einer neutralen Alltagshandlung») όπου δεν δημιουργείται καμία εγκληματική εντύπωση και καμία διακινδύνευση και όπου η υποκειμενική πρόθεση δεν οριοθετεί ούτε συγκεκριμενοποιεί το άδικο, αλλά το δημιουργεί για πρώτη φορά, είτε για ευρύτατες έννοιες («Uferlose») με έναν ευρύ εννοιολογικό περίβολο («Randbereich») όπου η ενέργεια είναι μόνο η αφορμή για να τιμωρηθεί μια πρόθεση χωρίς να δημιουργείται κανένας κίνδυνος, είτε εναλλακτικές μορφές όπου λόγω της απροσδιοριστίας τους δεν είναι ξεκάθαρο έως ποιο σημείο της καθημερινής ζωής εκτείνονται.

Η άποψη αυτή βλέπει τον λόγο προώθησης του αξιοποιήσιμου στην ιδιαίτερη διακινδύνευση που ενέχουν οι επιδιωκόμενες πράξεις όσο και στην αναγκαιότητα μιας έγκαιρης επέμβασης για την πρόληψή τους. Όπως και στην απόπειρα απαιτείται μια μονοσήμαντα αντικειμενική εκδήλωση της εγκληματικής προετοιμασίας («eine eindeutig objektive Manifestation der Tatvorbereitung»), η δημιουργία ενός ιδιαίτερου κινδύνου («eine besondere Gefahrschaffung») και χαρακτηριστικά μιας ειδικής πρόθεσης («spezielle Vorsatzmerkmale»). Έτσι, αποκλείονται αυτομάτως οι πέραν υποψίας συναλλαγές της καθημερινής ζωής, δεδομένου ότι αντικειμενικά δεν προκύπτει καμία εγκληματική εντύπωση από αυτές. Επίσης, η συγκέντρωση ή η παροχή ασήμαντων ποσών, εγγίζουν επικίνδυνα την τιμώρηση της σκέψης. Γι' αυτό κατά την άποψη αυτή η αντικειμενική υπόσταση του σχετικού εγκλήματος θα έπρεπε μέσω συμπληρωματικής ερμηνείας να περιλάβει ένα «άγραφο στοιχείο», εκείνο του ότι οι συγκεκριμένες ενέργειες θα πρέπει να συνιστούν έναν συγκεκριμένο κίνδυνο ή διακινδύνευση («eine bestimmte Gefahr oder Gefährdung darstellen»). Αυτή η διακινδύνευση-παρόμοια όπως στην απόπειρα-θα μπορούσε να προκύπτει από τον εγκληματικό σχεδιασμό του δράστη. Στο πλαίσιο αυτό θα εξετάζεται κατά πόσο είναι δυνατή μια συγκεκριμενοποίηση του βαθμού ή της έκτασης του κινδύνου («eine Präzisierung des Gefährdungsgrades oder –umfangs möglich ist»). Έτσι, πρέπει να αποκλείονται περιπτώσεις όπου είναι ασήμαντης σημασίας («von geringem Gewicht») είτε απέχουν εντελώς από την προσβολή ενός εννόμου αγαθού («weit von der Verletzung des Rechtsgus entfernte Handlungen»)⁴⁰.

⁴⁰ Sieber, Legitimation und Grenzen..., σελ. 362.

Sieber, Legitimation und Grenzen..., σελ.

Αυτός ο περιορισμός των εγκλημάτων αφηρημένης διακινδύνευσης συνιστά μια διαμέσου της δομής των σχετικών εγκλημάτων ερμηνεία των διατάξεων («eine deliktsstrukturorientierte Auslegung»), παρόμοια με εκείνη που προσανατολίζεται στο έννομο αγαθό («ähnlich der rechtsgutsorientierten Auslegung») και είναι θεμιτή κατά το μέτρο που και το ΕΛΔΑ απαιτεί ένα ιδιαίτερο ποινικό άδικο για την νομιμοποίηση των ποινικών διατάξεων⁴¹.

⁴¹ . 364.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η θεμελίωση του ποινικού αδικού δεν πρέπει να στηριχθεί μόνο σε υποκειμενικά στοιχεία αλλά απαιτείται να είναι αντικειμενικά διακριτή και μια τάση για προσβολή του εννόμου αγαθού είτε με την μορφή μιας εξωτερικά αναγνωρίσιμης εγκληματικής αναφοράς είτε με την μορφή της αύξησης του κινδύνου. Το αμφισβητούμενο είναι μόνο εάν αρκεί μια αντικειμενική εγκληματική εντύπωση σε περίπτωση μιας ελλιπούς «μη εγκληματικής εκδήλωσης» της υπό εξέταση ενέργειας («bei einer fehlenden “nicht deliktischen Erklärbarkeit der fraglichen Handlung») ή απαιτείται μια αντικειμενική επικινδυνότητα της ίδιας της συμπεριφοράς. Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η απώλεια του ελέγχου της εξέλιξης των γεγονότων ενός κινδύνου που έθεσε ο αρχικός δράστης και με τον οποίο μπορεί να συνδεθεί ένας τρίτος δικαιολογεί την ποινικοποίηση της συμπεριφοράς. Αντιθέτως, η ποινικοποίηση μιας συμπεριφοράς στην οποία μόνο ο ίδιος ο δράστης μπορεί να συνδεθεί για την πραγμάτωση ενός εγκληματικού σκοπού θεωρείται από πολλούς ως παραβίαση της αρχής της ελευθερίας της βούλησης. Τέλος προβληματική είναι η περίπτωση μιας πράξης, η οποία όχι μόνο είναι αντικειμενικά ουδέτερη, αλλά και στην οποία μπορεί να συνδεθεί μόνο ο δράστης για την πραγμάτωση ενός εγκληματικού σκοπού (όπως η κατοχή μιας βαλίτσας που θα χρησιμοποιηθεί για την κατασκευή μιας βαλίτσας βόμβας)⁴².

2. Συμπληρωματικές/εναλλακτικές προτάσεις στην θεμελίωση του αδικού

Σήμερα δίπλα στην θεωρία του εννόμου αγαθού-εν μέρει σε κριτική αντιπαράθεση με αυτή-έχει αναπτυχθεί μια σειρά από συμπληρωματικές ή εναλλακτικές προτάσεις για την θεμελίωση του αδικού. Στη σχετική επιστημονική συζήτηση έχει αποκτήσει σημασία το κριτήριο του αξιοποίνου και του αποσπασματικού χαρακτήρα του ποινικού δικαίου («das fragmentarisches Charakter des Strafrechts») (1), η θεμελίωση του αδικού μέσω της προσβολής μιας έννομης σχέσης («durch die Verletzung eines Rechtsverhältnisses») (2), η διδασκαλία της κοινωνικής βλάβης («die Sozialschadenslehre») (3) και η αντίθεση σε θεμελιώδεις αξιολογήσεις κοινωνικής συμπεριφοράς («gegen grundlegende Verhaltenswerte»). Σύμφωνα με την πρώτη η ποινή πρέπει να επιβάλλεται μόνο εκεί που είναι αναγκαίο για να διασφαλιστεί η ειρηνική έννομη τάξη. Ως αξιόποινη θεωρείται μόνο μια συμπεριφορά η οποία είναι κοινωνικώς αποδοκιμαστέα, επειδή είναι κατάλληλη, να διακινδυνεύσει ή να βλάψει σοβαρά τις κοινωνικές σχέσεις εντός μιας έννομης τάξης. Κατά συνέπεια το ποινικό δίκαιο είναι αποσπασματικό και τιμωρεί μόνο εκείνες τις συμπεριφορές που είναι ιδιαίτερα επικίνδυνες. Σύμφωνα με τη δεύτερη ο δράστης δεν προσβάλλει μόνο την εξωτερική, υλική πλευρά του θύματος αλλά και την αξίωσή του να αντιμετωπίζεται ως

⁴² Herbert, Grenzen..., σελ. 93.

ισότιμο μέλος της κοινωνίας, η οποία πρέπει επίσης να αποκατασταθεί με την αναγνώριση από τον ίδιο τον δράστη ως αναγκαίας της τιμώρησής του για την διασφάλιση της ελευθερίας όλων. Επομένως, η ποινή δεν μπορεί να θεωρηθεί μόνο ως μια αναγκαστική συνέπεια της πράξης. Η τρίτη αποβλέπει στην διατήρηση της εμπιστοσύνης των κοινωνών στην αυθεντία της έννομης τάξης και θέτει στο κέντρο του προβληματισμού της ενέργειες και κανόνες και όχι μόνο αντικείμενα ή έννομα αγαθά. Σύμφωνα με αυτή δεν είναι αναγκαίο να αναφέρονται όλοι οι κανόνες σε ένα έννομο αγαθό. Σύμφωνα με αυτή το έγκλημα είναι μια κοινωνική δυσλειτουργία («eine dysfunktionale Erscheinung»), ένα κοινωνικό φαινόμενο («Sozialphänomen»), το οποίο εμποδίζει την κοινωνία να διαχειριστεί τα προβλήματα της επιβιώσής της («die Probleme seines Fortbestandes bewältigt»). Σύμφωνα με την τελευταία η κοινωνία δεν είναι μόνο το πλαίσιο αλλά και σημείο αναφοράς της κοινωνικής μας ύπαρξης και το αποφασιστικό κριτήριο για την ποινικοποίηση μιας συμπεριφοράς είναι θεμελιώδεις κανόνες συμπεριφοράς που ενυπάρχουν στην κοινωνία («fundamentale Verhaltensnorme zu finden...die in unserer Gesellschaft “verwurzelt” sind»)⁴³.

Η συζήτηση αυτή δεν είναι άνευ ενδιαφέροντος για το αντικείμενό μας. Διότι για το μοντέρνο ποινικό δίκαιο, ποινή χωρίς (σοβαρή) προσβολή εννόμου αγαθού δεν είναι νοητή. Ο Jakobs, ερευνώντας το θέμα της νομιμότητας μιας επέκτασης της ποινικοποίησης με την δημιουργία ειδικών υποστάσεων που τιμωρούν προπαρασκευαστικές πράξεις ή νέων εγκλημάτων διακινδύνευσης κατέληξε στο συμπέρασμα ότι μια τέτοια προώθηση του αξιοποίνου δικαιολογείται σήμερα μόνο από μια ανάγκη να τιμωρηθεί όχι η συγκεκριμένη προσβολή του εννόμου αγαθού («die konkrete Rechtsgut-verletzung») αλλά ήδη η διακινδύνευση αυτού («die Rechtsguts-gefährdung»). Έτσι, όμως κρίσιμο για την θεμελίωση του αξιοποίνου καθίσταται όχι η πράξη που θίγει το έννομο αγαθό («die rechtsgutsverletzende Tat»), αλλά η κακή πρόθεση του δράστη («die bösen Absichten des Täters»). Αυτό όμως, αντιστρατεύεται στην αναγνώριση ενός ελεύθερου από το ποινικό δίκαιο ιδιωτικού χώρου, όπου ο πολίτης μπορεί να σκέφτεται χωρίς συνέπειες. Γι' αυτό χρειάζεται μια ιδιαίτερη νομιμοποίηση. Γιατί ενώ το ποινικό δίκαιο με βάση τους καταστατικούς του σκοπούς θέτει όρια στην επέμβαση του νομοθέτη στην ιδιωτική σφαίρα, το νέο αυτό δίκαιο περιορίζει σημαντικά τις ελευθερίες του πολίτη, καθώς μια εξωτερικά ουδέτερη συμπεριφορά («ein äußerlich neutrales Verhalten»), όπως η πληρωμή του ενοικίου, αποκτά μια ποινική σημασία μόνο διαμέσου της πρόθεσης του δράστη. Έτσι, το ποινικό δίκαιο επικεντρώνεται πλέον όχι στην επικίνδυνη πράξη («an die gefährliche Tat»), αλλά στον επικίνδυνο δράστη («an den gefährlichen Täter»), στην τιμώρηση της ιδιωτικής ζωής, κάτι που με την σημερινή ανάπτυξη του

⁴³ Herbert, Grenzen..., σελ. 95 επ.

συνταγματικού δικαίου φαντάζει αδιανόητο και χρειάζεται μια ειδική δικαιολόγηση («einer besonderen Rechtsfertigung»). Ένα τέτοιο δίκαιο μπορεί να δικαιολογηθεί μόνο όταν αυτές οι προπαρασκευαστικές ενέργειες θίγουν ένα άλλο εξίσου άξιο προστασίας έννομο αγαθό («ein strafrechtlich zu schützendes Gut verletzen würden»), όχι όμως όταν συνιστούν μια απλή διακινδύνευση για μια αναμενόμενη προσβολή του εννόμου αγαθού («lediglich im Hinblick auf eine zu erwartende Rechtsgutsverletzung eine bloße Gefährdung darstellen»). Χρειάζεται δηλ. να ανεύρει κανείς ένα άλλο προπορευόμενο ή παράπλευρο «έννομο αγαθό» («ein vorgezogenes oder flankierendes “Rechtsgut”»). Το αγαθό αυτό το αναζήτησε ο Jakobs στην δημόσια τάξη και τελικά στον κλονισμό της εμπιστοσύνης των κοινωνιών στην ισχύ των δικαιοκρινών κανόνων («in der Verletzung des Normvertrauens, Normgeltungs-schaden»)⁴⁴.

Πρόκειται δηλ. για δύο διαφορετικού είδους κανόνες που συνυπάρχουν ο ένας δίπλα στον άλλο εντός του ποινικού δικαίου. Οι πρώτοι αποβλέπουν στην τήρηση των κανόνων δικαίου διαμέσου της απειλής ποινικών κυρώσεων («zur Normeinhaltung zu motivieren»), ενώ οι δεύτεροι απευθύνονται σε επικίνδυνους δράστες, κατά των οποίων πρέπει να ληφθούν προληπτικά μέτρα («gegen gefährliche Individuen, gegen die sichernd vorgegangen werden müssen»). Έτσι, οι μεν υπηρετούν την ισχύ των κανόνων, ενώ οι άλλοι μάχονται εναντίον δυνητικά επικίνδυνων δραστών. Οι μεν προλαμβάνουν έναν κίνδυνο ήδη στο προστάδιο της προσβολής ενός εννόμου αγαθού, οι δε αναμένουν εωσότου η πράξη επιφέρει τις βλαπτικές για το έννομο αγαθό συνέπειές της («bis sich die Tat als externer Vorgang störend ausgewirkt habe»). Κατά τον Jakobs είναι η ειλικρινή αναγνώριση και ο αυστηρός διαχωρισμός μεταξύ αυτών των δύο τύπων κανόνων που θα διασώσει το ποινικό δίκαιο και τον σεβασμό των δικαιοκρατικών ορίων. Στην περίπτωση μας είναι η μόνιμη απομάκρυνση του δράστη από το δίκαιο με την ένταξή του σε με τρομοκρατική οργάνωση («durch seine Einbindung in eine kriminelle Organisation (so z.B. der Terrorist) dauerhaft vom Recht abgewandt hat») που δικαιολογεί την αποστέρησή του από κάθε πρόνοια του δικαίου. Είναι μια πηγή κινδύνου, και το Κράτος είναι υποχρεωμένο να προβλέψει ένα δίκαιο για εξαιρετικές περιπτώσεις («die Anerkennung eines für Ausnahmefälle»), γιατί αλλιώς θα παράβαινε το καθήκον του να προστατέψει το δικαίωμα των άλλων στην ασφάλεια. Η άποψη αυτή επικρίνεται με το επιχείρημα ότι το δίκαιο συνιστά ενότητα και θα αρκούσαν τα γενικά εγκλήματα με μια διαφοροποίηση στην ποινή προς τα άνω για να αφαιρέσουν κάθε επικινδυνότητα των δραστών αυτών. Εξάλλου, το επιχείρημα του Jakobs ότι το κράτος τιμωρεί την σκέψη, δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, καθώς από τη στιγμή που ο δράστης έχει έρθει σε

⁴⁴ Heinrich, Die Grenzen des Strafrechts bei der Gefahrprävention-Brauchen oder haben wir ein „Feindstrafrecht“? ZStW 2009, 98.

επαφή με άλλα άτομα («trete ja gerade mit anderen Personen in Kontakt»), η συμπεριφορά του έχει εγκαταλείψει τον απαραβίαστο πυρήνα της ιδιωτικής σφαίρας. Από την άλλη μια προστασία που δεν θα είχε ως κέντρο την προσβολή εννόμων αγαθών αλλά την απλή αμφισβήτηση των κανόνων δικαίου («bloßer Normverletzung») θα οδηγούσε σε μια τιμώρηση χωρίς όρια («zu einer Uferlosigkeit») καθώς η εμπιστοσύνη των κοινωνιών στην ισχύ του δικαίου μπορεί να κλονισθεί με κάθε νοητό τρόπο («auf allen möglichen Wegen erschüttert werden kann»).

Αντίθετα δηλ. με μια τάση αποποινικοποίησης («Entkriminalisierung») που επικράτησε το δεύτερο μισό του 20ου αιώνα παρατηρούμε ότι όλο και περισσότερο έρχεται στο επίκεντρο το πρόσωπο και η επικινδυνότητα του συγκεκριμένου δράστη, ενώ υποχωρεί αντιθέτως η συγκεκριμένη πράξη, με την έννοια ότι μας ενδιαφέρει περισσότερο η τιμώρηση μιας προπαρασκευαστικής πράξης που διαπράττει ο δράστης με την κακή πρόθεση να διαπράξει μεταγενέστερα ένα (περαιτέρω) έγκλημα («in der “bösen Absicht” vollzieht, später ein (weiteres) Delikt zu begehen»), το οποίο μάλιστα προς το παρόν δεν έχει συγκεκριμενοποιηθεί ακόμα. Για παράδειγμα όποιος αποταμιεύει χρήματα είναι ατιμώρητος, όποιος όμως αποταμιεύει χρήματα για να τα δώσει σε ένα τρομοκράτη, χωρίς μάλιστα να αποτελεί στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης το να έχει έρθει σε επαφή με αυτόν τον τρομοκράτη, τιμωρείται. Αυτό συμβαίνει ιδίως στις περιπτώσεις της οργανωμένης εγκληματικότητας και στην τρομοκρατία. Μάλιστα, δεν χρειάζεται ούτε να έχει διαπραχθεί μια συγκεκριμένη πράξη ούτε καν να έχει υπάρξει ένας συγκεκριμένος σχεδιασμός της πράξης αυτής («es muss weder zu einer konkreten Tat gekommen sein noch muss diese Tat konkret geplant werden»). Αρκεί μόνο η πρόθεση. Ο δράστης τιμωρείται γιατί είναι επικίνδυνος και όχι γιατί έχει προσβάλλει ένα συγκεκριμένο έννομο αγαθό. Στην ουσία η στερητική της ελευθερίας ποινή επιτελεί την λειτουργία ενός προληπτικού μέτρου ασφαλείας («vorweg-genommene Sicherungsverwahrung»)⁴⁵. Γι' αυτό μερικοί ομιλούν για αστυνομικό δίκαιο με το ένδυμα του ποινικού δικαίου («Polizeirecht in strafrechtlicher Gestalt»), για μια ανάμειξη καταστολής και πρόληψης. Ο δράστης δηλ. τίθεται τρόπον τινά εκτός κυκλοφορίας εκ των προτέρων, πριν προβεί σε μια πράξη προσβλητική του εννόμου αγαθού, προκειμένου να αποφευχθεί μια περαιτέρω εξέλιξη που θα οδηγούσε σε μια συγκεκριμένη διακινδύνευση του εννόμου αγαθού, προκειμένου δηλ. να εμποδισθεί μια πράξη που θα μπορούσε να διαπράξει το άτομο αυτό. Κατ' αποτέλεσμα, το ποινικό δίκαιο τίθεται στην υπηρεσία προληπτικών σκοπών, για να αποφευχθεί μια υποτιθέμενη διακινδύνευση («einer vermuteten Gefährlichkeit») ορισμένων ατόμων ή ομάδων. Μόνο έτσι

⁴⁷ Heinrich, Die Grenzen des Strafrechts..., σελ. 125.

μπορεί να δικαιολογηθεί η κάθειρξη στην περίπτωση αυτή, καθώς «στο κάτω κάτω της γραφής» με το κριτήριο της ενοχής «το μόνο που θίχτηκε είναι η δημόσια τάξη» («verletzt wurde ja “höchstens” die öffentliche Ordnung»), ένα έννομο αγαθό δηλ. για το οποίο σε καμία άλλη περίπτωση δεν προβλέπεται τόσο μεγάλη ποινή⁴⁶.

Αυτή η συνύπαρξη άλλωστε κατασταλτικών και προληπτικών χαρακτηριστικών δεν είναι κάτι άγνωστο για το ποινικό δίκαιο, ιδίως όσον αφορά την διάκριση μεταξύ εγκλημάτων αφηρημένης διακινδύνευσης και προπαρασκευαστικών εγκλημάτων. Έτσι, ιδίως στα εγκλήματα οδικής συμπεριφοράς, το αξιόποινο κείται σε ένα προωθημένο προς τα εμπρός στάδιο, με την έννοια ότι εάν κάποιος οδηγεί υπό την επήρεια αλκοόλ τιμωρείται χωρίς να χρειάζεται να περιμένουμε μέχρι να εμπλακεί ο οδηγός σε κάποιο ατύχημα, με το οποίο να διακινδυνεύσει συγκεκριμένα ή να βλαφθεί ένα άλλο πρόσωπο, αρκεί κάποιος να αρχίσει να οδηγεί για να τιμωρηθεί, τιμωρείται λοιπόν η διακινδύνευση της οδικής ασφάλειας και η ποινή αποβλέπει σε σκοπούς που δεν είναι καθαρά κατασταλτικοί με την έννοια της ανταπόδοσης («nicht rein repressiv als “Vergeltung”»).

Ωστόσο, μπορεί να διακριθούν καθαρά οι μεν από τους δε, με την έννοια ότι στην περίπτωση των εγκλημάτων αφηρημένης διακινδύνευσης («Gefährdungsdelikte») η κατάσταση μπορεί να οδηγηθεί ανά πάσα στιγμή σε μια συγκεκριμένη διακινδύνευση ή προσβολή ενός εννόμου αγαθού και μάλιστα χωρίς παραπέρα ενέργεια του δράστη («und zwar ohne weiteres Zutun des Täters»). Το εάν τελικά στην περίπτωση του μεθυσμένου οδηγού θα επέλθει ένα ατύχημα ή θα τραυματισθεί ένας άνθρωπος δεν εξαρτάται πια από τον ίδιο τον δράστη αλλά από την τύχη («Zufall»). Αντιθέτως, στα προπαρασκευαστικά εγκλήματα («Vorbereitungsdelikten»), απαιτούνται περαιτέρω ενέργειες του δράστη για να επέλθει η προσβολή του εννόμου αγαθού. Και εδώ ακριβώς έγκειται η αποφασιστική διαφορά: Τα καθαρά προπαρασκευαστικά εγκλήματα δεν απειλούν ακόμα το έννομο αγαθό άμεσα («unmittelbar»), διότι μόνος ο εν δυνάμει δράστης θα αποφασίσει, πότε και εάν θα προχωρήσει στην πράξη («wann und ob er “zur Tat” schreitet»). Ενώ τα εγκλήματα διακινδύνευσης φέρουν τα ίδια εντός τους την τάση να οδηγήσουν σε προσβολή του εννόμου αγαθού ανεξάρτητα από την θέληση του δράστη⁴⁷.

Γίνεται δηλ. αντιληπτό ότι είναι δυνατόν να επιτραπεί η ανάμειξη του ποινικού δικαίου με ορισμένες προληπτικές στιγμές («die Durchmischung des Strafrechts mit

⁴⁶ Heinrich, Die Grenzen des Strafrechts..., σελ. 118

⁴⁷ Heinrich, Die Grenzen des Strafrechts..., σελ. 125.

präventiven Momenten»), χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι μπορούν να ενσωματωθούν στο ποινικό δίκαιο ολόκληρα τμήματα της πρόληψης στο προπαρασκευαστικό στάδιο («weite Teile des Gefahrenabwehrrechts ins Strafrecht»), καθώς εν μέρει κράτος δικαίου δεν υπάρχει («ein “bisschen Rechtsstaat” gibt es nichth»).

3. Περιορισμοί του αξιόποινου της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας διαμέσου του αδίκου

Όπως ήδη έχουμε αναφέρει η κυρίαρχη θεωρία εξαρτά το άδικο μιας πράξης από την προσβολή ή την διακινδύνευση ενός εννόμου αγαθού. Ως έννομο αγαθό του εγκλήματος της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας πρέπει να θεωρηθεί η προστασία συλλογικών εννόμων αγαθών και συγκεκριμένα η δημόσια ασφάλεια ή η δημόσια τάξη. Εδώ εννοείται τόσο μια κατάσταση γενικευμένης ευνομίας όπου τηρούνται οι κανόνες δικαίου όσο και το αίσθημα των πολιτών ότι ζουν σε ένα κράτος όπου τηρούνται οι κανόνες δικαίου. Επίσης εδώ συχνά αναφέρονται και τα ατομικά έννομα αγαθά του ειδικού μέρους του ΠΚ τα οποία προφανώς προστατεύονται έμμεσα. Κατά μια άποψη η προστασία των κοινωνικών εννόμων αγαθών τότε μόνο νομιμοποιείται όταν είναι αναγκαία για την ελεύθερη ανάπτυξη των υποκειμένων δικαίου. Αντιθέτως δεν επιτρέπεται η προστασία συλλογικών εννόμων αγαθών για αυτά τα ίδια. Σύμφωνα με αυτή την άποψη τα ατομικά έννομα αγαθά έχουν προτεραιότητα έναντι της αφηρημένης κατασκευής αόριστων κοινωνικών εννόμων αγαθών. Κατά συνέπεια η κατασκευή ενός εννόμου αγαθού της «δημόσιας ασφάλειας» ή της «δημόσιας τάξης» αντιμετωπίζεται με αρκετή καχυποψία. Ενόψει μάλιστα του εύρους και της ασάφειας των σχετικών ορισμών δεν μπορούν να έχουν μια περιοριστική λειτουργία. Σύμφωνα με την άποψη αυτή κάθε τιμωρία αποβλέπει στον ενισχύσει την εμπιστοσύνη των πολιτών στη συνέχιση ύπαρξης της έννομης τάξης. Σε τελική ανάλυση όλοι οι ποινικοί κανόνες εξυπηρετούν την δημόσια τάξη, αν και μόνο έμμεσα ως συνέπεια της προστασίας συγκεκριμένων εννόμων αγαθών όπως η σωματική ακεραιότητα ή η ιδιοκτησία.

Συνεπώς η υπό διερεύνηση ειδική υπόσταση δεν προστατεύει ένα αυτόνομο συλλογικό αγαθό, αλλά μάλλον την προωθημένη προστασία ατομικών εννόμων αγαθών του ειδικού μέρους, την προσβολή των οποίων θέλει να αποτρέψει ο σχετικός κανόνας. Κατ' ακολουθία ο σκοπός του κανόνα που τιμωρεί τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας δεν είναι η εσωτερική ασφάλεια αλλά περιορίζεται από την προστασία του εννόμου αγαθού, το οποίο,

διαμέσου της πράξης του δράστη, απειλείται⁴⁸. Κατά συνέπεια η νομιμότητα του εγκλήματος της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας δεν αποτυγχάνει όσον αφορά το ερώτημα της προστασίας του εννόμου αγαθού. Ωστόσο ο δράστης απλώς θέτει τα θεμέλια για την μεταγενέστερη προσβολή ενός εννόμου αγαθού. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση που δεχτεί κανείς ως αντικείμενο προστασίας της ειδικής υπόστασης ένα συλλογικό έννομο αγαθό, διότι σε καμία περίπτωση η προσβολή της δημόσιας ασφάλειας ή της δημόσιας τάξης δεν συνιστά στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης. Πρόκειται μάλλον για εγκλήματα αφηρημένης διακινδύνευσης, τα οποία ανήκουν στην κατηγορία των προπαρασκευαστικών εγκλημάτων.

Με τα κριτήρια που έχουν ήδη αναπτυχθεί μια μειοψηφία δέχεται τα σχετικά εγκλήματα ως ανομιμοποίητα («illegitim») διότι η προσβολή του βασικού εννόμου αγαθού («Kernrechtsguts») εξαρτάται από την παραπέρα ελεύθερη βούληση του δράστη ή ενός τρίτου. Ωστόσο η πλειοψηφία ότι είναι δυνατή η νομιμοποίηση των σχετικών κανόνων («legitimierbar»). Αυτό στηρίζεται στο ότι η πράξη θεμελιώνει μια κανονιστική ευθύνη («normative Verantwortlichkeit») του αρχικού δράστη για τις συνέπειες της πράξης η οποία είτε αποβλέπει σε μια εγκληματική ενέργεια είτε γιατί μπορεί να συνδεθεί σε αυτή ένας τρίτος. Επιπλέον ως δικαιολογητικός λόγος προτείνεται και η έλλειψη κυριαρχίας της αιτιακής εξέλιξης των γεγονότων («die Unbeherrschbarkeit des Kausalverlaufs»). Έτσι κατευθύνεται η ευθύνη για μια εγκληματική πράξη όχι σε ένα προσδιορισμένο δράστη, αλλά σε έναν απροσδιόριστο κύκλο προσώπων («an einem unüberschaubaren Personenkreis») των οποίων η δράση δεν μπορεί να ελεγχθεί⁴⁹.

Είναι αλήθεια βέβαια ότι στο άρθρο 187Α ως προστατευόμενο έννομο αγαθό αναφέρεται η ασφάλεια του κράτους ή ενός διεθνούς οργανισμού όπως και θεμελιώδεις συνταγματικές, πολιτικές ή οικονομικές δομές μιας χώρας ή ενός διεθνούς οργανισμού. Συνεπώς τα ατομικά συμφέροντα των ενδεχόμενων θυμάτων των προπαρασκευαστικών πράξεων σε κάθε περίπτωση μόνο έμμεσα προστατεύονται. Αυτό σε συνδυασμό με την έννοια των υπερατομικών εννόμων αγαθών, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι αξιόποινες συμπεριφορές που αναφέρονται σε προπαρασκευαστικές πράξεις δεν αναφέρονται (ακόμα) στα έννομα

⁴⁸ . 196.

⁴⁹ Herbert, Grenzen..., σελ. 197.

συμφέροντα των πιθανών θυμάτων. Εναντίον όμως της τεχνικής αυτής καταλογίζεται ότι ο νομοθέτης διασφαλίζει την ελευθερία διαμέσου αφηρημένων και αόριστων συλλογικών εννόμων αγαθών («durch die Schaffung abstracter und unbestimmter Kollektivrechtsgüter») με το να επεκτείνει κατά βούληση το αξιόποινο σε ένα χρονικά προωθημένο προπαρασκευαστικό στάδιο, ενώ θα ήταν προς το συμφέρον ενός αποτελεσματικού ποινικού αυτοπεριορισμού («im Interesse einer effektiven Strafrechtsbegrenzung») να τεθεί ένα αντιληπτό και συγκεκριμένο έννομο αγαθό («ein fassbares und konkretes Rechtsgut»). Γι' αυτό κατά την άποψη αυτή γίνεται δεκτό ότι στην περίπτωση των άρθρων 187Α και 187Β προστατεύονται τα αντίστοιχα ατομικά έννομα αγαθά.

Η χρηματοδότηση της τρομοκρατίας όπως έχουμε ήδη αναφέρει εμπίπτει στην ανωτέρω αναφερθείσα κατηγορία των προπαρασκευαστικών εγκλημάτων, των οποίων η επικινδυνότητα έγκειται στο ότι είτε ο ίδιος ο αρχικός δράστης είτε ένας τρίτος μπορούν να συνδεθούν στο αποτέλεσμα της πρώτης πράξης για να προκαλέσουν την προσβολή ενός (βασικού) εννόμου αγαθού. Η άποψη που δεν αρνείται κατηγορηματικά την νομιμότητα των σχετικών εγκλημάτων διακρίνει ανάμεσα στο εάν μόνο ο ίδιος ο δράστης ή και ένας τρίτος μπορούν να συνδεθούν στην προπαρασκευαστική πράξη για εγκληματικούς σκοπούς. Εάν πρόκειται για την χρηματοδότηση κάποιου τρίτου η ποινικοποίηση είναι δυνατή. Άλλως όμως ισχύει για την περίπτωση όπου η χρηματοδότηση αφορά τον ίδιο τον δράστη, γιατί είναι ο ίδιος που μπορεί να συνδεθεί στην συμπεριφορά του. Μια ποινικοποίηση της συμπεριφοράς αυτής, όπως αυτή προβλέπεται στο άρθρο 187Β, θα ήταν δύσκολα συμβιβάσιμη με την ιδέα της ελεύθερης βούλησης. Πράγματι, καθίσταται προβληματική η ποινικοποίηση της αυτοχρηματοδότησης του δράστη, όταν αποβλέπει κανείς, στο εάν ο δράστης είναι σε θέση να κυριαρχεί στην εξέλιξη των γεγονότων, καθώς είναι στο χέρι του δράστη να αποφασίσει εάν θα προχωρήσει στην διάπραξη της τρομοκρατικής ενέργειας ή όχι. Αντιθέτως αυτός που χρηματοδοτεί έναν τρίτο θέτει σε λειτουργία μια μη ελεγχόμενη από αυτόν πλέον αιτιώδη διαδρομή, η οποία μπορεί να οδηγήσει στην μεταγενέστερη διάπραξη μιας βίαιας πράξης⁵⁰. Συνεπώς η νομιμοποίηση του εγκλήματος του άρθρου 187Β

⁵⁰ . 204.

εμφανίζεται εξαιτίας της εξαιρετικά προωθημένης τιμώρησης εξόχως προβληματική. Ιδίως εάν ληφθεί υπόψη ότι θα μπορούσε να ανακύψει στην πράξη η περίπτωση όπου η χρηματοδότηση, η οποία είναι μια προπαρασκευαστική πράξη μιας τρομοκρατικής πράξης, να μπορεί να αφορά από την πλευρά της (η χρηματοδότηση) μια προπαρασκευαστική πράξη (αγορά υλικών), η οποία (αγορά υλικών) θα είναι με τη σειρά της προπαρασκευαστική πράξη της μεταγενέστερης τρομοκρατικής πράξης. Πρόκειται δηλαδή για την προπαρασκευή της προπαρασκευής της προπαρασκευής («Vorebereitung der Vorbereitung der Vorbereitung»).

Μια διακινδύνευση ωστόσο ενός εννόμου αγαθού με την έννοια ενός αφηρημένου κινδύνου για το σώμα ή τη ζωή ενός πιθανού θύματος στο χρονικό σημείο της χρηματοδότησης δεν υπάρχει. Αντιθέτως υπάρχει ένας άπειρος αριθμός από ενδιάμεσα στάδια, τα οποία θα απαιτήσουν παραπέρα αποφάσεις εκ μέρους του δράστη και του τρίτου (για παράδειγμα η λήψη της χρηματοδότησης από το δράστη, ο συγκεκριμένος εγκληματικός σχεδιασμός της πράξης και-προετοιμασία όσο και εκτέλεση του ίδιου του τρομοκρατικού χτυπήματος). Στην πραγματικότητα το άρθρο 187B του ΠΚ ποινικοποιεί συμπεριφορές οι οποίες βρίσκονται κάτω από κατώφλι («Strafbarkeitsschwelle») της αξιόποινης συμμετοχής σε μια τρομοκρατική οργάνωση και οι οποίες στερούνται την επικινδυνότητα των ομάδων.

Κατά την κρατούσα άποψη το έγκλημα της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας αποτυγχάνει σε έναν έλεγχο νομιμότητας επειδή η κατοχή χρηματικών μέσων ούτε έναν μη ελεγχόμενο κίνδυνο θεμελιώνει ούτε μπορούν να συνδεθούν σε αυτή τη συμπεριφορά συγκεκριμένοι στόχοι που να συνδέονται μόνο με εγκληματικούς σκοπούς. Ευρέως επικρίνεται τόσο ο ουδέτερος χαρακτήρας («der neutrale Charakter») των προς ποινικοποίηση συμπεριφορών όσο και η έλλειψη ενός αντικειμενικού αδικού της πράξης. Στην πραγματικότητα ο νομοθέτης μετατρέπει μια πράξη συνέργειας σε αυτοτελές έγκλημα και αποφεύγει έτσι την μείωση του πλαισίου ποινής δια μέσου του άρθρου 47 ΠΚ. Ωστόσο το εάν επιτρέπεται ένας τέτοιος χειρισμός των κατηγοριών αδικού αμφισβητείται έντονα. Επιπλέον, η πρόθεση του δράστη να διαπράξει μεταγενέστερα μια σοβαρή εγκληματική ενέργεια δεν αρκεί, όταν η ίδια η πράξη ως τέτοια ακόμα δεν είναι επικίνδυνη. Έτσι το άρθρο 187B καθιστά μια κοινωνικά πρόσφορη πράξη όπως είναι αυτή της κατοχής χρηματικών μέσων σε θεμελιωτική ποινικού αξιολογίου, τέτοιου όπως όταν πρόκειται για κατοχή αντικειμένων, τα

οποία έχουν μια άμεση επικινδυνότητα (όπως τα όπλα ή οι ραδιενεργές ουσίες). Όσον αφορά το έννομο αγαθό η διάταξη προσομοιάζει προς εκείνη του ξεπλύματος χρήματος της οποίας το έννομο αγαθό συνίσταται στην απονομή της δικαιοσύνης ή η περιουσία ή η προστασία της νόμιμης οικονομίας ή η προστασία του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Το εύρος και η ασάφεια των ως άνω εννόμων αγαθών ελέγχεται ως μια φαινομενική νομιμοποίηση («Scheinlegitimation») της ειδικής υπόστασης, η οποία αποβλέπει όχι στην προστασία συγκεκριμένων εννόμων αγαθών αλλά στην πρακτική δυνατότητα δημιουργίας όσο των δυνατόν περισσότερων δυνατοτήτων καταστολής.

Επίσης η διάταξη δεν προβλέπει καμία δυνατότητα εξαίρεσης του μικροεγκλήματος και τιμωρεί ακόμα και τις συναλλαγές της καθημερινής ζωής («Austauschgeschäfte des täglichen Lebens»). Έτσι σύμφωνα με το γράμμα της διάταξης θα μπορούσε να τιμωρηθεί ακόμα και ο οδηγός λεωφορείου, ο οποίος παραλείπει να ζητήσει από ένα τρομοκράτη το εισιτήριο ή ο φουρνάρης που πουλάει σε ένα τρομοκράτη ψωμί. Η υπαγωγή των περιπτώσεων αυτών συνηθισμένων κοινωνικών συμπεριφορών («sozial üblicher Verhaltensweisen») έχει οδηγήσει σε μια συζήτηση στη θεωρία για ένα δυνατό περιορισμό του πεδίου εφαρμογής της διάταξης («über mögliche Einschränkungen des tatbestandlichen Anwendungsbereichs»). Το Γερμανικό Ακυρωτικό ωστόσο σε σχέση με το ξέπλυμα του βρώμικου χρήματος έχει δεχτεί ότι η σχετική διάταξη είναι εφαρμοστέα και στην περίπτωση της κάλυψης βιοτικών αναγκών. Αυτό υποστηρίζεται με το σκεπτικό ότι σκοπός του νομοθέτη ήταν να απομονώσει τον δράστη και να μην επιτρέψει την εισαγωγή των προϊόντων του εγκλήματος στον νόμιμο οικονομικό κύκλο. Είναι «ακριβώς το εντελώς συνηθισμένο, το οποίο πρέπει να υπαχθεί». Επιπλέον στην πράξη δεν μπορεί να προσδιορισθεί αυτό το λεγόμενο μικροέγκλημα («Bagatelldelikte»). Ωστόσο γίνεται δεκτό ότι στις περιπτώσεις αυτές ο δράστης δεν θα έχει πρόθεση, γιατί όποιος πουλάει για την κάλυψη καθημερινών αναγκών, κατά κανόνα δεν θα κάνει σκέψεις για το εάν ο αγοραστής πληρώνει τον λογαριασμό με παρανόμως κτηθέντα χρήματα⁵¹.

B. Περιορισμός μέσω των υποκειμενικών προϋποθέσεων

⁵¹ . 218.

Ο περιορισμός του αξιοποίνου μέσω της απαίτησης υποκειμενικών στοιχείων μπορεί να αναφέρεται τόσο στα στοιχεία του αντικειμενικού αδίκου («subjective Unrechtselemente») όσο και στο πλαίσιο της ενοχής («im Rahmen der Schuld»). Όσον αφορά τα υποκειμενικά στοιχεία του αδίκου εννοείται η απαίτηση δόλιας ενέργειας του δράστη ως προς την πραγμάτωση της αντικειμενικής υπόστασης, όσον δε αφορά το πλαίσιο της ενοχής η ερώτηση αφορά τον (ηθικό) καταλογισμό («moralischen Vorwerfbarkeit»). Σύμφωνα με το άρθρο 26 του ΠΚ τα κακουργήματα και πλημμελήματα τιμωρούνται μόνο όταν τελούνται με δόλο. Κατ' εξαίρεση, στις περιπτώσεις που ορίζει ειδικά ο νόμος, τα πλημμελήματα τιμωρούνται και όταν τελούνται από αμέλεια. Στην πραγματικότητα η έννοια της ενοχής νοείται από τη μία μεριά ως θεμελιωτική της τιμώρησης ενοχή («Strafbegründungsschuld») και ως επιμετρητική της τιμωρίας ενοχή («Strafzumessungsschuld»). Ενώ η πρώτη απαντάει στο ερώτημα εάν η πράξη θα καταλογισθεί στον δράστη, η δεύτερη απαντάει στο ερώτημα πως θα τιμωρηθεί ο δράστης. Επειδή η δεύτερη είναι αποφασιστικής σημασίας για τη σχέση της ποινής με την βαρύτητα της προσβολής του εννόμου αγαθού, εντάσσεται στο πλαίσιο της κριτηρίων αναλογικότητας. Ενώ η πρώτη είναι η επιτομή των προϋποθέσεων υποκειμενικού καταλογισμού («Inbegriff der subjektiven Zurechnungsvoraussetzungen») και στηρίζεται στο ότι ο άνθρωπος έχει ελεύθερη βούληση και γι' αυτό είναι ικανός να διαλέγει το δίκαιο και να απορρίπτει το άδικο και κατά συνέπεια να ενεργεί σύμφωνα με αυτό που επιτάσσει το δίκαιο και να αποφεύγει αυτό που το τελευταίο απαγορεύει.

Εξαιρέσεις από την αρχή της ενοχής επιτρέπονται μόνο στην περίπτωση της αντικειμενικής ευθύνης, της αντιστροφής του βάρους απόδειξης, στην ευθύνη για τρίτους και της ευθύνης νομικών προσώπων. Οι περιπτώσεις αντικειμενικής ευθύνης

αντιμετωπίζονται ως προσβολή της αρχής της ενοχής, γίνονται όμως ανεκτές κατ' εξαίρεση όταν εκτός από τα υπάρχοντα υποκειμενικά στοιχεία προκύπτει ένα επαρκές άδικο («ausreichende Unrechtsbeschreibung»). Κατά συνέπεια οι περιπτώσεις αυτές συνιστούν λόγους όχι θεμελιωτικούς αλλά περιοριστικούς του αξιοποιήσιμου. Νομιμοποιούνται μόνο όταν στην συγκεκριμένη περίπτωση το υπέρτερο δημόσιο συμφέρον τιμώρησης της πράξης μπορεί να θεμελιωθεί μόνο σε συνθήκες ανεξάρτητες από την ενοχή⁵². Προβληματικές είναι επίσης οι περιπτώσεις όπου ο νομοθέτης προσπαθεί να περιορίσει το τεκμήριο αθωότητας για να επιλύσει ανακρίσιμες αποδεικτικές δυσχέρειες. Έτσι, για παράδειγμα στο ξέπλυμα χρήματος (άρθρο 2 παρ. 5) η γνώση, η πρόθεση ή ο σκοπός που απαιτούνται ως στοιχεία του πραγματικού του βασικού αδικήματος μπορούν να συνάγονται και από τις συντρέχουσες πραγματικές περιστάσεις. Όσον αφορά την ευθύνη για πράξεις τρίτων προϋπόθεση είναι η παραβίαση ενός καθήκοντος επιμελείας αποτροπής του κινδύνου. Τέλος, το δίκαιό μας δεν αναγνωρίζει ευθύνη νομικών προσώπων.

Ενώ οι ξένες νομοθεσίες (πχ. η ελβετική) απαιτεί ο δράστης της πράξης της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας να ενεργεί με σκοπό, δηλαδή με άμεσο δόλο α' βαθμού, το άρθρο 187B αρκείται και σε ενδεχόμενο. Επιδίωξη ή γνώση της τρομοκρατικής χρήσης των χρημάτων δεν τίθεται ως προϋπόθεση. Συνεπώς, οι υποκειμενικές προϋποθέσεις του άρθρου 187B είναι χαμηλότερες από εκείνες του άρθρου 2 παρ. 1 της σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών, όπου απαιτείται παροχή κεφαλαίων «με πρόθεση να χρησιμοποιηθούν η εν γνώσει του ότι πρόκειται να χρησιμοποιηθούν, συνολικά ή εν μέρει», για την εκτέλεση μιας τρομοκρατικής πράξης με τον νόημα της σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών. Ενόψει όμως του ότι στην παροχή per se ενυπάρχει ένας ουδέτερος χαρακτήρας («ein neutraler Charakter innewohnt») και μπορεί να αποκτήσει μια εγκληματική αναφορά μόνο διαμέσου της υποκειμενικής πλευράς, γίνεται δεκτό ότι απαιτείται τουλάχιστον άμεσος δόλος β' βαθμού⁵³.

Στο ξέπλυμα ο δράστης πρέπει να είναι βέβαιος ότι η περιουσία που νομιμοποιεί προέρχεται από την τέλεση συγκεκριμένου βασικού εγκλήματος. Όμως στην παρ. 5 του άρθρου 2 του νόμου για το ξέπλυμα αναφέρεται ότι η γνώση, η πρόθεση ή σκοπός μπορούν να συνάγονται

⁵² Herbert, Grenzen..., σελ. 109.

⁵³ . 219.

και από τις συντρέχουσες πραγματικές περιστάσεις. Έτσι όμως ο νομοθέτης διευρύνει το αξιόποινο και σε περιπτώσεις που θα ενέπιπταν κανονικά στην περίπτωση της ελαφράς αμέλειας προκειμένου να αντιμετωπίσει ενδεχομένως περιπτώσεις με αποδεικτικές δυσχέρειες. Εκτίθεται όμως στην κριτική του ότι προσπαθεί να παρακάμψει το τεκμήριο αθωότητας. Ο νομοθέτης θέλει να διευκολύνει την τιμώρηση, ακόμα και σε περιπτώσεις όπου δεν μπορεί να αποδειχθεί η επιδίωξη με βεβαιότητα και εισάγει ένα ανεπίτρεπτο τεκμήριο ενοχής από την πίσω πόρτα. Αυτό ενόψει του εύρους εφαρμογής της σχετικής διάταξης είναι ιδιαίτερα κατακριτέο. Η περιορισμένη ενοχή της ελαφράς αμέλειας θα δικαιολογούσε μόνο μια διοικητική ποινή.

Το Γερμανικό Ακυρωτικό δεν έχει δεχθεί αντίθεση στην αρχή της ενοχής με την τιμώρηση της ελαφράς αμέλειας. Ενώ σε εμάς παρά την αλλαγή με τον Ν. 3424/2005, ως προς το υποκειμενικό στοιχείο, ακόμη γίνεται αναφορά στο ότι αρκεί και ενδεχόμενος δόλος. Ενώ στις συζητήσεις της επιτροπής υποστηρίχθηκε ότι ο μόνος τρόπος να αντιμετωπισθεί το πρόβλημα είναι να καταστήσουμε σαφές στον κάθε πολίτη, ότι είναι πράγματι μέρος του προβλήματος και ότι θα μπορούσε κάλλιστα να καταδικαστεί αν λαμβάνει ενσυνείδητα αυτά τα χρήματα. Στη Γερμανία, το σχετικό σχόλιο κατά τις συζητήσεις του νόμου ότι η σχετική διάταξη αποβλέπει στην υπέρβαση αποδεικτικών δυσκολιών, δεν θεωρείται ότι δημιουργεί αντίστροφα μια νομοθετική δέσμευση ενάντια στην υπαγωγή στο ξέπλυμα περιπτώσεων ελαφράς αμέλειας. Το ξέπλυμα συνιστά ένα αυτόνομο περιεχόμενο αδίκου το οποίο επιτρέπει ειδικές μορφές δόλου. Σε περιπτώσεις ενδεχόμενου δόλου μπορεί το δικαστήριο με τα υπάρχοντα μέσα του ποινικού δικαίου να προβεί σε διορθωτική ερμηνεία του κανόνα. Ωστόσο το Γερμανικό Ακυρωτικό έχει δεχθεί ότι με την περιοριστική ερμηνεία του δόλου περιορίζεται το εύρος της ειδικής υπόστασης και ότι ο όρος ελαφρά αμέλεια πρέπει να θεωρηθεί ως μορφή ενοχής εγγίζουσα την πρόθεση («vorsatznahe Schuldform») ήτοι περιπτώσεις ιδιαίτερης αδιαφορίας ή αφροντισιάς⁵⁴.

Γ. Περιορισμός μέσω της εγγύησης ενός ελεύθερου από το ποινικό δίκαιο ιδιωτικού χώρου
Σύμφωνα με τη γενική θεωρία το δίκαιο πρέπει να διασφαλίζει στον πολίτη έναν αυτόνομο χώρο («ein autonomer Bereich»), ο οποίος να είναι ελεύθερος από κρατικές παρεμβάσεις.

⁵⁴ Herbert, Grenzen..., σελ. 220.

Σύμφωνα με το διαφωτιστικό-φιλελεύθερο ιδεώδες κάθε πολίτης έχει δικαίωμα σε μια ιδιωτική σφαίρα («Recht auf eine Privatsphäre»), όπου μπορεί να ενεργεί σύμφωνα με τις προσωπικές του επιθυμίες. Η αναγνώριση του χώρου αυτού έχει ως συνέπεια την απαγόρευση τιμώρησης των σκέψεων («Ablehnung einer Strafbarkeit bloßer Gedanken») (1) και την συνταγματική αναγνώριση ενός απαραβίαστου πυρήνα ιδιωτικής ζωής («ein unantastbarer Kernbereich privater Lebensgestaltung»)⁵⁵.

Μόνο μια πράξη μπορεί να ενδιαφέρει ποινικά, η στάση ή απλές σκέψεις του δράστη αποκλείονται. Αυτό που τιμωρείται δεν είναι η εγκληματική πρόθεση του δράστη («Tätersgesinnung») αλλά το περιεχόμενο αδικού της πράξης («der Unrechtsgehalt der Tat»). Στους νεότερους χρόνους το ποινικό δίκαιο μετατράπηκε σε ποινικό «δίκαιο του εχθρού» («Feindstrafrecht»), σύμφωνα με το οποίο ορισμένα πρόσωπα τα οποία πχ λόγω της ένταξής τους σε μια τρομοκρατική οργάνωση εκφράζουν μια τέτοια εχθρότητα απέναντι στο δίκαιο ως όλο όπου παύουν να αντιμετωπίζονται ως πολίτες. Για τα πρόσωπα αυτά δεν ισχύουν οι συνηθισμένες εγγυήσεις του κράτους δικαίου αλλά ένα ιδιαίτερο «δίκαιο πολέμου». Ένα τέτοιο όμως δίκαιο αποκρούεται εντόνως διότι αυτό που τιμωρεί το ποινικό δίκαιο σύμφωνα με το άρθρο 7 παρ. 1 Σ είναι η «πράξη». Αυτή δεν είναι μόνο ο λόγος, αλλά ταυτόχρονα και το θεμέλιο και το όριο της τιμώρησης. Η ταξινόμηση ενός ατόμου ως «εχθρού» και η απώλεια της ιδιότητας του ατόμου και του υποκειμένου δικαίου αντιβαίνει εξάλλου στην αρχή της αξίας του ανθρώπου (άρθρ. 2 παρ. 1 Σ), η οποία ισχύει ανεξάρτητα από μια σύμφωνη με το δίκαιο ή με μια ορισμένη ιδεολογία συμπεριφορά. Συνεπώς ένα ιδιαίτερο ποινικό δίκαιο το οποίο θα τιμωρούσε την προσωπικότητα του δράστη δεν είναι ανεκτό.

Περαιτέρω, αναγνωρίζεται ένας απαραβίαστος πυρήνας ιδιωτικής ζωής ο οποίος πηγάζει από την αξία του ανθρώπου και προστατεύεται από κρατικές παρεμβάσεις. Στον χώρο αυτό ανήκουν γεγονότα της ψυχικής ζωής, όπως αισθήματα και συναισθήματα, σκέψεις, απόψεις, βιώματα προσωπικού χαρακτήρα κλπ. Ο πυρήνας αυτός προσωπικής ζωής προστατεύεται απόλυτα.

⁵⁵ . 113.

Το άρθρο 187B του ΠΚ περιλαμβάνει κάθε παροχή, είσπραξη, συλλογή ή διαχείριση οικονομικών μέσων. Ενόψει όμως της απαγόρευσης τιμώρησης της σκέψης εμφανίζεται προβληματική η περίπτωση της συλλογής. Με βάση το γράμμα του νόμου, περιλαμβάνεται τόσο η συγκέντρωση ξένων κεφαλαίων («Einsammeln») όσο και η ίδια αποταμίευση («Ansammeln»). Εάν όμως περιλαμβάνονταν στην ειδική υπόσταση και η ίδια αποταμίευση θα μπορούσε να κριθεί αξιόποινος και ο δράστης ο οποίος κρύβει χρήματα στο σεντούκι. Τότε θα ήταν αποφασιστική η υποκειμενική στόχευση του δράστη. Ωστόσο στη θεωρία γίνεται δεκτό ότι κάτι τέτοιο θα συνιστούσε τιμώρηση του φρονήματος. Στα πλαίσια μιας συστηματικής ερμηνείας η συλλογή («Sammeln») θα πρέπει να ειδωθεί σε σχέση με την παροχή («Zur-Verfügung-Stellen») και την είσπραξη («Entgegennehmen») που προϋποθέτουν τουλάχιστον δύο πρόσωπα έτσι ώστε να δημιουργείται μια εξωτερική εντύπωση («somit äußerlich in Erscheinung tritt»). Σύμφωνα με αυτά στην ειδική υπόσταση περιλαμβάνεται μόνο η συλλογή ξένων (από δωρεές) και όχι ιδίων κεφαλαίων⁵⁶.

Δ. Περιορισμός μέσω της αρχής της αναλογικότητας

Η αρχή της αναλογικότητας ως μέσο περιορισμού της κρατικής εξουσίας αποτελεί γενική αρχή του συνταγματικού δικαίου. Ουσιώδης για την αρχή της αναλογικότητας είναι η σχέση που πρέπει να υπάρχει μεταξύ των συνεπειών μιας κρατικής ενέργειας και των σκοπών της (σχέση σκοπού-μέσων) («Zweck-Mittel-Relation»). Κάθε επέμβαση στα δικαιώματα των πολιτών δεν θα πρέπει να υπερβαίνει το αναγκαίο μέτρο κατά τρόπο δυσανάλογο. Σύμφωνα με τη γενική θεωρία θα πρέπει να πληρούνται τρία κριτήρια, δηλ. το χρησιμοποιούμενο μέσο θα πρέπει να είναι αναγκαίο, πρόσφορο και ανάλογο με τη στενή έννοια.

1. Αναλογικότητα και ποινή

Η αρχή αυτή γίνεται δεκτό ότι ισχύει και για τους ποινικούς κανόνες. Όπως έχουμε ήδη αναφέρει η ενοχή ή επιμετρική της ποινής («Strafzumessungsschuld») γίνεται αντιληπτή ως εφαρμοστική της αρχής της αναλογικότητας. Αυτή αναφέρεται στο «πώς» μπορεί να τιμωρηθεί ο δράστης. Αφορά την απαίτηση να υπάρχει μια αναλογική σχέση μεταξύ ποινής και βαρύτητας της προσβολής του εννόμου αγαθού όσο και ατομικής ενοχής. Η αρχή αυτή θεμελιώνεται στην αρχή της δικαιοσύνης (άρθρο 20 παρ. 1 Σ) και στην αρχή της αξίας του

⁵⁶ . 220.

ανθρώπου (άρθρο 2 παρ. 1 Σ). Σύμφωνα με αυτή ο άνθρωπος δεν μπορεί να μετατραπεί σε απλό αντικείμενο πραγμάτωσης κρατικών σκοπών. Αντιθέτως η τιμωρία θα πρέπει να βρίσκεται σε μια εύλογη σχέση με την τελεσθείσα πράξη. Θα πρέπει δηλαδή να διακρίνει κανείς ανάμεσα στην ειδική υπόσταση («Tatbestand») και τις έννομες συνέπειες («Rechtsfolge»). Ήδη το Γερμανικό Ακυρωτικό στο πλαίσιο της αρχής της αναλογικότητας αντί να ελέγχει τη σχέση μέσου σκοπού, ελέγχει κατά πόσο η ενοχή (δηλαδή η βαρύτητα της πράξης) βρίσκεται σε μια σχέση με το ύψος της επαπειλούμενης ποινής ⁵⁷. Από αυτά συνάγεται ότι η επιμετρική της ποινής ενοχή είναι ουσιώδης για την νομιμότητα της ποινικής τιμώρησης. Διότι ένας κανόνας μπορεί να είναι δυσανάλογος, όταν η ενοχή για την πράξη είναι τόσο μικρή, που η απειλή ποινικών κυρώσεων θα συνιστούσε μια δυσανάλογη αντίδραση («unangemessene Reaktion»). Το περιεχόμενο αδίκου λοιπόν μιας πράξης θα πρέπει να υπερβαίνει ένα ορισμένο όριο («eine gewisse Schwelle»), για να μπορεί να απειληθεί μια ποινή. Στην πραγματικότητα η ειδική ποινική απαίτηση ύπαρξης μιας σχέσης αναλογικότητας περιορίζει την εφαρμογή του ποινικού δικαίου μόνο στις βαρείες προσβολές. Εάν δεν πληρούνται το αναγκαίο μέτρο ενοχής, αποκλείονται οι ποινικές κυρώσεις ως κρατική απάντηση στην εν λόγω συμπεριφορά. Έτσι, αρκεί ένα πρόστιμο για άδικες και καταλογιστές συμπεριφορές, σε περιπτώσεις όπου το ποιοτικό άδικο είναι μικρότερο από αυτό του ποινικού δικαίου, χωρίς να φθάνει την «σφαίρα της ηθικής» («die Sphäre des

⁵⁷. 121.

Ethisches»), ενώ η ποινική ενοχή είναι αντιθέτως πάντα συνδεδεμένη με μια κοινωνικοηθική απαξία.

Από την άλλη η αρχή της αναλογικότητας περιορίζει την αρχή της ενοχής προς τα πάνω ως προς το ανώτατο όριο της επιτρεπόμενης ποινής με την σύνδεση με την βαρύτητα της ενοχής. Συνεπώς για την αναλογικότητα της ποινής είναι ουσιώδης η έκταση της ενοχής που θεμελιώνει την τιμώρηση («Strafbegründungsschuld»). Αυτή προσδιορίζει την έκταση της διατάραξης της έννομης τάξης που αντιστοιχεί με την σειρά της στο άδικο της ειδικής υπόστασης δηλ. στο άδικο της ενεργείας και του ολοκληρωμένου εγκλήματος. Αντιθέτως η προσωπικότητα του δράστη ή ο τρόπος ζωής αυτού δεν πρέπει να λαμβάνονται υπόψη. Αυτό που ενδιαφέρει είναι μόνο η διαπραχθείσα πράξη. Η διάρκεια της ποινής δεν θα πρέπει επίσης να υπερβαίνει την έκταση της ενοχής ακόμα και εάν η επιδίωξη ειδικοπροληπτικών σκοπών ή λόγοι ασφαλείας θα απαιτούσαν μια μεγαλύτερη διάρκεια της επιβαλλόμενης ποινής. Η αρχή της ενοχής συγκεκριμενοποιεί την αρχή της αναλογικότητας κατά το ότι αποκλείει την λήψη υπόψη άλλων σκοπών όπως προληπτικών παραγόντων στο θέμα της επιβλητέας ποινής.

2. Δικαστικοί περιορισμοί

Η αρχή της αναλογικότητας επιτρέπει στην δικαστική εξουσία μια ευρεία αρμοδιότητα ελέγχων και τελικής απόφασης («Prüfungs- und Letztentscheidungsbefugnis»). Εάν τα δικαστήρια αντικαθιστούσαν τις δικές τους αξίες στη θέση των αποφάσεων του νομοθέτη, χωρίς αυτές να προκύπτουν από τον ίδιο το νόμο, θα υπήρχε ο κίνδυνος ακύρωσης των τελευταίων. Γι' αυτό αναγνωρίζεται γενικά στον νομοθέτη ένα ευρύ πεδίο εκτίμησης και διακριτικής ευχέρειας ως προς το θέμα της αναλογικότητας και μια τάση αυτοπεριορισμού των δικαστηρίων. Αρκεί δηλ. να υπάρχει μια εύλογη σχέση για να γίνει δεκτή η καταλληλότητα των μέσων. Αυτή εξαρτάται από την φύση του πράγματος, τους νομοθετικούς σκοπούς όσο και από τη σημασία του εννόμου αγαθού που προσβάλλεται. Κατά συνέπεια ένας νόμος είναι αντισυνταγματικός μόνο όταν είναι προφανώς ή απολύτως ακατάλληλος («offensichtlich oder absolut ungeingnet»). Επίσης κατά την επιλογή των μέσων αναγνωρίζεται στον νομοθέτη ένα ευρύ πεδίο εκτίμησης («Einschätzungsspielraum»). Γενικά ο νομοθέτης δεν θέλησε να αναγνωρίζει μια γενική αρχή επικουρικότητας του ποινικού δικαίου («generelle Subsidiarität des Strafrechts») ως προς άλλες μορφές έννομης προστασίας. Η ακριβής διαχωριστική γραμμή μεταξύ ποινικού και διοικητικού αδικού ανήκει στο αντικείμενο της νομοθετικής εξουσίας. Λόγω της έλλειψης μελετών ως προς τα αποτελέσματα του ποινικού δικαίου, αναγνωρίζεται ένα ευρύ πεδίο εκτίμησης στο νομοθέτη. Γι' αυτό μια ποινικοποίηση γενικά γίνεται αποδεκτή ως αναλογική,

όταν δεν είναι εντελώς δυσανάλογη («nicht schlechthin unangemessen»)⁵⁸. Κατά συνέπεια είναι έργο του ποινικού νομοθέτη να καθορίσει λεπτομερώς κατά τρόπο δεσμευτικό λαμβάνοντας υπόψη το εκάστοτε πεδίο εφαρμογής το πεδίο των αξιόποινων πράξεων («Bereich strafbaren Handelns»). Έτσι όμως ο έλεγχος της αναλογικότητας καθίσταται ένα κενό γράμμα. Γι' αυτό προτείνεται να χρησιμοποιηθούν κατά τον έλεγχο της αναλογικότητας ειδικές ποινικές έννοιες προκειμένου να συγκεκριμενοποιηθεί αυτή έτι περαιτέρω. Ειδικότερα προτείνεται η χρήση της έννοιας του εννόμου αγαθού. Εξάλλου, το ίδιο το Σύνταγμα αναγνωρίζει στο άρθρο 96 παρ. 1 του Σ αναφέρεται ότι στα τακτικά ποινικά δικαστήρια ανήκει η τιμωρία των εγκλημάτων και η λήψη όλων των μέτρων που προβλέπουν οι ποινικοί νόμοι, δηλαδή η ποινική καταστολή προϋποθέτει συνταγματικά ανώτερα ποιοτικά κριτήρια («qualitative höhere Anforderungen»)⁵⁹. Οι σοβαρές συνέπειες μιας τιμωρίας απαιτούν μια σοβαρή παραβατική συμπεριφορά («ein gravierendesrechtsgutsverletzendes-Fehlverhalten») που προσβάλλει ένα έννομο αγαθό ως προϋπόθεση του αξιοποιίνου. Η κλασική λειτουργία των θεμελιωδών δικαιωμάτων ως αμυντικών δικαιωμάτων ισοδυναμεί στην θεωρία του εννόμου αγαθού ως αρνητική περιοριστική αρχή του ποινικού δικαίου («negative strafrechtseinschränkendes Prinzip»). Έτσι το έννομο αγαθό εντάσσεται αβίαστα στην συνταγματική αρχή της απαγόρευσης υπέρβασης του ευλόγου μέτρου («in das verfassungsrechtliche Übermaßverbot»). Βέβαια αυτή η πρόταση αντιτίθεται ως άνω λεχθέν ότι ο νομοθέτης δεν μπορεί να περιορισθεί παρά μόνο από το ίδιο το Σύνταγμα και όχι από αρχές που βρίσκονται έξω από αυτό. Συνεπώς είναι αδύνατη μια δέσμευση του νομοθέτη με βάση ειδικά ποινικά κριτήρια περιορισμού («durch strafrechtsspezifische Bergrenzungskriterien»).

3. Περιορισμοί του αξιοποιίνου της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας διαμέσου της αρχής της αναλογικότητας

Σύμφωνα με το άρθρο 187B τιμωρείται κάθε παροχή χωρίς ποσοτικό όριο. Με αυτόν τον τρόπο ακόμα και ασήμαντες οικονομικές παροχές υπάγονται στην αξιόποινη συμμετοχή (για παράδειγμα 50 ευρώ για την μίσθωση ενός φορτηγού). Εν όψει του πλαισίου ποινής το οποίο προβλέπει κάθειρξη έως δέκα έτη η σχετική πρόβλεψη είναι «προφανώς δυσανάλογη και άρα αντισυνταγματική» («evident unverhältnismäßig und damit verfassungswidrig»)⁶⁰. Γι' αυτό στην Γερμανία προτείνεται μια συμμετοχή ίση με έναν μέσο μηνιαίο μισθό δηλ. 2.000 ευρώ.

⁵⁸ Herbert, Grenzen..., σελ. 123.

⁵⁹ Herbert, Grenzen..., σελ. 124.

⁶⁰ . 221.

Herbert, Grenzen..., σελ.

Αυτό δεν οδηγεί ούτε σε κενά ποινικής προστασίας, καθώς για μικρότερα ποσά είναι δυνατή η τιμώρηση με τις διατάξεις της συνέργειας του άρθρου 47 ΠΚ.

Όσον αφορά το ξέπλυμα χρήματος υποστηρίζεται η ακαταλληλότητά του για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Ειδικότερα ο σχετικός νόμος αποβλέπει στο να ακολουθήσει ανάστροφα τη ροή του χρήματος και έτσι να καταστρέψει τις εγκληματικές οργανώσεις. Έως τώρα η χρησιμότητα του σχετικού νόμου για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας ήταν περισσότερο θεωρητικής παρά πρακτικής σημασίας, καθώς τονίζονταν η δομική διαφορά («die strukturelle Vesschiedenheit») του ξεπλύματος από τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας. Και τούτο διότι ενώ το ξέπλυμα του χρήματος αποβλέπει στην ένταξη παράνομων εσόδων στον κύκλο της νόμιμης οικονομίας, στην περίπτωση της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας εκτρέπονται νόμιμα ή παράνομα κεφάλαια για μια παράνομη χρήση, η οποία κείται ακόμα στο μέλλον. Έτσι στην περίπτωση της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας μπορεί να μιλήσει κανείς για ένα αντίστροφο ξέπλυμα («von umgekehrter Geldwäsche»). Επιπλέον, το ξέπλυμα αποβλέπει στο να ακολουθήσει τις εγγραφές των ροών του χρήματος («Geldströme») σε επίσημα τραπεζικά και χρηματοπιστωτικά συστήματα. Επειδή δε πρόκειται για κέρδη από εγκληματικές πράξεις στο χώρο του οργανωμένου εγκλήματος, πρόκειται για μεγάλα ποσά, τα οποία διαμέσου διαδοχικών μεταφορών («smurfing») τραβούν την προσοχή των ερευνητικών μηχανισμών. Αντιθέτως, στην περίπτωση της οικονομικής υποστήριξης τρομοκρατικών σκοπών γίνεται χρήση εναλλακτικών συστημάτων μεταφοράς που στηρίζονται στην αμοιβαία εμπιστοσύνη των χρηστών (π.χ. το σύστημα Hawala) και δεν υπάρχουν έγγραφα ίχνη των πραγματοποιούμενων συναλλαγών. Επιπλέον, συνήθως πρόκειται για μικρά και γι' αυτό πέραν πάσης υποψίας ποσά. Κατά συνέπεια γίνεται δεκτό ότι το ξέπλυμα χρήματος δεν ανήκει στα πρωτεύοντα εργαλεία καταπολέμησης της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας⁶¹.

Ε. Τυπικά κριτήρια περιορισμού

Τα τυπικά κριτήρια περιορισμού βρίσκονται στο Σύνταγμα. Σύμφωνα με το άρθρο 7 παρ. 1 Σ έγκλημα δεν υπάρχει ούτε ποινή επιβάλλεται χωρίς νόμο που να ισχύει πριν από την τέλεση της πράξης και να ορίζει τα στοιχεία της. Ποτέ δεν επιβάλλεται ποινή βαρύτερη από εκείνη που προβλεπόταν κατά την τέλεση της πράξης. Αυτή η λεγόμενη αρχή της νομιμότητας αφορά τόσο το αξιόποινο της συμπεριφοράς (nullum crimen sine lege) όσο και την απειλή ποινής (nullum poena sine lege). Η ίδια διατύπωση υπάρχει και στο άρθρο 1 του ΠΚ και στο άρθρο 7 της ΕΣΔΑ. Από την αρχή της νομιμότητας πηγάζει η απαίτηση ενός γραπτού νόμου

⁶¹ . 222.

Herbert, Grenzen..., σελ

(lex scripta), η απαίτηση ενός επαρκώς ορισμένου νόμου (lex certa), η απαγόρευση της αναλογίας (lex stricta) και η απαγόρευση της αναδρομικότητας των ποινικών νόμων (lex praevia). Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι η αρχή της νομιμότητας αποκλείει ως πηγή δικαίου το έθιμο, αλλά μόνο όσον αφορά τη δημιουργία νέων αξιόποινων μορφών ή την επιβάρυνση ήδη υφισταμένων και μπορεί να λειτουργήσει μόνο υπέρ του δράστη με την δημιουργία νέων λόγων άρσης του αδίκου στο πλαίσιο περαιτέρω διάπλασης του δικαίου («richterliche Rechtsfortbildung»). Από την πλευρά του ο νομοθέτης έχει μια υποχρέωση να θέτει σαφείς και ορισμένους κανόνες ωστόσο κατά την επιλογή των σχετικών όρων που χρησιμοποιεί θα πρέπει να επιτρέπει ένα ορισμένο πεδίο ελευθερίας κινήσεων («ein gewisser Spielraum») στον ερμηνευτή, καθώς ακόμα και αξιολογικά ουδέτεροι όροι εμπεριέχουν μια κάποια αοριστία, η οποία σε τελική ανάλυση είναι επιθυμητή καθώς εξαιρετικά λεπτομερείς διατάξεις θα οδηγούσαν σε αφόρητη περιπτωσιολογία («zu kasuistischen Straftatbeständen), η οποία δεν θα μπορούσε να προσαρμοστεί στην ποικιλομορφία της ζωής και στις ιδιαιτερότητες της συγκεκριμένης περίπτωσης («der Vielschichtigkeit des Lebens und den Besonderheiten des Einzelfalls»). Μάλιστα η συγκεκριμενοποίηση του κανόνα πρέπει να είναι τόσο αυστηρότερη όσο μεγαλύτερη είναι η επαπειλούμενη ποινή. Επίσης κάποιο ρόλο διαδραματίζει και η σπουδαιότητα του προστατευόμενου εννόμου αγαθού όσο και αυτού στους οποίους απευθύνεται ο κανόνας δικαίου. Η αρχή της νομιμότητας αφορά όχι μόνο την διαμόρφωση των προϋποθέσεων της ειδικής υπόστασης αλλά και το πλαίσιο ποινής για το οποίο όμως ισχύουν λιγότερες απαιτήσεις. Αρκεί ο νομοθέτης να προβλέπει ένα ανώτατο και ένα κατώτατο όριο ποινής προσφέροντας όμως επαρκώς συγκεκριμένα κριτήρια για την επιμέτρηση της ποινής στην συγκεκριμένη περίπτωση. Έτσι για παράδειγμα η καθολική δήμευση που φαίνεται να είναι σήμερα η τάση η οποία συνοδεύεται από έλλειψη συγκεκριμένων κριτηρίων αντίκειται στην αρχή της νομιμότητας. Τέλος, η αλλαγή της νομολογίας δεν συνιστά παραβίαση της αρχής της μη αναδρομικότητας.

Σύγκρουση με την αρχή της νομιμότητας προκύπτει στο νόμο του ξεπλύματος. Ιδιαίτερα η δήμευση ακόμα και περιουσιακών στοιχείων που ανήκουν σε τρίτον, καθώς μια αλυσίδα από συναλλαγές δεν επηρεάζει το αξιόποινο οδηγεί σε μια διεύρυνση των εγκληματικών αντικειμένων και μακροπρόθεσμα μια πληθώρα από αντικείμενα εξέρχονται του οικονομικού κύκλου ως στιγματισμένα. Γίνεται δεκτό ότι αντικείμενο του εγκλήματος δεν μπορεί να είναι αντικείμενο το οποίο δεν υπάρχει πλέον από οικονομική άποψη ή όταν

αποτελεί προϊόν μεταγενέστερης επεξεργασίας ενός τρίτου. Ωστόσο τα όρια είναι στη θεωρία ακόμα δυσδιάκριτα⁶². Όσον αφορά την ποινικοποίηση της ελαφράς αμέλειας το Γερμανικό

⁶² . 223.

Herbert, Grenzen..., σελ

ακυρωτικό έχει δεχθεί ότι δεν προσβάλλεται η αρχή της νομιμότητας κατά το μέτρο που η έννοια της ελαφράς αμέλειας ερμηνεύεται περιοριστικά. Αυτό συμβαίνει διαμέσου μιας ερμηνείας του όρου ελαφρά αμέλεια ως «εγγίζουσας την πρόθεση μορφή ενοχής» και η οποία μπορεί να προκύψει από την υπάρχουσα ερμηνεία του όρου ελαφρά αμέλεια.

VII. Δεύτερο ενδιάμεσο συμπέρασμα

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι το καθήκον του δικαστή στο σύστημά μας είναι να εφαρμόζει το ισχύον δίκαιο. Οι διατάξεις αυτού θεωρούνται δεσμευτικές και όχι ως καθοδηγητικές αρχές, από τις οποίες μπορεί να αποκλίνει. Ωστόσο στόχος είναι να επιτύχει μια όσο το δυνατόν πιο ενιαία εφαρμογή («eine möglichst einheitliche Rechtsanwendung») με βάση γενικές αρχές του ελληνικού ποινικού δικαίου, έτσι ώστε να προσδιορίσει όσο το δυνατόν πιο ορισμένα και συγκεκριμένα τις προϋποθέσεις του αξιοποίνου («die Voraussetzungen der Strafbarkeit möglichst präzise und bestimmt festzulegen»). Σε αυτό βοηθείται τόσο από τις γενικές αρχές που έχουν κωδικοποιηθεί στο γενικό μέρος του Ποινικού Κώδικα, όσο και από αυτές που συνάγονται από το Σύνταγμα.

VIII. Η προβληματική της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας στο σύστημα Hawala

A. Το σύστημα Hawala

Το σύστημα Hawala εμφανίζεται ως νομικός θεσμός στις πρώιμες αραβικές πηγές του ισλαμικού δικαίου. Ήδη από το έτος 1327/1328 ο νομικός Abu Bakr b. Mas' ud AlKasani αναφέρονταν στον σύστημα Hawala ως μια εξασφάλιση των πιστωτών, καθώς απέναντι στο δανειστή στη θέση του έως τότε οφειλέτη εμφανίζεται ένας νέος αξιόχρεος οφειλέτης. Σύμφωνα με τη σχετική διδασκαλία η Hawala στηρίζεται στη tahwil, μεταβίβαση (naql), η οποία προϋποθέτει σε ένα έμβασμα την αναγκαστική μεταβίβαση της απαίτησης και συνιστούσε μια εξαίρεση από την έως τότε ισχύουσα αρχή στο ισλαμικό δίκαιο του αναλλοίωτου των ενοχών. Η επικράτηση του συστήματος Hawala στο εμπόριο του πρώιμου μεσαίωνα οφείλονταν στην αστάθεια του συστήματος στην εγγύς και μέση ανατολή. Είτε δεν υπήρχε καν κάποιο σύστημα είτε αυτό που υπήρχε δεν μπορούσε να διασφαλίσει επαρκώς μια αξιοπρεπή λειτουργία. Ένα περαιτέρω πρόβλημα ήταν ο κατακερματισμός σε περισσότερες αυτόνομες περιοχές, οι οποίες ναι μεν είχαν ένα δικό τους σύστημα πληρωμών, αυτό όμως δεν μπορούσε να εξυπηρετήσει διασυνοριακές συναλλαγές. Γι' αυτό επιχειρήσεις οι οποίες ασχολούνταν με το διασυνοριακό εμπόριο μπορούσαν να στηρίζονται μόνο στο

Κοράνι και τη Σαρία ως γενικός αναγνωρισμένο νομικό σύστημα για να διασφαλίσουν τουλάχιστον μια ηθική υποχρέωση εκ μέρους του αντισυμβαλλομένου. Η αναφορά συνεπώς στις τέσσερις βασικές αρχές του δικαίου (usul al-fiqh) για την οργάνωση της οικονομικής ζωής απέκτησε τότε όπως εξακολουθεί να έχει ακόμα και σήμερα ιδιαίτερη σημασία.

Συνεπώς, ως απάντηση στην αυξανόμενη αβεβαιότητα που έφερε η μεταφορά μεγάλων ποσοτήτων ασημένιων νομισμάτων ως μέσων πληρωμής στον μεσαίωνα, αλλά και μια σταθερή έλλειψη οικονομικών μέσων, καθιέρωσαν στο μεσαιωνικό εμπόριο διάφορες μορφές εμπορίου καθυστερημένων πληρωμών («verzögerte Zahlungen») όπως το σύστημα Hawala.

1. Βασικές αρχές του συστήματος Hawala

Σε περίπτωση που θέλει κάποιος να πληρώσει κάποιον σε μια άλλη πόλη ή να μεταφέρει χρήματα σε μια άλλη ήπειρο, αναζητάει ένα μέλος του δικτύου Hawala στην πόλη του, τον οποίο γνωρίζει είτε από κάποιον άλλον είτε έχει διαβάσει μια αγγελία στην εφημερίδα. Ο εντολές αναφέρει στον έμπορο Hawala τον τόπο και χρόνο πληρωμής και το ποσό που πρέπει να πληρωθεί. Μετά την παράδοση του ποσού σε μετρητά και την καταβολή μιας προμήθειας 3-5% του πληρωτέου ποσού ο έμπορος Hawala παραδίδει στον εντολέα έναν συγκεκριμένο κωδικό ο οποίος μπορεί να είναι ένας συνδυασμός αριθμών ή κάποιος στίχος του Κορανίου. Εκείνο που πρέπει να σημειωθεί είναι ότι απουσιάζει κάθε έγγραφη καταχώριση της σχετικής συναλλαγής. Επίσης δεν είναι αναγκαίο να αναφέρει ο εντολέας οποιαδήποτε προσωπικά στοιχεία του αποδέκτη όπως το όνομα ή την ακριβή διεύθυνσή του. Το μέλος του δικτύου Hawala στον τόπο αποστολής έρχεται σε επαφή με ένα άλλο μέλος στον τόπο πληρωμής μέσω τηλεφώνου ή φαξ ή μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και του μεταβιβάζει τον κωδικό και το ποσό που συνδέεται με αυτόν. Με την μεταφορά των πληροφοριών αυτών η συναλλαγή έχει ολοκληρωθεί για το μέλος στον τόπο αποστολής. Τυχόν χειρόγραφες σημειώσεις σχετικές με τη συναλλαγή μπορούν να καταστραφούν. Στην συνέχεια ο εντολέας επικοινωνεί με τη σειρά του με τον αποδέκτη των χρημάτων και του μεταφέρει τον κωδικό, με τον οποίο μπορεί να παραλάβει τα χρήματα. Σε μερικές περιπτώσεις ο κωδικός εμπεριέχει κρυπτογραφημένες πληροφορίες σχετικές με το μέλος του δικτύου Hawala στον τόπο πληρωμής και τον χρόνο επαφής. Ο δέκτης παραλαμβάνει τα χρήματα μόνο με την αναφορά του κωδικού στο μέλος του δικτύου στον τόπο πληρωμής. Κατά τον ίδιο τρόπο που έγινε στον τόπο αποστολής τυχόν σχετικές σημειώσεις στον τόπο πληρωμής μπορούν επίσης να καταστραφούν. Με τον αμοιβαίο συμψηφισμό των εκατέρων απαιτήσεων μεταξύ των δύο εμπόρων Hawala που γίνεται σε περιοδική και αμοιβαία βάση μεταξύ τους ή μεταξύ περισσότερων εμπόρων Hawala κλείνει ο κύκλος της συναλλαγής στο σύστημα Hawala.

Εκείνο που πρέπει να τονιστεί είναι ότι ο συμψηφισμός στο δίκτυο Hawala δεν γίνεται βραχυπρόθεσμα αλλά μέσο-ή μακροπρόθεσμα καθώς μια διαδικασία συμψηφισμού όπως αυτή διενεργείται μεταξύ τραπεζών δεν είναι νοητή στο σύστημα Hawala. Μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις όταν οι υποχρεώσεις υπερβαίνουν κατά πολύ τις απαιτήσεις είναι δυνατή η προσφυγή των εμπόρων Hawala σε μια διαδικασία συμψηφισμού και τότε αυτή διενεργείται με την φυσική μεταφορά χρημάτων μέσω κούριερ ή μέσω επιχειρήσεων που διακινούν εμπορεύματα, χρυσό ή κοσμήματα. Σε ορισμένες δε περιπτώσεις κατασκευάζονται πλαστά τιμολόγια ή υπερχρεώνονται ή υποτιμολογούνται πραγματικές συναλλαγές. Επίσης μια διαδικασία συμψηφισμού απαιτείται σε περιπτώσεις όπου λόγω γεωγραφικών ιδιαιτεροτήτων δεν είναι δυνατή η αμοιβαία μεταφορά χρημάτων. Αυτό συμβαίνει σε περίπτωση που μετανάστες μεταφέρουν χρήματα σε συγγενείς. Στις περιπτώσεις αυτές οι πληρωμές λαμβάνουν χώρα σε περιοχές, όπου συνήθως βρίσκεται σε υποανάπτυκτες περιοχές ή περιοχές του αναπτυσσόμενου κόσμου με υποτυπώδεις δομές. Σε αυτές τις περιπτώσεις δεν είναι νοητός ένας αυτόματος συμψηφισμός. Αυτή η αρχή, σύμφωνα με την οποία δεν είναι δυνατό ούτε ένα έμβασμα κατά την συνήθη του όρου έννοια ούτε ένας συμψηφισμός, περιγράφεται ως σύστημα των δύο χυτρών («System der zwei Töpfe»)⁶³. 2. Το σύστημα των δύο χυτρών

Το σύστημα αυτό αναφέρθηκε για πρώτη φορά στην λεγόμενη υπόθεση Bosporus. Το έτος 1987 ένας από τους κατηγορούμενους ίδρυσε μαζί με έναν άλλον από αυτούς μια οργάνωση με έδρα την Frankfurt am Main, η οποία καταχωρήθηκε στο εμπορικό μητρώο. Ο διευθυντής της εταιρίας ήταν ένας Ιρανός, ο οποίος ζούσε στην Κωνσταντινούπολη και από εκεί διεύθυνε την εταιρεία. Το ξέπλυμα χρήματος λάμβανε χώρα μέσω εμπορικά συνδεδεμένων ανταλλακτηρίων που βρισκότουσαν στην Γερμανία και σε άλλες χώρες, οι οποία ανεξάρτητα από την εκάστοτε εμπορική δομή που είχαν ήταν εξαρτημένα εν τοις πράγμασι από την χρηματοδότηση του Ιρανού. Δίπλα στις άλλες εμπορικές εισαγωγικές και εξαγωγικές δραστηριότητες λάμβαναν χώρα σύμφωνα με την κρίση του δικαστηρίου τριών ειδών δραστηριότητες: Στο πλαίσιο της ιδιότητας του ανταλλακτηρίου διενεργούνταν για την τοπική πελατεία χρηματικές συναλλαγές, οι οποίες αν και απέφεραν μικρό κέρδος αφορούσαν τεράστιους τζίρους. Μάλιστα η οργάνωση διενεργούσε μεταφορές χρημάτων

⁶³ Warius, Das Hawala-Finanzsystem in Deutschland-ein Fall für die Bekämpfung von Geldwäsche und Terrorismusfinanzierung? σελ. 105.

κυρίως προς και από το Ιράν. Στην οργάνωση με την ευρύτερη έννοια ανήκαν επίσης περαιτέρω συνδεδεμένες επιχειρήσεις, καθώς και άλλα ανταλλακτήρια τα οποία διευθύνονταν από Ιρανούς στο Ιράν και αλλού, τα οποία είχαν επαφές με άλλα ανταλλακτήρια. Τότε υπήρχαν σοβαροί συναλλαγματικοί περιορισμοί όσον αφορούσε την μεταφορά συναλλάγματος από και προς το Ιράν. Έτσι προέκυψε μια «μαύρη αγορά συναλλάγματος», διαμέσου της οποίας ιδιώτες και έμποροι μπορούσαν να μεταφέρουν με υψηλό κόστος χρήματα. Η συμμετοχή σε αυτή την «μαύρη αγορά συναλλάγματος» αποτέλεσε μια από τις κυριότερες δραστηριότητες της οργάνωσης.

Υπήρχαν βέβαια βιβλία αλλά αυτά δεν κατέγραφαν επακριβώς τις μεμονωμένες ή τις συνολικές συναλλαγές μεταξύ των συνεργαζομένων επιχειρήσεων στην Φρανκφούρτη και στην Τεχεράνη, αλλά εφάρμοζαν αυτό που ένας από μάρτυρες ανέφερε ως «σύστημα των δύο χυτρών» («System der zwei Töpfe»). Έτσι το κατάστημα στην Τεχεράνη χρησιμοποιούσε άμεσα τις πληρωμές εκεί σε μετρητά σε τοπικό νόμισμα (Rial, Toman), για τα εντελλόμενα εμβάσματα στην Γερμανία σε ιρανικό νόμισμα στο Ιράν, για να επιτύχει δηλαδή τη μεταφορά στην αντίθετη κατεύθυνση. Παρομοίως αλλά αντίστροφα λειτουργούσε και το κατάστημα στην Φρανκφούρτη. Και τα δύο καταστήματα βρισκότουσαν σε καθημερινή επαφή τηλεφωνικά ή μέσω φαξ και κανόνιζαν ποιες πληρωμές θα διενεργούνταν και σε ποιον τόπο κάθε φορά. Το καθένα διενεργούσε τις συναλλαγές του άλλου. Τελικά διαχώριζαν τις συναλλαγές εκατέρωθεν και έκαναν τους μεταξύ τους υπολογισμούς. Ένα έμβασμα μεταξύ των δύο καταστημάτων λάμβανε χώρα μόνο όταν οι πληρωμές του ενός καταστήματος υπερέβαιναν τις εκεί εισπράξεις. Στην περίπτωση αυτή φρόντιζε το κατάστημα να εξασφαλίσει την αναγκαία ρευστότητα είτε μέσω άλλων ανταλλακτηρίων ιδίως στο Ντουμπαί είτε μέσω της ρευστότητας του άλλου.

Η τρίτη βασική δραστηριότητα της οργάνωσης ήταν το ξέπλυμα ενός κούρδου μεγαλέμπορου ηρωίνης, ο οποίος προμήθευε την ευρωπαϊκή αγορά με ηρωίνη. Το σύστημα εξυπηρετούσε την μεταφορά των χρημάτων που χρηματοδοτούσε την ηρωίνη τόσο στην Ευρώπη όσο και στις ΗΠΑ της οποίας η προέλευση δεν διακριβώθηκε και την μεταφοράς του σε περισσότερα στάδια στην Εγγύς Ανατολή.

Το ξέπλυμα λάμβανε χώρα κατά τα ουσιώδη ως εξής: Εάν ο κούρδος έμπορος είχε αρκετό χρήμα για να ξεπλύνει, ερχόταν οι εισαγωγείς ηρωίνης σε επαφή με τον ιρανό διευθυντή της οργάνωσης και του έδιναν την εντολή να ξεπλύνει μια ορισμένη ποσότητα χρήματος. Τα έσοδα από την πώληση ναρκωτικών μεταφέρονταν με κούριερ μέσω παρακαμπτήριων στο ανταλλακτήριο της Φρανκφούρτης. Οι κούριερ ελάμβαναν τακτικά για την μεταφορά ένα ποσοστό για τις μεταφερθείσες ποσότητες χρημάτων το οποίο δίνει μια εικόνα για το ύψος

των ποσοτήτων που παραδίδονταν αλλά καμία περαιτέρω πληροφορία. Στο ανταλλακτήριο τα χρήματα καταμετρούνταν και ανταλλάσσονταν σε μια γερμανική τράπεζα με μάρκα. Στη συνέχεια τα χρήματα εμφανίζονταν στον λογαριασμό του ανταλλακτηρίου σε μια τράπεζα και αυτή τη στιγμή η μετατροπή των χρημάτων σε λογιστικό χρήμα είχε ολοκληρωθεί. Μετά από συνεννόηση με τον διευθυντή της οργάνωσης μεταφέρονταν τα χρήματα στο πλαίσιο των εργασιών του ανταλλακτηρίου στον τραπεζικό λογαριασμό ενός άλλου ανταλλακτηρίου στο εξωτερικό. Ο κύκλος του χρήματος έκλεινε, αφού ο ιρανός διευθυντής της οργάνωσης πίστωνε τα χρήματα, αφού είχαν περάσει από τα σύνορα διαφόρων χωρών, στον λογαριασμό του κούρδου έμπορου ηρωίνης⁶⁴.

Δίπλα στις περιπτώσεις όπου οι πάροχοι υπηρεσιών μεταφοράς χρημάτων μέσω εναλλακτικών συστημάτων εμβασμάτων είναι εμπλεκόμενοι σε εγκληματικές δραστηριότητες ή αυτές εκπορεύονται από αυτούς τους ίδιους, υπάρχουν επίσης περιπτώσεις, όπου οι πάροχοι ναί μεν δεν έχουν γνώση των εγκληματικών δραστηριοτήτων αλλά συμμετέχουν έμμεσα σ' αυτές. Τέλος, υπάρχουν περιπτώσεις όπου οι πάροχοι εν αγνοία τους χρησιμοποιούν τα εναλλακτικά συστήματα εμβασμάτων για εγκληματικές δραστηριότητες. Αυτό συμβαίνει μάλιστα στις περισσότερες των περιπτώσεων όπου αναμειγνύεται νόμιμο και παράνομο χρήμα⁶⁸.

B. Χρηματοδότηση της τρομοκρατίας

Σε μια περίπτωση στο Μόναχο το 2005 επρόκειτο για την παράταση παραμονής κατόπιν διάταξης άμεσης απέλασης λόγω υποψίας υποστήριξης μιας τρομοκρατικής οργάνωσης. Ο Α, ένας ιρακινός υπήκοος κουρδικής καταγωγής ζήτησε και έλαβε άσυλο στη Γερμανία. Το έτος 2003 εξετάσθηκε νομίμως από την κρατική υπηρεσία συνταγματικής προστασίας στο πλαίσιο ερευνών στο πεδίο του ισλαμιστικού φονταμενταλισμού. Ο Α στις σχετικές ερωτήσεις απάντησε ότι δεν ήταν μέλος της Ansar al-Islam και ότι δεν είχε επαφές με αυτή την οργάνωση. Παράλληλα, παρακολουθούνταν οι τηλεφωνικές συνομιλίες του Α, οι οποίες και καταγράφονταν. Το έτος 2004 ο Α, ο οποίος ήταν παντρεμένος με μια Γερμανίδα, ζήτησε παράταση της άδειας παραμονής του, αντί όμως αυτού διατάχθηκε η άμεση απέλασή του από τη Γερμανία και απορρίφθηκε η σχετική αίτηση για παράταση της άδειας παραμονής

⁶⁴ Warius, Das Hawala-Finanzsystem..., σελ. 106 επ. ⁶⁸
Warius, Das Hawala-Finanzsystem..., σελ. 276.

του. Για τη θεμελίωση της διαταγής απέλασης, έγινε επίκληση από τις σχετικές υπηρεσίες του γεγονότος ότι ο Α υποστήριζε την οργάνωση Ansar al-Islam. Αυτό προέκυψε μεταξύ άλλων από την εξέταση του Α από την υπηρεσία συνταγματικής προστασίας, όπου ο Α είχε εκφραστεί για τις πολιτικές του απόψεις και για τις απόψεις του σχετικά με την διεθνή τρομοκρατία, όπου κατά την άποψη του Δικαστηρίου ήταν εντελώς φονταμενταλιστικές αν και δεν είχαν διατυπωθεί δημοσίως. Επίσης η κρατική υπηρεσία συνταγματικής προστασίας παρέπεμψε στο γεγονός ότι ως υποστηρικτική πράξη θεωρείται κάθε πράξη η οποία παρέχει αντικειμενικά ένα πλεονέκτημα για τις επιδιώξεις της οργάνωσης, ακόμα και εάν δεν μπορούν να κατονομασθούν συγκεκριμένες πράξεις, που θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως υποστηρικτικές.

Σε μια από τις τηλεφωνικές συνομιλίες που είχαν καταγραφεί ο Α είχε αναφερθεί ανοικτά στο σύστημα Hawala. Στο τηλεφώνημα αυτό γινόταν αρχικά αναφορά σε μεταφορά χρημάτων και στη συνέχεια ο Α αναφέρονταν στη θέση των υποστηρικτών της Ansar και στους αιχμαλώτους και πεσόντες μάρτυρες. Σύμφωνα δε με τις εκτιμήσεις της υπηρεσίας ένα οικογενειακό υπόβαθρο των μεταφορών χρημάτων υπό τις δεδομένες συνθήκες δεν ήταν πιστευτό.

Η εισαγγελία, η οποία συμμετείχε στη δίκη ως εκπρόσωπος του δημοσίου συμφέροντος, προσκόμισε κατά τη διάρκεια της διαδικασίας ένα απόσπασμα από μια έκδοση της υπηρεσίας για την πολιτική εκπαίδευση, στο οποίο περιγράφονταν οι κίνδυνοι από το σύστημα Hawala σε σχέση με την διεθνή ισλαμιστική τρομοκρατία. Εκεί αναφέρονταν μεταξύ άλλων ότι στη συγκάλυψη των ροών του χρήματος βοηθούνται οι ισλαμιστές τρομοκράτες από ένα πανάρχαιο σύστημα μεταφορών, που ονομάζεται Hawala. Επίσης αναφέρονταν ότι το σύστημα αυτό μεταφορών το είχε χρησιμοποιήσει και ο Osama Bin Laden. Και ότι έτσι καθίστατο δύσκολο για τους ερευνητές, να εντοπίσουν τα ίχνη του χρήματος με το οποίο χρηματοδοτούνταν τα τρομοκρατικά χτυπήματα.

Το διοικητικό δικαστήριο αρνήθηκε την παροχή προσωρινής δικαστικής προστασίας στον Α σε σχέση με την διάταξη άμεσης απέλασής του λόγω της υποψίας υποστήριξης μιας τρομοκρατικής οργάνωσης, στηριζόμενο στα πορίσματα της κρατικής υπηρεσίας συνταγματικής προστασίας. Σύμφωνα με την απόφαση του δικαστηρίου η απόφαση αυτή δικαιολογούνταν πέραν από τις τηλεφωνικές αναφορές του Α στην Ansar al-Islam από τη διαπίστωση ότι ο Α εμπλέκονταν σε χρηματικές μεταφορές και το γεγονός ότι υποστήριζε την Ansar al-Islam και έπρεπε να θεωρηθεί ως υποστηρικτής της. Όπως αναφέρει «Ο αιτών πληροί τις προϋποθέσεις απέλασης, διότι ο ίδιος υποστηρίζει την Ansar al-Islam, μια οργάνωση που υποστηρίζει την τρομοκρατία, ακόμα και εάν δεν είναι μέλος αυτής. Αυτό

προκύπτει από το ότι είχε επαφές με μέλη και υποστηρικτές της Ansar al-Islam, έδωσε το νούμερό της σε τρίτον, εμπλέκονταν προφανώς σε χρηματικές μεταφορές στο Ιράν και τελικά ταυτίζεται με τους σκοπούς της οργάνωσης και είναι έτοιμος να σκοτώσει εκείνους που έχουν πει κάτι ενάντια στον Αλλάχ και το Ισλάμ».

Η έφεση του Α είχε επιτυχία. Σύμφωνα με την απόφαση της 7 Ιουνίου 2005 που δέχτηκε την έφεση του Α αναφέρεται ότι υπήρχαν αμφιβολίες για την αναλογικότητα του μέτρου της απέλασης και για την αμεσότητα εκτέλεσης του μέτρου και την απόρριψη της αίτησης παράτασης της άδειας παραμονής του Α που στηρίζονταν στους λόγους της απέλασης. Σχετικά με την κατηγορία της εμπλοκής του Α σε χρηματικές μεταφορές στο Ιράν σύμφωνα με το σκεπτικό το διοικητικό δικαστήριο δεν ανέφερε ποιος ήταν ο αποδέκτης της μεταφοράς και ποιο σκοπό εξυπηρετούσε η χρηματική μεταφορά. Χωρίς όμως μια τέτοια αναφορά δεν ήταν δυνατό να θεμελιωθεί το γεγονός ότι ο σκοπός της χρηματικής μεταφοράς ήταν η υποστήριξη της Ansar al-Islam. Πολύ περισσότερο, κατά την άποψη του δικαστηρίου δεν μπορούσε να αποκλεισθεί, ότι ο Α είχε αποστείλει τα αναφερόμενα χρήματα στο Ιράκ και την Μεγάλη Βρετανία σε συγγενείς του για προσωπικούς λόγους («zu persönlichen Zwecken»). Μάλιστα δεν ήταν ξεκάθαρο εάν είχε στείλει όντως χρήματα χρησιμοποιώντας το σύστημα Hawala και εάν θα μπορούσαν να συναχθούν από αυτό συμπεράσματα για το σκοπό της μεταφοράς αυτής. Χωρίς συγκεκριμένη διαπίστωση προς αυτή την κατεύθυνση δεν μπορούσε να γίνει λόγος άνευ ετέρου για υποστήριξη του Α προς όφελος της Ansar al-Islam⁶⁵.

Συνεπώς το δικαστήριο έκρινε ως αθεμελίωτη («unbegründet») τη διαδικασία εις βάρος του Α. Η παραπάνω απόφαση έχει σημασία για τα συμπεράσματα που μπορεί να συνάγει ένα δικαστήριο. Προφανώς δεν αρκεί μια απλή υποψία. Όμως το κατώφλι παρέμβασης («Eingriffsschwelle») δεν μπορεί να είναι πολύ υψηλό, ενόψει των εξαιρετικών κινδύνων που πηγάζουν από την διεθνή τρομοκρατία («angesichts der vom internationalen Terrorismus ausgehenden außerordentlichen Gefahren»). Άλλωστε είναι τυπικό για τους διεθνώς δρώντες τρομοκράτες ή για τις τρομοκρατικές οργανώσεις, να μην υπάρχουν αδιαμφισβήτητα στοιχεία για την διάπραξη τρομοκρατικών πράξεων ή για τη συμμετοχή σε τρομοκρατικές οργανώσεις, παρά μόνο ενδείξεις γι' αυτό. Για να απελαθεί ένας ξένος από τη Γερμανία πρέπει να δικαιολογηθεί ένα συμπέρασμα («die Schlussfolgerung rechtfertigen»)

⁶⁵ Warius, Das Hawala-Finanzsystem..., σελ. 177 επ.

ότι ανήκει ή ανήκε σε μια οργάνωση που υποστηρίζει την τρομοκρατία ή ότι υποστηρίζει ή υποστήριξε μια τέτοια οργάνωση, κατά το μέτρο που αυτό θεμελιώνει μια παρούσα επικινδυνότητα («eine gegenwertige Gefährlichkeit begründen»). Το πρωτοβάθμιο δικαστήριο δέχθηκε ότι αυτό δεν χρειαζόταν να αποδειχθεί πέρα από κάθε αμφιβολία («nicht zweifelsfrei dargestellt»). Ειδικότερα σύμφωνα με το πρωτοβάθμιο δικαστήριο δεν χρειαζόταν να αποδειχθεί η συγκεκριμένη προσφορά ή μια άλλη συγκεκριμένη υποστήριξη, διαμέσου της οποίας ουσιωδώς επαυξάνεται ή εκδηλώνεται η επικινδυνότητα της οργάνωσης. Αντιθέτως, στην συγκεκριμένη περίπτωση υπήρχαν μόνο υποψίες, οι οποίες εμφάνιζαν ως πιθανή μια υποστηρικτική ενέργεια. Αρκεί να παρατηρήσει κανείς τη θεμελίωση του πρωτοβαθμίου δικαστηρίου σχετικά με την κατηγορία της μεταφοράς χρημάτων στο Ιράκ. Ο Α έχει εμπλακεί προφανώς σε μεταφορά χρημάτων στο Ιράκ. Σύμφωνα ωστόσο με το σκεπτικό του Εφετείου μια απέλαση που στηρίζεται σε μια υποψία ή μια υπόθεση δεν έχει καμία αξία, διότι δεν είναι συμβατή με τις αρχές ενός κράτους δικαίου και θα ανοίγονταν η δυνατότητα να απελαύνονται ξένοι χωρίς καμία απόδειξη της πράξης⁶⁶.

Η απόφαση αυτή, πέρα από την μεταφορά χρημάτων στο Ιράκ, είναι ενδιαφέρουσα διττώς και για το θέμα της ενδεχόμενης μεταφοράς χρημάτων με το σύστημα Hawala: Κατά πρώτον, η απόφαση αυτή φωτίζει τα αποδεικτικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι διωκτικές αρχές από την κατά κανόνα έλλειψη έγγραφου τύπου των συναλλαγών που πραγματοποιούνται μέσω του συστήματος Hawala. Έτσι, ούτε οι αρμόδιες αρχές ούτε το δικαστήριο που αποφάσισε ήταν σε θέση να προσδιορίσουν σε σχέση με το θέμα της μεταφοράς χρημάτων στο Ιράκ, ποιος ήταν ο αποδέκτης της μεταφοράς και ποιο σκοπό εξυπηρετούσε η χρηματική μεταφορά. Ωστόσο κάτι τέτοιο θα ήταν σε κάθε περίπτωση θεμελιώδης προϋπόθεση («Grundvoraussetzung») για την απόδειξη του γεγονότος, ότι ο σκοπός της μεταφοράς των χρημάτων ήταν η υποστήριξη της Ansar al-Islam.

Κατά δεύτερον, παρουσιάζει τους κινδύνους που προκύπτουν από μια μονομερή και προκατειλημμένη παρουσία του συστήματος Hawala στα μέσα μαζικής επικοινωνίας. Έτσι τόσο η αρμόδια υπηρεσία όσο και το δικαστήριο συνήγαν συμπεράσματα για ένα ενδεχομένως παράνομο σκοπό της μεταφοράς από το γεγονός ότι το σύστημα μεταφοράς Hawala και η Ansar al-Islam αναφέρθηκαν από τον Α στο ίδιο τηλεφώνημα, αν και δεν αναφέρθηκαν με κάποια συνάφεια μεταξύ τους («in keinem Zusammenhang»). Ένα οικογενειακό υπόβαθρο της μεταφοράς χρημάτων ήταν σύμφωνα με την υπηρεσία υπό το φως των συνολικών περιστάσεων («Gesamtumständen») μη πιστευτό. Ως ενισχυτικό

⁶⁶ Warius, Das Hawala-Finanzsystem..., σελ. 180.

(«Verstärker») λειτούργησε ένα απόσπασμα από ένα έντυπο της υπηρεσίας πολιτικής εκπαίδευσης σχετικά με τους κινδύνους του συστήματος μεταφορών Hawala σε σχέση με την διεθνή ισλαμιστική τρομοκρατία. Οι πληροφορίες αυτές ήταν μεν ορθές, ωστόσο η πληροφορία ότι το σύστημα Hawala ακόμα και όταν έχει νόμιμο υπόβαθρο χρησιμοποιείται, φωτίζουν κατά τρόπο μονομερή και δύσκολο να ξεπεραστεί το σύστημα Hawala⁶⁷.

Γ. Η δημιουργία μιας τράπεζας Hawala ως περίπτωση νομικής πλάνης Σε μια περίπτωση που έκρινε το Πρωτοδικείο Βερολίνου, ο Α, ιρακινής καταγωγής που ζούσε στη Γερμανία, αποφάσισε να ασχοληθεί με την μεταφορά χρημάτων έναντι μιας προμήθειας 5%, προκειμένου να εξασφαλίσει ένα πρόσθετο εισόδημα. Στη συνέχεια ανέπτυξε επαφές με διάφορες ιορδανικές επιχειρήσεις, δια μέσου των οποίων θα γινόταν η μεταφορά χρημάτων στο Ιράκ. Οι εντολές του Α κατέβαλαν το ποσό που θα μεταφερόταν μαζί με μια προμήθεια σε έναν λογαριασμό του Α. Ο Α επικοινωνούσε στη συνέχεια με μια από τις επιχειρήσεις στην Ιορδανία και γνωστοποιούσε σε έναν από τους συνεργάτες του, το όνομα του αποδέκτη στο Ιράκ, την διεύθυνσή του ή το τηλεφωνικό του νούμερο, καθώς και το πληρωτέο ποσό. Μετά την καταβολή του ποσού από την επιχείρηση στον αποδέκτη, κατέβαλε ο Α το ισόποσο σε μια κατά κανόνα γερμανική επιχείρηση, η οποία είχε συναλλαγές με τον ιορδανό συνέταιρο του Α από μεταξύ τους παραδόσεις εμπορευμάτων. Ένα μέρος από την προμήθεια ο Α το κατέβαλε στην ιορδανική επιχείρηση. Άδεια για την διενέργεια τραπεζικών συναλλαγών ο Α δεν είχε και σύμφωνα με την άποψη του δικαστηρίου δεν γνώριζε καν την αναγκαιότητα κατοχής σχετικής άδειας για την διενέργεια της επιχείρησης.

Τότε λόγω μιας απόφαση του συμβουλίου ασφαλείας του ΟΗΕ είχε επιβληθεί εμπάργκο εις βάρος του Ιράκ και μεταξύ άλλων απαγορευόταν και η μεταφορά χρημάτων σε πρόσωπα που κατοικούσαν στο Ιράκ. Αυτό ήταν γνωστό στον κατηγορούμενο, αυτός όμως πίστευε ότι δεν υπήρχε κανένας περιορισμός για πληρωμές που γινόντουσαν από ανθρωπιστικούς λόγους («aus reinen humanitären Gründen»), όπως εν προκειμένω, καθώς το σύνολο των πληρωμών που διενεργήθηκαν αφορούσαν ανθρωπιστικούς λόγους, καθώς οι εντολές έστελναν χρήματα σε συγγενείς τους, που βρισκόντουσαν σε κατάσταση ανάγκης («in akuten Notsituationen»). Ο Α όμως δεν διέθετε άδεια ούτε για πληρωμές από ανθρωπιστικούς λόγους. Το δικαστήριο τον έκρινε ένοχο λόγω της παραβίασης της απόφασης του συμβουλίου

⁶⁷ Warius, Das Hawala-Finanzsystem..., σελ. 181.

ασφαλείας του ΟΗΕ καθώς σύμφωνα με το δικαστήριο προέβη με πρόθεση σε πληρωμές παρά την απόφαση του συμβουλίου ασφαλείας και χωρίς να κατέχει την αναγκαία άδεια. Η άγνοια του κατηγορουμένου ως προς την αναγκαιότητα κατοχής της σχετικής άδειας, συνιστούσε κατά την άποψη του δικαστηρίου νομική πλάνη που θα μπορούσε να αποφευχθεί («*keinen vermeidbaren Verbotsirrtum*»). Επρόκειτο βασικά για το εάν η άδεια εξυπηρετούσε μόνο τον έλεγχο μιας κατά τα άλλα κοινωνικά πρόσφορης συμπεριφοράς και η πράξη λαμβάνει την απαξία της κατ' αρχήν λόγω της έλλειψης άδειας («*ob die Genehmigung nur der Kontrolle eines im Allgemeinen sozialadäquaten Verhalten dienen sole und die Tat ihren Unwert erst aus dem Fehlen der Genehmigung herleite*») πραγματική πλάνη («*Tatbestandsirrtum*»)-ή για το ένα πρόκειται για μια θεμελιακά αντίθετη στο δίκαιο πράξη, η οποία μπορεί κατ' εξαίρεση να επιτραπεί εάν δοθεί άδεια («*oder ob es sich um ein grundsätzlich wertwidriges Verhalten handele, das im Einzelfall aufgrund der Genehmigung erlaubt ist*»)-νομική πλάνη («*Verbotsirrtum*»). Κατά την άποψη του δικαστηρίου ο Α πριν από την ανάληψη της σχετικής δραστηριότητας όφειλε να λάβει την συμβουλή ενός δικηγόρου. Έτσι οφείλει όποιος δραστηριοποιείται επαγγελματικά να ενημερώνεται για τους ισχύοντες κανόνες. Η αναίρεση απορρίφθηκε καθώς κατά την άποψη του Γερμανικού Ακυρωτικού δεν εμφλοχώρησε κανένα νομικό λάθος εις βάρος του κατηγορουμένου⁶⁸.

Το δικαστήριο κατ' αποτέλεσμα διέκρινε μεταξύ προληπτικών απαγορεύσεων με την επιφύλαξη χορήγησης άδειας («*präventiven Verboten mit Erlaubnisvorbehalt*») και κατασταλτικών απαγορεύσεων με την δυνατότητα άρσης («*repressiven Verboten mit Befreiungsvorbehalt*») στο ποινικό δίκαιο. Έτσι η ιδιαίτερη περίπτωση της άγνοιας αναγκαιότητας κατοχής μιας άδειας («*Unkenntnis eines Genehmigungserfordernisses*») κρίνεται ανάλογα με την διαμόρφωση της εκάστοτε ειδικής υπόστασης. Εάν η σχετική ειδική υπόσταση καταστρώνεται ως μια προληπτική απαγόρευση με δυνατότητα χορήγησης άδειας, η άγνοια της σχετικής υποχρέωσης συνιστά πραγματική πλάνη, ενώ η άγνοια για την έκταση εφαρμογής μιας υπάρχουσας άδειας («*über die Reichweite einer bestehenden Erlaubnis*») συνιστά νομική πλάνη. Αντιθέτως, εάν πρόκειται για μια κατασταλτική απαγόρευση που προβλέπει παρόλα αυτά τη δυνατότητα άρσης, πρόκειται για νομική πλάνη ως προς την ύπαρξη και την έκταση ενός λόγου δικαιολόγησης δηλ. για νομική πλάνη⁷³.

Στην συγκεκριμένη περίπτωση το Πρωτοδικείο λόγω της αντίθεσης της συμπεριφοράς τόσο στην απόφαση του συμβουλίου ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών όσο και στους ισχύοντες κανόνες που ρύθμιζαν το χρηματοπιστωτικό σύστημα, έκρινε ότι επρόκειτο για συμπεριφορά

⁶⁸ Warius, *Das Hawala-Finanzsystem...*, σελ. 182 επ. ⁷³ Warius, *Das Hawala-Finanzsystem...*, σελ. 183.

θεμελιωδώς αντίθετη στην έννομη τάξη, η οποία θα μπορούσε σε μια συγκεκριμένη περίπτωση να επιτραπεί. Ενώ η πραγματική πλάνη αφορά μια περίπτωση όπου ο δράστης αγνοεί ένα στοιχείο, το οποίο ανήκει στην αντικειμενική υπόσταση, στην περίπτωση της νομικής πλάνης, όπως στην συγκεκριμένη περίπτωση, υπάρχει μια πλάνη ως προς την αντίθεση της συμπεριφοράς ως προς την όλη διαμόρφωσή της στην ειδική υπόσταση στο καθόλου δίκαιο («ein Irrtum über die Rechtswidrigkeit der Tat in ihrer tatbestandsspezifischen Gestalt»). Δηλ. ο δράστης γνωρίζει τι κάνει αλλά εσφαλμένα πιστεύει ότι η πράξη του επιτρέπεται. Κατά το δικαστήριο ο κατηγορούμενος γνώριζε ότι υπήρχε μια γενική απαγόρευση πληρωμών, πίστευε όμως ότι στην απαγόρευση αυτή δεν υπάγονταν πληρωμές για ανθρωπιστικούς λόγους. Επρόκειτο για μια κατασταλτική απαγόρευση με δυνατότητα άρσης. Οι πληρωμές στο Ιράκ θεωρούνταν κοινωνικά αποδοκιμαστές («sozialwidrig») και έπρεπε να λαμβάνουν χώρα μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις («Ausnahmefall»). Ο κατηγορούμενος ο οποίος είχε βασικά γνώση του εμπάργκο πλανιόταν μόνο ως προς την έκταση εφαρμογής της απαγόρευσης αυτής, επρόκειτο δηλ. για μια πλάνη ως προς την υπαγωγή η οποία δεν θίγει τον δόλο. Όσον αφορά την αναγκαιότητα κατοχής άδειας διενέργειας τραπεζικών εργασιών, επρόκειτο επίσης για μια περίπτωση μόνο (φευκτέας) νομικής πλάνης. Στο σημείο αυτό ερωτάται εάν η κατοχή άδειας για την διενέργεια τραπεζικών εργασιών συνιστά πραγματική ή νομική πλάνη. Η απάντηση είναι ότι εξαρτάται από την διατύπωση του κανόνα («Tatbestand») ή από τον δικαιολογητικό λόγο της άδειας («Rechtfertigungscharakter der Genehmigung»). Η άδεια είναι στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης («Tatbestandsmerkmal») όταν μια συμπεριφορά λόγω της κοινωνικής προσφορότητας της («aufgrund der Sozialadäquanz») ή του κοινωνικά ουδέτερου χαρακτήρα της («oder der Wertneutralität») καλύπτεται από την γενική ελευθερία δράσης («von der allgemeinen Handlungsfreiheit»), και αυτή (η άδεια) έχει σκοπό να επιβάλει μόνο έναν έλεγχο για τυχόν δυνητικούς κινδύνους για την δημόσια τάξη και ασφάλεια («eine Kontrolle über potenzielle Gefahren für die öffentliche Sicherheit und Ordnung») με μια προληπτική απαγόρευση που μπορεί να αρθεί κατόπιν χορήγησης μιας άδειας. Αντίθετα η κατοχή άδειας συνιστά έναν λόγο δικαιολόγησης («Rechtfertigungsgrund»), όταν μια θεμελιωδώς αντίθετη στο δίκαιο πράξη («grundsätzlich wertwidriges Verhalten») είναι απαγορευμένη, αλλά η απαγόρευση αυτή μπορεί να αρθεί σε

μια συγκεκριμένη περίπτωση κατόπιν στάθμισης των συγκρουόμενων συμφερόντων («auf Grund einer Interessenabwägung») (κατασταλτική απαγόρευση με δυνατότητα άρσης)⁶⁹.

Στην περίπτωση των τραπεζικών εργασιών πρόκειται για μια προληπτική απαγόρευση με δυνατότητα χορήγησης άδειας. Η απαγόρευση λειτουργίας τραπεζών ή άλλων πιστωτικών ιδρυμάτων χωρίς άδεια ισχύει υπό την επιφύλαξη ότι σε περίπτωση που πληρούνται όλες οι προϋποθέσεις, η άδεια πρέπει να χορηγηθεί. Δηλ. η αίτηση δεν μπορεί να απορριφθεί. Στην περίπτωση αυτή πρόκειται για μια αυτή καθ' εαυτή επιτρεπτή κοινωνική συμπεριφορά, για την οποία η υποχρέωση λήψης άδειας αποβλέπει μόνο στον έλεγχο πιθανών κινδύνων. Τόσο στην συγκεκριμένη περίπτωση όσο και σε κάθε περίπτωση μιας προληπτικής απαγόρευσης με δυνατότητα χορήγησης άδειας, η άδεια συνιστά στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης και ένας ισχυρισμός του κατηγορουμένου ότι δεν γνώριζε τι έπραττε και ότι κατά συνέπεια ελλείπει ο αναγκαίος δόλος θα έπρεπε να επιτύχει με βάση το άρθρο 30 παρ. 1 ΠΚ.

Σε περίπτωση πραγματικής πλάνης ως προς κάποιο στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης δεν ενδιαφέρει εάν ο δράστης θα μπορούσε να αποφύγει την πλάνη ή όχι. Εξάλλου, συμβαίνει πολύ συχνά ότι οι έμποροι Hawala, δεν θεωρούν την μεταφορά χρημάτων που την διεκπεραιώνουν δίπλα στην βασική τους εμπορική δραστηριότητα ως προσφορά χρηματοοικονομικών υπηρεσιών. Ακόμα και εάν θεωρούσε κάποιος την συμπεριφορά του Α ως προς την αναγκαιότητα κατοχής άδειας ως νομική πλάνη, τίθεται το ερώτημα του συγγνωστού ή μη αυτής («Vermeidbarkeit des Irrtums»). Κατ' αρχάς, η έρευνα κατά του Α αφορούσε μια υποψία διενέργειας ξεπλύματος χρήματος. Ο Α για να αποκρούσει την ενδεχόμενη κατηγορία ξεπλύματος χρήματος έθεσε στη διάθεση των αρχών το πλήρες εύρος των μεταφορών που διενεργούσε το οποίο μέχρι τότε δεν ήταν γνωστό στις αρχές. Ήταν αυτή η ενέργεια του Α που οδήγησε στην συνέχεια στην διατύπωση μιας κατηγορίας για παραβίαση των χρηματοπιστωτικών κανόνων. Εάν ο Α γνώριζε ότι χρειαζόταν άδεια δεν θα είχε προβεί σε αυτή την γνωστοποίηση.

Το δικαστήριο έκρινε ότι η νομική πλάνη του Α δεν ήταν συγγνωστή με την αιτιολογία ότι ο Α είχε υποχρέωση να γνωρίζει, διότι μια τέτοια γνώση λόγω του μορφωτικού του επιπέδου και των εμπειριών που είχε από οικονομικές συναλλαγές ήταν θεμιτό να υποτεθεί ότι την είχε («ohne weiteres zuzumuten gewesen sei»). Διότι, εκείνος ο οποίος αναλαμβάνει να οργανώσει ένα σύστημα πληρωμών τέτοιο σαν και αυτό μιας τράπεζας το οποίο μέχρι τότε δεν υπήρχε, έχει ερευνήσει κανονικά το ζήτημα και διαπιστώσει την αναγκαιότητα κατοχής άδειας.

⁶⁹ Warius, Das Hawala-Finanzsystem..., σελ. 185.

Ωστόσο, και το δικαστήριο συμφώνησε ότι δεν συγκρίνεται η δραστηριότητα ενός εμπόρου Hawala με έναν επαγγελματικό οργανισμό και το σύστημα πληρωμών μιας τράπεζας.

Σύμφωνα με την άποψη του δικαστηρίου η νομική πλάνη είναι ασύγγνωστη όταν ο δράστης λαμβανομένων υπόψη των ικανοτήτων και των γνώσεων του είχε μια αφορμή («Anlass») να σκεφτεί την ενδεχόμενη αντίθεση της συμπεριφοράς του στο δίκαιο ή να λάβει πληροφορίες, και έτσι με αυτόν τον τρόπο να αντιληφθεί το άδικο αυτής. Θα πρέπει να υπήρχε μια πράγματι αποδεικνυόμενη δυνατότητα («real nachweisbare Möglichkeit») να διαπιστώσει την αντίθεση της συμπεριφοράς του στο δίκαιο και να είχε ο δράστης μια συγκεκριμένη ευκαιρία («einen Konkreten Anlass»), για να αναλογισθεί την δικαιοτική ποιότητα («die rechtliche Qualität») της συμπεριφοράς του. Επίσης θα πρέπει να είχε την δυνατότητα να αντιληφθεί με κάποιον δικό του τρόπο την αντίθεση στο δίκαιο («eine ihm mögliche Erkenntnis»). Στην τελευταία περίπτωση πρόκειται για το εάν κάποιος άλλος δρών στην συγκεκριμένη περίπτωση επίσης δεν θα έφθανε σε αυτό το συμπέρασμα.

Στην συγκεκριμένη περίπτωση ο Α δεν είχε λάβει καμία πληροφορία πριν από την έναρξη της δραστηριότητάς του ότι χρειαζόταν κάποιου είδους άδεια. Εάν ο δράστης παραλείψει να λάβει κάποια πληροφορία από έναν ειδικό, η σχετική πλάνη θεωρείται ασύγγνωστη. Επιπλέον, απαιτείται η λήψη μιας αξιόπιστης πληροφορίας που θα έπρεπε να οδηγήσει τον δράστη στο να αντιληφθεί την αντίθεση της συμπεριφοράς του στο δίκαιο. Σε κάθε περίπτωση πρέπει να θεωρηθεί ότι μια ευκαιρία για να αξιολογήσει την συμπεριφορά του, την έχει κάποιος κατά τον σχεδιασμό της έναρξης μιας δραστηριότητας ή κατά την δραστηριοποίηση για πρώτη φορά στον χώρο των επαγγελματικών συναλλαγών. Πολύ περισσότερο όταν πρόκειται για ανάληψη μιας δραστηριότητας σε μια ξένη χώρα.

Ωστόσο πολύ συχνά και όχι μόνο στην συγκεκριμένη περίπτωση ανακύπτει μια δυσκολία στο εάν η τυχόν πληροφόρηση σε έναν έμπορο Hawala, οι οποίοι δραστηριοποιούνται σε ένα μικρό μόνο πλαίσιο και δίπλα στην βασική τους επαγγελματική δραστηριότητα, θα έπρεπε να οδηγήσει σε μια αναγνώριση της αντίθεσης της συμπεριφοράς στο δίκαιο. Διότι μόνο στις περιπτώσεις που υπάρχει μια ξεκάθαρη νομική θέση ή μια εύκολα προσβάσιμη δικαστική απόφαση ή κανόνας («aufgrund eindeutiger Rechtslage oder bei leicht auffindbaren Urteilen oder Normen») θα πρέπει να καταφάσκει το ασύγγνωστο της νομικής πλάνης. Σε περίπτωση όμως για παράδειγμα μιας αντικειμενικά αμφισβητήσιμης ή ασυνεπούς και δύσκολης να κατανοηθεί νομολογίας δεν μπορεί να αποκλεισθεί ότι μια ενδεχόμενη

πληροφόρηση θα μπορούσε να θεωρήσει την εν λόγω συμπεριφορά του δράστη ως νόμιμη, και με εφαρμογή του κανόνα *in dubio pro reo* να θεωρηθεί η νομική πλάνη του δράστη ως συγγνωστή.

Έτσι φαίνεται απίθανο για παράδειγμα ότι ένας δικηγόρος ο οποίος δεν θα είχε μια εξειδίκευση στο τραπεζικό δίκαιο και δεν θα γνώριζε όλες τις ειδικές διατάξεις του χρηματοπιστωτικού δικαίου θα θεωρούσε την λήψη άδειας ως προϋπόθεση για την σχεδιαζόμενη δραστηριότητα σε μικρή κλίμακα, όταν μάλιστα και τα δικαστήρια στην Γερμανία αρνούνται κάποτε τον εμπορικό χαρακτήρα της σχετικής δραστηριότητας, με το αιτιολογικό ότι η λήψη μιας προμήθειας 0,5% οδηγεί σε σχετικά ελάχιστους τζίρους. Αντιθέτως, το Γερμανικό Ακυρωτικό δεν αποβλέπει στο σύνολο των εισόδων όσο στην δραστηριότητα στο σύνολό της («nicht auf den Umfang der Einnahmen...sondern auf den Betrieb in seiner Gesamtheit»). Στην περίπτωση αυτή καθίστανται κρίσιμα στοιχεία όπως η χρονική διάρκεια, ο αριθμός των συναλλαγών που διενεργήθηκαν σε αυτό το χρονικό διάστημα και οι προμήθειες που απαιτήθηκαν⁷⁰.

Συνεπώς δεν μπορεί να μιλήσει κανείς για μια ξεκάθαρη άποψη της νομολογίας ή για έναν εύκολο ως προς την ερμηνεία του νομικό κανόνα, πολύ περισσότερο καθώς η σχετική κρίση της εμπορικότητας εξαρτάται από διάφορους παράγοντες. Εάν θα ήθελε κάποιος να εξετάσει το συγγνωστό της πλάνης θα έπρεπε να αντικαταστήσει την διαπίστωση του εάν ο δράστης έλαβε μια επαγγελματική συμβουλή με το εάν η συμβουλή από έναν δικηγόρο ή έναν ειδικό στο φορολογικό δίκαιο θα μπορούσε να είχε οδηγήσει στο ίδιο αποτέλεσμα.

Επιπλέον πρέπει να σημειωθεί ότι στην συγκεκριμένη περίπτωση η νομική πλάνη ως προς την αναγκαιότητα κατοχής άδειας πριν να προκύψει συμπτωματικά από τον ίδιο τον έμπορο, δεν είχε κατ' αρχήν καμία σχέση με τις διενεργούμενες έρευνες για ξέπλυμα χρήματος, γεγονός που είναι χαρακτηριστικό για το δύσκολο να κατανοηθεί σύστημα Hawala. Φαίνεται λοιπόν πως μέχρι να διαπιστωθεί ένας στενότερος σύνδεσμος μεταξύ του συστήματος Hawala και του ξέπλυματος χρήματος ή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, η χιλιόχρονη δραστηριότητα της πλειοψηφίας των εμπόρων Hawala δεν μπορεί να συνδεθεί με τους ποινικούς αυτούς κανόνες⁷¹.

IX. Τρίτο ενδιάμεσο συμπέρασμα

Το σύστημα Hawala στηρίζεται τόσο σε μια κοινότητα πιστών όσο και σε μια χιλιόχρονη παράδοση. Για το λόγο αυτό, τα δίκτυα Hawala ακόμα και σήμερα χαρακτηρίζονται στην

⁷⁰ Warius, Das Hawala-Finanzsystem..., σελ. 188 επ.

⁷¹ Warius, Das Hawala-Finanzsystem..., σελ. 189.

πλειοψηφία τους από μια ισχυρή προσκόλληση στο μουσουλμανικό δίκαιο. Ανεξάρτητα από κρατικές παρεμβάσεις το σύστημα Hawala διαθέτει αποτελεσματικούς μηχανισμούς αυτορρύθμισης («effective Mechanismen der Selbstregulierung») στους οποίους υποτάσσονται εθελοντικά οι συναλλασσόμενοι. Δίπλα σε κυρώσεις όπως ποινικές ρήτρες ή ο αποκλεισμός του εμπόρου από το δίκτυο είναι οι κανόνες της Σαρίας ως ενός από τους πυλώνες του ισλαμικού δικαίου, εκείνοι που διασφαλίζουν μια οργανωμένη λειτουργία και καθορίζουν την συναλλακτική συμπεριφορά των συναλλασσομένων. Η δε χρήση εναλλακτικών συστημάτων μεταφοράς («alternativer Überweisungs-systeme») δεν θεωρείται παράνομη πράξη σε καμία χώρα.

X. Η χρηματοδότηση ως έγκλημα οργάνωσης

Όταν γίνεται λόγος για χρηματοδότηση της τρομοκρατίας εννοούνται περισσότερες μορφές συμπεριφοράς. Έτσι, ως χρηματοδότηση της τρομοκρατίας εννοείται τόσο η παροχή ή συλλογή χρηματοοικονομικών μέσων εν γνώσει ότι αυτά πρόκειται να χρησιμοποιηθούν για μια εγκληματική πράξη όσο και η προετοιμασία μιας εγκληματικής πράξης, με την συλλογή χρηματοοικονομικών μέσων για την εκτέλεσή της. Από την αντιδιαστολή των διατάξεων του άρθρου 187Α προς εκείνες του άρθρου 187Β, προκύπτει ότι η εισαγωγή του τελευταίου απέβλεπε στην τιμώρηση εκείνων των δραστών που δεν συνδέονται με κάποιου είδους οργανωτικό δεσμό («organisatorisch nicht gebundenen Täter»). Έτσι η χρηματοδότηση η οποία μπορεί να αφορά μια οργάνωση ή έναν μεμονωμένο δράστη αντιπαραβάλλεται προς την έννοια της οργάνωσης.

A. Η περίπτωση του άρθρου 187Β ΠΚ

Η παροχή, είσπραξη και συλλογή αναφέρονται ήδη στο άρθρο 2 παρ. 1 της διεθνούς σύμβασης για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας. Αναφέραμε παραπάνω ότι η διάταξη αυτή ανήκει στο υποκειμενικό μοντέλο. Εάν όμως περιοριστεί κανείς στον τίτλο του άρθρου που αναφέρεται στην «αξιόποινη υποστήριξη» δεν αντιλαμβάνεται την υποκειμενική αναφορά σε μια εγκληματική πράξη που διακινδυνεύει την υπόσταση του κράτους. Ούτε είναι δυνατόν να αποκλειστούν από την υπαγωγή στην διάταξη αυτή γενικές οικονομικές δραστηριότητες, οι οποίες δεν έχουν ακόμα καμία συγκεκριμένη αναφορά στην διάπραξη μιας εγκληματικής πράξης που διακινδυνεύει την υπόσταση του κράτους («allgemeine finanzielle Aktivitäten, die noch keinen konkreten

Bezug zur Begehung einer schweren staatsgefährdenden Gewalttat aufweisen»). Θα πρέπει για το λόγο αυτό «ανεξάρτητα από τη διάπραξη οποιουδήποτε εγκλήματος» να απαιτηθεί ένα αντικειμενικό στοιχείο, το οποίο, ενόψει των περιστάσεων, εντός των οποίων λαμβάνει χώρα η χρηματοδότηση, ενέχει μια αναφορά σε μια εγκληματική πράξη. Σημείο αφετηρίας μπορεί να αποτελέσει το γεγονός ότι οι σχετικές αντικειμενικές υποστάσεις απαιτούν μια σχέση, μια επαφή με άλλα πρόσωπα («einen Kontakt zu anderen Personen»)⁷². Το ερώτημα είναι κατά πόσο αυτό αντικατοπτρίζεται και στην αντικειμενική υπόσταση του άρθρου 187B ΠΚ.

Για τις εναλλακτικές μορφές συμπεριφοράς της παροχής ή της είσπραξης αυτή η αναγκαία επαφή («dieser notwendiger Kontakt») μπορεί να αναζητηθεί στους κοινωνικούς τύπους του δούνα και του λαβείν («dem sozialen Tatbestand von Geben und Nehmen»). Ο ανθρωπολόγος Mauss στην εργασία του «Το δώρο», απέδειξε ότι πρόκειται για αμοιβαίες συμπεριφορές («reziproke Verhalten»), οι οποίες δεν μπορούν να αναλυθούν χωριστά παρά μόνο μαζί («in Zusammenhängen»). Αυτή η αμοιβαιότητα («Wechselseitigkeit») επιτρέπει την αμοιβαία συμπληρωματικότητα των αντικειμενικών υποστάσεων την παροχής και είσπραξης («die Aufnahme der sich spiegelbildlich ergänzenden Tatbestände von Entgegennehmen und zuverfügungstellen»).

Όσον αφορά τη συλλογή η προσέγγιση πρέπει να είναι διαφορετική. Για την διερεύνηση του περιεχομένου της, μπορεί να βοηθήσει η οικονομική έννοια του όρου αυτού, η οποία εμπεριέχει την έννοια του πορισμού μέσων («Mittelbeschaffung»). Ο πορισμός αυτός μπορεί να αναφέρεται τόσο σε εξοικονόμηση ίδιων μέσων, τα οποία χρειάζεται ένα υποκείμενο όσο και σε πορισμό αυτών μέσω ενός τρίτου («Eigen-und Fremdfinanzierung»). Σε αυτό το πλαίσιο, φαίνεται να είναι αξιόποινη η συλλογή για μια ίδια πράξη. Στην

⁷² Eroshkina, Die organisationsbezogene Beteiligung im Strafrecht, Das tatbestandsmäßige Verhalten der Organisationsdelikte und das Phänomen der Terrorismusfinanzierung, σελ. 108.

περίπτωση που η συλλογή γίνεται διαμέσου ενός τρίτου ο οποίος στη συνέχεια θέτει το προϊόν στην διάθεση του δράστη, η συλλογή εμπίπτει στην περίπτωση της είσπραξης. Στην περίπτωση που η συλλογή γίνεται για την διάπραξης μιας ξένης πράξης που διακινδυνεύει την υπόσταση του κράτους, η συλλογή εμπίπτει στην περίπτωση της παροχής. Από τα παραπάνω προκύπτει ότι ο διαχωρισμός που θέλησε ο νομοθέτης μεταξύ οργανωμένης και μη δραστηριότητας, ισχύει μόνο στην περίπτωση της ίδιας χρηματοδότησης, στην οποία ο δράστης χρηματοδοτεί ο ίδιος την δική του πράξη χωρίς την συμμετοχή τρίτου ως συνεργάτη («als Partner») είτε στην είσπραξη είτε στην παροχή. Σε όλες τις άλλες περιπτώσεις της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας πρόκειται για μια διαδραστικότητα («Interaktion»), η οποία κατευθύνεται στον υποθετικό δράστη της σοβαρής εγκληματικής πράξης που διακινδυνεύει την υπόσταση του κράτους⁷⁵.

B. Η χρηματοδότηση ως πραγματικό του άρθρου 187Α ΠΚ

Έτσι, μια πράξη η οποία μπορεί να οριστεί ως παροχή, είσπραξη ή συλλογή μπορεί να υπαχθεί στην συμμετοχή σε μια τρομοκρατική οργάνωση, όπου μια διαφοροποιημένη κατανομή ρόλων εντός της, επιτρέπει την ανάδειξη διαφορετικών πλευρών της συμμετοχής σε μια οργάνωση. Ως συμμετοχή σε μια τρομοκρατική οργάνωση νοείται κάθε υποστηρικτική συμπεριφορά («Förderungsverhalten»). Για το λόγο αυτό η χρηματοδότηση στο ποινικό δίκαιο των τρομοκρατικών οργανώσεων δεν περιορίζεται σε έναν οικονομικό ορισμό του σχετικού όρου, αλλά περιλαμβάνονται όλα τα μέσα τα οποία συνιστούν υποστήριξη της οργάνωσης. Έτσι από την μια πλευρά περιλαμβάνεται η χρηματοδότηση από την οργάνωση των δραστών τρομοκρατικών ενεργειών, με την μορφή της οικονομικής στήριξης των οικογενειών των βομβιστών αυτοκτονίας. Από την άλλη πλευρά περιλαμβάνεται η χρηματοδότηση της ίδιας της οργάνωσης. Εδώ υπάγεται η παροχή συμβουλών για πορισμό χρηματοοικονομικών μέσων, η οργάνωση ενός δικτύου κούριερ, η μίσθωση ή παροχή χώρων, μέσων μεταφοράς, τηλεφωνικής σύνδεσης, η μεταφορά όπλων ή άλλων εργαλείων και υλικών ή η ανάληψη δράσης για τον πορισμό των μέσων.

Στο κέντρο της χρηματοδότησης ως δράσης εντός μιας τρομοκρατικής οργάνωσης («der organisationsbezogenen Finanzierung»), υπάρχει ένα στοιχείο με τη βοήθεια του οποίου ανυψώνεται η εν λόγω συμπεριφορά από την κοινωνική της ουδετερότητα. Σε αντίθεση με την χρηματοδότηση στο άρθρο 187Β, το οποίο απαιτεί μια διαδραστικότητα με κάποιον άλλον, η χρηματοδότηση στα εγκλήματα οργάνωσης εμφανίζεται σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο («in einem bestimmten Kontext»), δηλ. διαμέσου της αναφοράς σε μια ποινικά

⁷⁵ . 48.

Eroshkina, Die organisationsbezogene Beteiligung..., σελ

ενδιαφέρουσα οργάνωση η χρηματοδότηση εξέρχεται της ουδετερότητάς της («aus ihrer Neutralität herasugehoben»)⁷⁴. Αυτό χρειάζεται να διευκρινισθεί περαιτέρω.

Ας σημειωθεί τέλος ότι οι τρόποι συμπεριφοράς δεν διαφέρουν μόνο από το ένα μέλος στο άλλο, αλλά και το ίδιο μέλος μπορεί να συμμετάσχει κάθε φορά με εντελώς διαφορετικούς τρόπους. Για παράδειγμα στην υπόθεση Motassadeq ο Motassadeq είχε καλύψει με διάφορα τεχνάσματα την απουσία πολλών μελών της τρομοκρατικής οργάνωσης κατά την παραμονή τους σε διάφορα στρατόπεδα της Al Qaida, όπως και το στόχο και σκοπό του ταξιδιού τους. Μέσω ενός ειδικού πληρεξουσίου άνοιξε έναν λογαριασμό διαμέσου του οποίου φρόντιζε για τις διάφορες πληρωμές του ενοικίου και των κοινοχρήστων ενός μέλους. Πριν την επιστροφή τους στις ΗΠΑ τα μέλη της τρομοκρατικής οργάνωσης έλαβαν εντολή να διατηρούν ελάχιστες κοινωνικές επαφές, προκειμένου να μην διαρρεύσει τίποτα για την αποστολή τους και διακινδυνεύσει αυτή. Για το λόγο αυτό πολλές υποθέσεις τους διεκπεραιώνονταν από άλλα μέλη της οργάνωσης. Ο Motassadeq φρόντιζε για την ακύρωση ενός μισθωτηρίου συμβολαίου και για τον καθαρισμό μετά της οικίας. Φρόντιζε επίσης για την πληρωμή της διαμονής τους και για να λάβουν εκπαίδευση πιλότου. Η επίθεση στους δίδυμους πύργους πραγματοποιήθηκε με χρήματα της Al Qaida ή υποστηρικτών της από τις αραβικές χώρες. Ωστόσο στον λογαριασμό αυτό πριν την επίθεση δεν υπήρχαν περισσότερα από 2.000 δολάρια. Γι' αυτό ο Motassadeq ζήτησε και έλαβε επιπλέον 5.000 δολάρια. Στη συνέχεια φρόντιζε να συγκαλύψει τον πραγματικό τόπο διαμονής ενός μέλους μετά την αναχώρησή του από τις ΗΠΑ. Στην σχετική ερώτηση απάντησε ότι υπόθετε ότι βρισκόταν στο Αφγανιστάν ή στην Τσετσενία, προκειμένου να αποφύγει μια διακινδύνευση των σκοπών της οργάνωσης⁷⁵. Από τα παραπάνω προκύπτει ότι δεν χρειάζεται μια σχέση μεταξύ του δράστη και ενός μέλους της οργάνωσης ωστόσο μόνο η σχέση με έναν υποστηρικτή της οργάνωσης δεν αρκεί. Θα πρέπει το πρόσωπο αυτό να μπορεί να εκπροσωπήσει την οργάνωση.

Γ. Η αξιόποινη συλλογή χρηματοοικονομικών μέσων

Ως συλλογή νοείται η αναζήτηση και η συνένωση των ανευρεθέντων σε μια μεγαλύτερη ποσότητα, προκειμένου έτσι να χρησιμοποιηθούν ή να εκτιμηθούν. Επίσης στο γλωσσικό νόημα της λέξης ανήκει και η απαίτηση από κάποιον τρίτο να δώσει ή να χαρίσει κάτι. Πρόκειται δηλ. για μια διαδικασία συγκέντρωσης η οποία ή καταλήγει σε ένα αποτέλεσμα ή στην ικανοποίηση μιας ανάγκης κάποιου. Οι ιδιότητες αυτές της συλλογής, λαμβάνονται υπόψη κατά την ποινική ανάλυση των σχετικών διατάξεων, με την έννοια ότι τιμωρείται η

⁷⁴ Eroshkina, Die organisationsbezogene Beteiligung..., σελ. 110.

⁷⁵ . 48.

Eroshkina, Die organisationsbezogene Beteiligung..., σελ

σταδιακή συγκέντρωση μικρότερων συνεισφορών, οι οποίες από μόνες τους είναι ασήμαντης αξίας.

Στο κέντρο του σχετικού προβληματισμού τίθεται ο διπολισμός μεταξύ αποταμίευσης και είσπραξης. Ωστόσο κατόπιν προσεκτικότερης παρατήρησης προκύπτει ότι θα έπρεπε να αποκλεισθούν περιπτώσεις, στις οποίες ο δράστης ενεργεί μόνος και χωρίς κοινωνικές επαφές («allein und ohne sozialen Kontakt»). Αυτές οι περιπτώσεις περιλαμβάνονται στην ίδια χρηματοδότηση που αναφέρθηκε παραπάνω. Γι' αυτό υποστηρίζεται ότι για την συλλογή θα έπρεπε να απαιτηθεί μια συμπεριφορά η οποία εμφανίζεται εξωτερικά («äußerlich...in Erscheinung tretendes Verhalten») με την συμμετοχή τουλάχιστον δύο προσώπων. Σε περίπτωση που η συλλογή λαμβάνει χώρα στο πλαίσιο μιας οργάνωσης, πρέπει να αντιμετωπισθεί στο πλαίσιο των εγκλημάτων οργάνωσης. Στο πλαίσιο αυτό τα όρια του αξιοποιήσιμου της συλλογής θα αναζητηθούν στην προσδιοριστική για τα εγκλήματα οργάνωσης έννοια της υποστήριξης. Όταν η συλλογή δεν λαμβάνει χώρα σε σχέση με μια οργάνωση, δηλαδή είτε κατόπιν ανάθεσης ή στο πλαίσιο μιας οργάνωσης, βρίσκεται πριν την παροχή σε έναν ελεύθερο από το ποινικό δίκαιο χώρο («in einem straffreien Bereich»)⁷⁶. Διότι ο χαρακτηρισμός της χρηματοδότησης ως εγκλήματος οργάνωσης δεν σημαίνει μια συμπεριφορά που απευθύνεται εσωτερικά στην οργάνωση, αλλά επίσης ότι η υποταγή της συμπεριφοράς στους σκοπούς της οργάνωσης έχει αντικειμενοποιηθεί («objektiviert ist»). Η υποστήριξη πρέπει κατ' αντικειμενική παρατήρηση («bei objektiver Betrachtung») να μπορεί να γίνει αντιληπτή ως σχετική με την οργάνωση («organisations-bezogene»). Αυτό ελλείπει στην περίπτωση επαφών με την οργάνωση στις οποίες οι προσωπικοί στόχοι αυτού που ενεργεί αποκτούν προτεραιότητα, όπως πχ. κατά τη διενέργεια συναλλαγών με την οργάνωση. Μια συλλογή κατά μόνος με την πρόθεση να τεθεί το σχετικό ποσό στην διάθεση της οργάνωσης, δεν πληροί αυτή την προϋπόθεση, ακόμα και εάν έχει εξωτερικευθεί αυτή η πρόθεση. Επίσης, δεν αρκεί μια απλή επαφή. Αντίθετα, απαιτείται η αξιόποινη συμμετοχή, προϋποθετιμένου ότι διαμέσου αυτής επέρχεται η απαιτούμενη υποστήριξη, να μπορεί να αποδοθεί κατ' αντικειμενική παρατήρηση στην επίδραση της οργάνωσης, έτσι που να προκύπτει από έναν ρόλο που έχει αναληφθεί στα πλαίσια της οργάνωσης αυτής.

Δ. Παρέμβαση: Η «δημιουργία επαφής» ως πραγματικό του άρθρ. 187B ΠΚ

Σύμφωνα με την νομοθετική κατάσταση των σχετικών διατάξεων, το 187B ΠΚ περιλαμβάνει περιπτώσεις όπου η συμπεριφορά σε δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως έγκλημα οργάνωσης. Έτσι, είναι δυνατόν να υπάρξουν περιπτώσεις όπου ο δράστης δεν θέλει να

⁷⁶ . 112.

Eroshkina, Die organisationsbezogene Beteiligung..., σελ

υποστηρίζει την ύπαρξη ή τους σκοπούς της συγκεκριμένης οργάνωσης αλλά να χρησιμοποιήσει την οργάνωση για την πραγμάτωση των δικών του σκοπών. Οι περιπτώσεις αυτές μπορούν να προσεγγιστούν με την απαίτηση μιας αμοιβαίας επαφής («gegenseitigen Kontakt»). Έτσι, θα απαιτούνταν και στην περίπτωση αυτή ένας σύνδεσμος («Verbindung») μεταξύ του δράστη και της οργάνωσης. Ο προβληματισμός αυτός αποκαλύπτει ότι ο χαρακτηρισμός της χρηματοδότησης ως εγκλήματος οργάνωσης δεν εξαντλείται σε μια μεμονωμένη επαφή με την οργάνωση. Πολύ περισσότερο, απαιτείται, όπως ήδη αναφέρθηκε, μια συμπεριφορά η οποία εμφανίζεται ως προσδιορισμένη από τους σκοπούς της οργάνωσης («durch die Zwecksetzung der Organisation determiniertes Verhalten erscheinen muss»). Γι' αυτό αν και η εισδοχή και η διατήρηση σχέσεων με την οργάνωση αποδεικνύουν μια επικοινωνία μεταξύ του δράστη και της οργάνωσης, σε καμία στιγμή δεν μετατρέπεται η πρωτοβουλία του δράστη σε μια υποταγμένη μόνο στους σκοπούς της οργάνωσης συμπεριφορά («allein den Zwecken der Organisation unterstehendes Verhalten»). Έτσι, εάν δεν μπορεί κάποιος να αναφερθεί στο άρθρο 187B σε μια συμπεριφορά που παραπέμπει σε έγκλημα οργάνωσης, επιβεβαιώνεται η επιλογή ότι η ειδική υπόσταση σφραγίζεται αποφασιστικά από μια υποκειμενική αναφορά, άρα από την πρόθεση διάπραξης μια σοβαρής εγκληματικής πράξης που διακινδυνεύει σοβαρά την υπόσταση του κράτους⁷⁷.

E. Το έννομο αγαθό των εγκλημάτων οργάνωσης

Προστατευόμενο έννομο αγαθό είναι η δημόσια τάξη. Με τον όρο όμως δημόσια τάξη καταλαμβάνεται μόνο ένα μέρος εντός του πεδίου της προστασίας του κράτους. Η προστασία του κράτους αναφέρεται σε εγκλήματα τόσο κατά της εσωτερικής και όσο και κατά της εξωτερικής ασφάλειας. Στην πραγματικότητα ο ποινικός νομοθέτης προβαίνει σε μια βαθμιδωτή («stufenweise») προστασία μεταξύ των επιθέσεων κατά του Συντάγματος και των πολιτειακών και πολιτικών οργάνων από την μία μεριά και της απλής διακινδύνευσης του κράτους από την άλλη. Αυτή η ομάδα των εγκλημάτων κατά του κράτους («Staatsschutzdelikte») πρέπει να διαφοροποιηθεί από τα ιδιωτικά εγκλήματα («Privatverbrechen»). Εάν προσπαθήσει κάποιος να χαρακτηρίσει διαμέσου της ειδικής υπόστασης του άρθρου 187A ΠΚ το πεδίο της κρατικής προστασίας δεν μπορεί παρά να σκεφθεί την προστασία κρατικών λειτουργιών. Εκεί βρίσκονται εγκλήματα κατά του χώρας και των δημοσίων αρχών. Στην πρώτη ομάδα βρίσκονται εγκλήματα τα οποία απειλούν ολόκληρη την χώρα, καθώς και η διακινδύνευση της εξωτερικής ασφάλειας. Η δεύτερη

⁷⁷ . 113.

Eroshkina, Die organisationsbezogene Beteiligung..., σελ

ομάδα προστατεύει την πολιτική ελευθερία του πληθυσμού. Η τρίτη ομάδα αφορά την ικανότητα ελεύθερης διαμόρφωσης της βούλησης των οργάνων, τα οποία είναι

επιφορτισμένα με την έκφραση της κρατικής βούλησης στο εσωτερικό. Η τέταρτη ομάδα τέλος αφορά τις θεμελιώδεις συνταγματικές δομές της χώρας. Έτσι μπορεί να διακρίνει κανείς ανάμεσα στις θεμελιώδεις συνταγματικές δομές και την εσωτερική και εξωτερική ασφάλεια του κράτους ή σε εγκλήματα κατά του κράτους εν στενή εννοία τα οποία στρέφονται κατά του κράτους και εγκλήματα κατά του κράτους εν ευρεία εννοία όπου η έμφαση («Akzent») δεν δίνεται στο κράτος αλλά στην ολότητα («Allgemeinheit»). Στο πλαίσιο αυτό η δημόσια τάξη δεν νοείται παρά μόνο σαν μια απλή κατάσταση σχετικής μη διακινδύνευσης («ein bloßer Zustand der relativen Ungefährdetheit») των εννόμων αγαθών της κρατικής υπόστασης, του συντάγματος ή των θεμελιωδών συνταγματικών δομών της χώρας ή σαν μια χαμηλότερης έντασης («niedrigere Intentsitäts-stufe») προσβολή του πυρήνα («Kernrechtsgütern») της προστασίας του κράτους και της συνταγματικής τάξης⁷⁸.

Εκείνο όμως που τονίζεται από τον χαρακτήρα της χρηματοδότησης ως εγκλήματος οργάνωσης είναι κάτι άλλο. Διότι τα όρια, στα οποία μια ένωση υπερβαίνει λόγω προσβολής του κράτους τον ελεύθερο χώρο που της έχει δοθεί εντός της έννομης τάξης («den ihr innerhalb der Rechtsordnung gegebenen Freiraum übertritt»), είναι με βάση τους περιορισμούς του άρθρου 12 Σ προσδιορίσιμα («konkretisierbar»). Έτσι το βλέμμα πρέπει να στραφεί στην συνταγματική έννομη τάξη και στην βούληση του ιστορικού νομοθέτη. Το ακριβές εννοιολογικό περιεχόμενο της ελευθερίας ένωσης διαφέρει ανάλογα με τη φύση του οικείου θεμελιώδους δικαιώματος που αφορά. Το στοιχείο του «ουσιώδους» απαιτείται μεν από το Σύνταγμα μόνο σχετικά με τις διατάξεις του καταστατικού, αλλά προφανώς έχει σημασία και για τις διατάξεις του νόμου. Στην Γερμανία το Γερμανικό Ακυρωτικό ομιλεί για ορισμένες βασικές θεμελιώδεις διατάξεις του Συντάγματος («gewissen elementaren Grundsätzen der Verfassung»). Το Σύνταγμα δεν εμποδίζει την εφαρμογή διατάξεων των κοινών νόμων και την επιβολή κοινών κυρώσεων για την παραβίασή τους, στις οποίες ανήκει και η λήψη μέτρων στο πλαίσιο των εργαλείων προληπτικής προστασίας του συντάγματος της μαχόμενης δημοκρατίας («in den Kontext der Instrumente präventiven Verfassungsschutzes der wehrhaften Demokratie»)⁸⁴. Ο προσανατολισμός της συζήτησης στην συνταγματική προστασία της ελευθερίας ένωσης συνιστά μια ουσιώδη συμβολή στο ερώτημα ως προς το προστατευτέο έννομο αγαθό. Παρομοίως, ο συνωστισμός υποψήφιων εννόμων αγαθών που συρρέουν όπως η δημόσια ασφάλεια και δημόσια τάξη, η εσωτερική ασφάλεια, η συνταγματική τάξη ή η φιλελεύθερη δημοκρατική θεμελιώδης τάξη κα.

⁷⁸ Eroshkina, Die organisationsbezogene Beteiligung..., σελ. 148. ⁸⁴

Eroshkina, Die organisationsbezogene Beteiligung . 149.

..., σελ

δυσκολεύει την κατάταξη του Κράτους εντός των εννόμων αγαθών. Γι' αυτό υποστηρίζεται ότι μια συγκεκριμενοποίηση των εννόμων αγαθών σε ένα ελάχιστο αφαιρετικό επίπεδο («auf möglichst niedriger Abstraktionsstufe») όσον αφορά τα εγκλήματα κατά του κράτους δεν απαιτείται. Αντιθέτως, σχετικοποιούνται οι σχετικές ιεραρχίες. Μόλις ο δράστης κατευθύνει την εχθρική του διάθεση («staatsfeindliche Motivation») σε μια επίθεση ενάντια στο κράτος θεμελιώνεται διαμέσου αυτής τόσο η πρόθεση («Intention») όσο και η σχέση της με τα ανώτατα ιεραρχικά προστατευτέα έννομα αγαθά («sei durch diese Intention auch der Bezug zu den auf der obersten Hierarchiestufe geschützten Rechtsgütern hergestellt»)⁷⁹.

Κατά την άποψη αυτή η συνταγματική τάξη δεν θέτει μόνο μια ελευθερία, εκείνη του άρθρου 12 Σ, αλλά ταυτόχρονα και το έννομο αγαθό που προστατεύεται από τα εγκλήματα οργάνωσης. Πρόκειται για συλλογικά συμβάντα («Kollektivgeschehen»), τα οποία συνίστανται στην συνένωση περισσοτέρων δραστών, οι οποίοι με την μεταξύ τους συνεργασία πραγματώνουν την αντικειμενική υπόσταση των σχετικών εγκλημάτων. Επειδή όμως μια τέτοια ταύτιση μεταξύ του ελευθερίας ένωσης του άρθρου 12 Σ και του εννόμου αγαθού της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας αποκρούεται από την κρατούσα άποψη πρέπει να συλληφθεί άλλως η συμπεριφορά που αφορά το εν λόγω έγκλημα οργάνωσης. Εδώ πρέπει να αναφερθεί ότι δεν πρόκειται για μια προ-προληπτική τιμώρηση της προσβολής του εννόμου αγαθού προσανατολισμένη εντός των σταδίων της εξέλιξης της εγκληματικής συμπεριφοράς («an einer Vorverlagerung des Rechtsgutsangriffs innerhalb der Stadien der Deliktsentwicklung orientiert»), αλλά για την αποσυναρμολόγηση του ίδιου του πυρήνα των εννόμων αγαθών του κράτους («Zerlegung der Kernrechtsgüter des Staates»)⁸⁶. Ως βαρύτατο δε έγκλημα κατά του κράτους τίθεται στην κορυφή των εγκλημάτων που προστατεύουν το κράτος. Οι αντικειμενικές υποστάσεις που αφορούν την προστασία του δημοκρατικού κράτους δεν προστατεύουν μόνο από τη χρήση μέσων όπως η βία ή η απειλή βίας. Αντιθέτως τα εδώ ενδιαφέροντα έννομα αγαθά απομακρύνονται από τον πυρήνα προστασίας των εγκλημάτων οργάνωσης και παρουσιάζονται ως «εξασθενημένες» μορφές αυτών («als Schwundstufen der Kernrechtsgüter distanziert»). Στην περίπτωση αυτή, η συνταγματική έννομη τάξη, όπως αυτή γίνεται αντιληπτή στο άρθρ. 12 Σ και επηρεάζει αποφασιστικά τα εγκλήματα οργάνωσης, ξαναβρίσκεται σε αυτόν τον διαβαθμισμένο τομέα απέναντι στον πυρήνα των εννόμων αγαθών του κράτους («in einem den Kernrechtsgütern des Staates gegenüber abgestuften Bereich»). Έτσι, η στρατολόγηση του άρθρ. 187Α παρ. 4

⁷⁹ Eroshkina, Die organisationsbezogene Beteiligung..., σελ. 150. ⁸⁶ Eroshkina, Die organisationsbezogene Beteiligung . 151.

ΠΚ, η εκπαίδευση του άρθρ. 187Α παρ. 5, η προπαγάνδα του άρθρ. 187Α παρ. 6 ΠΚ και η χρηματοδότηση του άρθρ. 187Β παρ. 1 ΠΚ, συνυπάρχουν σε μια συστηματική ενότητα.

Για την κατανόηση των εδώ λεγομένων όπως και όσων ακολουθούν είναι χρήσιμη η αναφορά στην θεωρία του Jakobs σχετικά την ποινικοποίηση στο προστάδιο μιας προσβολής ενός εννόμου αγαθού. Σύμφωνα με τον Jakobs επειδή η μορφοποίηση των ειδικών υποστάσεων δεν γίνεται με ουσιαστικά κριτήρια («nach materiellen Kriterien») παραμένει πάντα πρόβλημα του ποινικού δικαίου η αρχή και το τέλος μιας πράξης, καθώς μια συμπεριφορά στην μια περίπτωση μπορεί να θεωρηθεί προστάδιο και στην άλλη ολοκληρωμένο έγκλημα. Στην επίλυση του προβλήματος δεν βοηθάει ούτε η έννοια του εννόμου αγαθού, διότι δεν είναι δυνατόν να προσδιορισθεί ο κύκλος των πιθανών δραστών, καθώς αυτό που ενδιαφέρει είναι η διακινδύνευση του εννόμου αγαθού, η οποία μπορεί να προωθηθεί προς τα πίσω χωρίς όρια. Στην περίπτωση αυτή ο δράστης δεν έχει καθόλου ιδιωτική σφαίρα και ενδιαφέρει μόνο ως πηγή κινδύνων («Gefahrenquelle»), ενώ μόνο με βάση την έννοια της ακεραιότητας των εννόμων αγαθών δεν μπορεί να προσδιορισθεί μια κοινωνική ζωή («ein soziales Leben») η οποία μόνο εξωτερικά («extern») μπορεί να προσδιορισθεί⁸⁰. Μια τέτοια απομείωση του υποκειμένου («Diminuiierung des Subjekts») όμως ανήκει σε ένα ίδιο ποινικό δίκαιο, το οποίο διαφέρει ουσιωδώς από το ποινικό δίκαιο της αστικής κοινωνίας: Είναι το δίκαιο του εχθρού το οποίο επιλέγει την προστασία των εννόμων αγαθών, σε αντίθεση με το ποινικό δίκαιο της αστικής κοινωνίας που επιλέγει την ύπαρξη σφαιρών ελευθερίας («Freiheitssphären»). Κατά την άποψή του κοινωνικές συμπεριφορές που προετοιμάζουν ένα έγκλημα παραμένουν γνησίως ιδιωτικές («genuin privat») όπως κάθε άλλη συμπεριφορά που αφορά την ιδιωτική σφαίρα, υπό τον όρο ότι δεν επιφέρουν καμία επιβλαβή επενέργεια σε ξένη σφαίρα επιρροής («keine schädigenden Auswirkungen auf fremde Organisationskreise hat»).

Βέβαια, σήμερα, η κοινωνία απαιτεί για την ύπαρξη της την διεξαγωγή πολύπλοκων συμπεριφορών, τις οποίες όμως η ίδια δεν μπορεί να προσδιορίσει κατά τρόπο κεντρικό και είναι αναγκασμένη να επαφίεται στην αυτόνομη βούληση των κοινωνιών του δικαίου («ein hoher Bedarf an Eigensteuerung der Mitglieder»), το νόημα της οποίας μπορεί να ερμηνευθεί μόνο από την βούληση του δράστη. Έτσι, όμως, το βλέμμα κατευθύνεται από την πρόθεση προς την εξωτερική συμπεριφορά και όχι από την εξωτερική συμπεριφορά προς την πρόθεση. Όμως, για να ερευνηθεί η βούληση κάποιου θα πρέπει πρώτα αυτός να έχει καταστήσει κατ' αρχήν εαυτόν υπόλογο («er muss erklärungsspflichtig geworden sein»). Όμως

⁸⁰ Jakobs, Kriminalisierung im Vorfeld einer Rechtsgutsverletzung, ZStW 97 (1985), σελ. 753.

μια τέτοια υποχρέωση δεν μπορεί να πηγάζει από μια συμπεριφορά του δράστη η οποία χαρακτηρίζεται ως ιδιωτική, γιατί αυτή εξ ορισμού βρίσκεται εκτός ελέγχου («von Kontrolle befreit»). Αντιθέτως, θα πρέπει ο δράστης να έχει αφεθεί σε μια συμπεριφορά τον έλεγχο της

οποίας δεν μπορεί πλέον να απαγορεύσει. Η ερώτηση για τα κίνητρα του δράστη μπορεί να τεθεί μόνο εάν υπάρχει μια ήδη προσβάλλουσα εξωτερική συμπεριφορά («schon störender Externa») («Tatprinzip»)⁸¹. Έτσι, οι σχέσεις με έναν τρομοκράτη δεν συνιστούν βέβαια μόνο ένα εσωτερικό γεγονός, όμως είναι κοινωνικά πρόσφορες («sozialadäquat») σε ένα φιλελεύθερο και δημοκρατικό κράτος. Κάποιος μπορεί να υποθέσει ότι υπάρχει ένας δόλος, αλλά μόνο αυτός δεν αρκεί για να θεωρηθεί η συμπεριφορά ακόμα και με την θεωρία του εννόμου αγαθού ως βλαπτική, απλώς κάποιος χρησιμοποιεί μια κοινωνικά πρόσφορη συμπεριφορά ως πρόφαση («Vorwand») για να ελέγξει τις σκέψεις. Έτσι, όμως, δεν τιμωρούνται πράξεις αλλά σκέψεις. Η ανάγκη ερμηνείας θα πρέπει να προκύπτει ex re. Δεν πρέπει δηλ. να αναζητεί κανείς μια ταιριαστή συμπεριφορά για ένα υποκειμενικό περιεχόμενο αλλά να ερευνά εάν υπάρχει κατ' αρχήν μια εξωτερική συμπεριφορά η οποία να επιτρέπει την έρευνα του υποκειμενικού περιεχομένου του δράστη. Οι απλές σκέψεις μπορούν να μείνουν ατιμώρητες διότι απαιτούν περαιτέρω διαδικασίες για τις οποίες μπορεί να υπάρξει ευθύνη. Όσον αφορά άλλες συμπεριφορές γίνεται δεκτό ότι δεν αποκλείεται τόσο εύκολα ο καταλογισμός, ιδίως τότε όταν ο δράστης ή όποιος ενεργεί γι' αυτόν δεν είναι πλέον σε θέση να αποτρέψουν μια κινδυνώδη ενέργεια που εκπορεύεται από την δική τους σφαίρα επιρροής, δηλ. στην περίπτωση της αντικειμενικής διακινδύνευσης («bei objektiver Gefährlichkeit») διότι με το τέλος της κυριαρχίας του υποκειμένου τελειώνει και η ελευθερία, διότι άλλως θα ήταν αδύνατος ο όποιος καταλογισμός⁸⁹. Με βάση την αντίληψη αυτή, μια τιμώρηση δεν μπορεί να αποβλέπει στον εγκληματικό σχεδιασμό του δράστη. Όποιος τιμωρεί λόγω μελλοντικών πράξεων, δεν έχει κανένα λόγο να αφήσει ατιμώρητες τις σκέψεις. Έτσι, η αφηρημένα επικίνδυνη συμπεριφορά, μπορεί να ερμηνευθεί ως εξωτερική προσβολή μόνο λόγω των απρόβλεπτων πιθανών βλαπτικών παρενεργειών της («wegen der Unabsehbarkeit möglicher Schadensverläufe»), όχι λόγω του εσωτερικού της περιεχομένου («im konkreten internen Kontext»). Σε κάθε περίπτωση η διακινδύνευση στο πλαίσιο του σχεδιασμού («Gefährlichkeit im Planungszusammenhang») είναι άλλη από την αφηρημένη διακινδύνευση («Gefährlichkeit»). Κατ' αποτέλεσμα, η αφηρημένη διακινδύνευση είναι μόνο πρόφαση («Vorwand») όχι λόγος («Grund») για να τιμωρηθεί ένας δράστης.

Η τιμώρηση μπορεί να παραστεί εύλογη μόνο σε ορισμένες συγκεκριμένες περιπτώσεις («nur für einzelne Fallgruppen plausibel») και σε κάθε περίπτωση η ποινή θα πρέπει να είναι ανάλογη εκείνης της αφηρημένης διακινδύνευσης. Σε εγκλήματα σαν αυτά, γίνεται

⁸¹ Jakobs, Kriminalisierung im Vorfeld..., σελ. 761. ⁸⁹
. 766.

Jakobs, Kriminalisierung im Vorfeld..., σελ

κατάχρηση της δυνατότητας να ερμηνευθεί μια εσωτερική συμπεριφορά λόγω της επικινδυνότητάς της για μια εξωτερική συμπεριφορά, διότι η συμπεριφορά δεν ελέγχεται λόγω της γενικής της επικινδυνότητας αλλά λόγω του εγκληματικού σχεδιασμού. Ελέγχεται, για να υπάρξει μια ευκαιρία να ελεγχθεί κάτι άλλο εσωτερικό («etwas anderes Internes»), ο σχεδιασμός. Μια τέτοια απογύμνωση του υποκειμένου («Entkleidung des Subjekts») από την ιδιωτική του σφαίρα δεν ανήκει στο ποινικό δίκαιο.

Σε περίπτωση που η συμπεριφορά δεν απέχει πολύ από τον προσβαλλόμενο έννομο αγαθό μπορεί να μιλήσει κανείς για προώθηση του ίδιου του εννόμου αγαθού («die Rechtsgutsverletzung selbst vorverlegen»). Στην πραγματικότητα όμως δεν πρόκειται για απίσχναση της προσβολής του εννόμου αγαθού («Verdünnung des Rechtsgutsangriffs») από την προσβολή στην διακινδύνευση, αλλά για τη διάλυση της έννοιας του εννόμου αγαθού («Zerlegung»). Διαλύει κανείς το άδικο της προσβολής σε περαιτέρω μερικά άδικα («Partialunrecht») και σε περίπτωση άρνησης προσβολής του συνόλου όλων των εν μέρει αδικιών το άδικο προσδιορίζεται διαμέσου ορισμένων προώρως πραγματοποιηθέντων θραυσμάτων αδικού («durch einige früzeitig verwirklichte Unrechtssplitter») ή ενός μόνο θραύσματος⁸². Τέτοια αδικήματα με εν μέρει άδικο δεν αφορούν τους βασικούς κανόνες («Hauptnormen») των εγκλημάτων προσβολής, αλλά παράπλευρους κανόνες («flankierende Normen») η λειτουργία των οποίων συνίσταται στο να εγγυηθούν την ισχύ των προϋποθέσεων («Geltungsbedingungen») των βασικών κανόνων. Ένας κανόνας ισχύει όταν προσφέρει αυτό που πρέπει: Ασφάλεια. Ένας κανόνας λοιπόν δεν αφορά μόνο τη σχέση δράστη και κανόνα αλλά και τη σχέση κανόνα και ενδεχόμενου θύματος. Μεταξύ των προϋποθέσεων αυτών δηλ. βρίσκεται και η εμπιστοσύνη των κοινωνιών του δικαίου στην ισχύ των κανόνων. Δεν αρκεί δηλ. η γνώση του ότι τιμωρείται η ανθρωποκτονία αλλά απαιτείται και η γνώση ότι αυτή αποτρέπεται αποτελεσματικά («wahrscheinlich vermieden wird»). Με άλλα λόγια, οι κανονιστικές εγγυήσεις είναι αποτελεσματικές («wirksam»), αλλά μόνο εάν οι υπάρχοντες κίνδυνοι δεν αποκλίνουν δραστικά από τον μέσο όρο, άλλως οι κανονιστικές εγγυήσεις δεν προσφέρουν καμία προσδοκία ασφάλειας («keine Erwartungssicherheit»). Έτσι η χρηματοδότηση μιας τρομοκρατικής οργάνωσης είναι άδικη γιατί δυσκολεύει την ισχύ των βασικών κανόνων για τα θύματα⁹¹.

Ακόμα και εάν δεν έχει παραβιασθεί ένας βασικός κανόνας, ο δράστης μπορεί να τιμωρηθεί γιατί η μεμονωμένη πράξη της χρηματοδότησης αποτελεί μέρος μιας συνέχισης του τρόμου

⁸² Jakobs, Kriminalisierung im Vorfeld..., σελ. 774. ⁹¹
. 775.

Jakobs, Kriminalisierung im Vorfeld..., σελ

(«Teil einer fortzusetzenden Veranstaltung»). Ναι μεν οι μελλοντικές πράξεις είναι εξαιρετικά ασαφείς («diffus») όπως προκύπτουν ex re, όμως από την σοβαρότητα («Ernsthaftigkeit») των πράξεων που πραγματοποιήθηκαν, μπορεί να αυξάνεται σημαντικά ο κίνδυνος απειλής («die Bedrohungswirkung beträglich sein mag»). Γιατί κάθε συμπεριφορά που υποστηρίζει την ομάδα, ταυτόχρονα, υποστηρίζει το βάσιμο της απειλής («die Glaubwürdigkeit der Bedrohung») και μπορεί σε μια τέτοια περίπτωση να θεμελιώσει το άδικο της υποστήριξης της τρομοκρατικής ένωσης («ein Unrecht der Förderung der Vereinigung»). Δεν πρόκειται για ένα άδικο προπαρασκευής («Vorbereitungsunrecht») αλλά για το μερικό άδικο («Partialunrecht») μιας προσβολής της δημόσιας τάξης. Κατά το μέτρο που πρέπει να αποκρουσθεί, η ποινή πρέπει να είναι ανάλογη των συνθηκών, καθώς δεν αφορά την παραβίαση ενός βασικού κανόνα, αλλά μόνο την προσβολή ενός παράπλευρου κανόνα. Επίσης, είναι υπόθεση του καθένα («jedermanns eigene Angelegenheit ist») που παίρνει τα χρήματα, εάν δεν πρόκειται για παιδί ή ακαταλόγιστο, εάν θα σκεφτεί ότι η κατάσταση είναι τέτοια που απαιτεί να προχωρήσει στην εγκληματική ενέργεια ή να αρχίσει να κατασκευάζει βόμβες ⁸³. Όποιος συμφωνεί, είναι αυτός που αρχίζει να ενεργεί εγκληματικά.

ΣΤ. Τα εγκλήματα οργάνωσης ως εγκλήματα διακινδύνευσης ή προπαρασκευαστικά εγκλήματα

Με τον τύπο των εγκλημάτων διακινδύνευσης επιτυγχάνεται η προώθηση της ποινικής προστασίας σε ένα προηγούμενο στάδιο της προσβολής του εννόμου αγαθού. Έτσι, η περιγραφόμενη συμπεριφορά είτε δημιουργεί μια συγκεκριμένη δυνατότητα προσβολής του εννόμου αγαθού («eine konkrete Möglichkeit der Rechtsverletzung») είτε η προσβολή εμφανίζεται αφηρημένα πιθανή («die Verletzung abstrakt wahrscheinlich erscheint»). Το μόνο πρόβλημα είναι να διακρίνει κανείς τους τρόπους εκείνους συμπεριφοράς που παρά το επαρκές δυναμικό διακινδύνευσης («ein hinreichendes Gefahrenpotenzial») δεν συνιστούν κανένα κίνδυνο στην συγκεκριμένη περίπτωση για το έννομο αγαθό («die im Einzelfall ungefährliches Verhaltensweisen auszuschneiden»). Έτσι, είτε θα υπάρχουν περιπτώσεις όπου δεν θα μπορεί να προσδιορισθεί θεωρητικά («theoretisch zu bestimmen») το προσβαλλόμενο έννομο αγαθό, οπότε δεν μπορεί να μιλήσει κανείς και για διακινδύνευση αυτού και δεν θα είναι δυνατόν να κατασκευαστεί («nicht konstruierbar») ένα αδίκημα με την μορφή ενός αδικήματος αφηρημένης διακινδύνευσης, είτε αντίστροφα στην περίπτωση υπερατομικών εννόμων αγαθών («überindividueller Rechtsgüter») η κατασκευή ενός εγκλήματος

⁸³ . 780.

Jakobs, Kriminalisierung im Vorfeld..., σελ

αφηρημένης διακινδύνευσης θα παρίσταται πρόσφορη («adäquat»), εάν θα μπορεί να νοηθεί στην συγκεκριμένη περίπτωση η δυνατότητα μιας προσβολής του εννόμου αγαθού («die Möglichkeit einer Verletzung begreifbar gemacht werden könnte») με αναφορά στο

υπόβαθρο πραγματικής λειτουργίας αυτού του εννόμου αγαθού («vor dem Hintergrund der realen Funktion») πέρα από μια γενική μόνο άρνηση αυτού («gegenüber einer globalen Rechtsgutsvernichtung»). Μόνο σε αυτό το πλαίσιο μια τιμώρηση μπορεί να παρίσταται ως αναλογική («angemessen»)⁸⁴.

Στην περίπτωση των εγκλημάτων οργάνωσης τιμωρείται μια συμπεριφορά σε ένα προϊμότερο στάδιο από εκείνο της αφηρημένης διακινδύνευσης. Άλλως όμως από την περίπτωση της αφηρημένης διακινδύνευσης, η νομιμοποίηση των προπαρασκευαστικών εγκλημάτων δεν στηρίζεται στην απώλεια ελέγχου της κατάστασης αλλά αντίθετα κρίσιμο είναι ότι η πρόθεση προσβολής του εννόμου αγαθού κείται σε μια καταλογιστή στιγμή κυριαρχίας («dass in der Intention einer Rechtsgutsbeeinträchtigung ein verantwortbares Beherrschungsmoment liegt»). Το ουσιώδες δηλαδή είναι ότι επιδιώκεται η προσβολή ενός εννόμου αγαθού. Από την προοπτική μιας μεταγενέστερης προσβολής ενός εννόμου αγαθού η συμμετοχή σε μια οργάνωση εμφανίζεται έτσι ως ένα ενδιάμεσο βήμα («Zwischenstritt»), το οποίο συνδέεται με την μεταγενέστερη προσβολή του εννόμου αγαθού, τόσο βέβαια, όσο και η απόπειρα με την ολοκληρωμένη πράξη⁹⁴.

Το έννομο αγαθό του κράτους βρίσκεται στην κορυφή της ιεραρχίας των εννόμων αγαθών διότι η προστασία του κράτους πρέπει να λαμβάνει χώρα πριν το κράτος παραμερισθεί ή εμποδισθεί σημαντικά η λειτουργία του. Διότι η ύπαρξή μας είναι αδιανόητη χωρίς την ύπαρξη του κράτους. Επίσης οι προσβολές κατά του κράτους δεν είναι περιστασιακές («okkasionelle»), αλλά κατευθύνονται από μια συνειδητή απόφαση αυτού που ενεργεί («eine bewusste Entscheidung des Handelden»).

Z. Περιοριστικοί παράγοντες κατά την ποινική τιμώρηση των εγκλημάτων οργάνωσης

Τώρα πρέπει να ερευνηθούν τα όρια του ελεύθερου ποινής εσωτερικού χώρου οργάνωσης της ιδιωτικής ζωής εντός της συλλογικής προθετικότητας («die Grenzen des straffreien internen Bereichs privater Lebensgestaltung innerhalb der kollektiven Intentionalität in der Organisation») με την οποία μια οργάνωση καθίσταται ποινικά ενδιαφέρουσα. Πρόκειται για την σχέση αναλογικότητας που πρέπει να υπάρχει μεταξύ της προστασίας των εννόμων αγαθών διαμέσου των εγκλημάτων οργάνωσης και της παρέμβασης στην σφαίρα ελευθερίας του δράστη («Eingriff in die Freiheitssphäre des Täters»).

⁸⁴ Eroshkina, Die organisationsbezogene Beteiligung . 169. ⁹⁴
. 170.

..., σελ

Eroshkina, Die organisationsbezogene Beteiligung..., σελ

1. Προσδιορισμός του ελεύθερου ποινής εσωτερικού και το κριτήριο των εγκλημάτων οργάνωσης

Θα πρέπει να διακρίνουμε ανάμεσα στο εσωτερικό («Internum») ελεύθερο ποινής και σε ένα εξωτερικό («Externes») που προσβάλλει. Αυτό το εσωτερικό δεν περιορίζεται μόνο στο ψυχοφυσικό σύστημα του ανθρώπου, αλλά προσδιορίζεται από την έννομη τάξη. Η ιδιωτική σφαίρα περιλαμβάνει έτσι και κοινωνικές επαφές («soziale Kontakte»), όπως την δημιουργία σχέσεων ή ενώσεων. Σχέσεις όμως που προετοιμάζουν ένα έγκλημα ή η προετοιμασία ενός δράστη για την τέλεση ενός εγκλήματος είναι ανεπίτρεπτες. Για παράδειγμα στην Γερμανία έχει κριθεί ότι σημειώσεις ιδιωτικού ημερολογίου σχετικά με ένα έγκλημα που τελέστηκε ή πρόκειται να τελεσθεί δεν ανήκουν στην σφαίρα του ιδιωτικού. Σχετικά, το Γερμανικό Ακυρωτικό έχει αποφανθεί ότι το εάν μια συμπεριφορά θα καταταγεί στην μια ή στην άλλη σφαίρα δεν εξαρτάται από το εάν έχει μια κοινωνική σημασία ή σχέση («ob eine soziale Bedeutung oder Beziehung bestehe»), αλλά από το τί είδους είναι αυτή και τί έντασης («welcher Art und wie intensiv sie sei»), χωρίς να αρκείται μόνο σε μια αντικειμενοποίηση («Objektivierung») με την μορφή της συμμετοχής περισσοτέρων. Έτσι μια κοινωνική συμπεριφορά μπορεί να εμπίπτει τόσο στην ιδιωτική σφαίρα, όσο και στην κοινωνική ή δημόσια σφαίρα («sowohl in der Privatsphäre als auch in der Sozial-oder Öffentlichkeitssphäre»)⁸⁵.

Εάν θέσει κανείς εδώ τα όρια και αποκλείσει τις απλές σκέψεις, παραμένουν ως προβληματικές μόνο οι περιπτώσεις στις οποίες πέρα από την πρόθεση του δράστη υπάρχει μόνο μια κοινωνικά αδιάφορη συμπεριφορά («sozial indifferentes Verhalten»). Στην περίπτωση του σχεδιασμού όπου συμμετέχουν τουλάχιστον δύο πρόσωπα δεν φαίνεται να προσβάλλεται ο ελεύθερος ποινής εσωτερικός χώρος (όπως στο άρθρο 46 ΠΚ) παρά μόνο στην περίπτωση των εγκλημάτων οργάνωσης, στο πλαίσιο μιας στάθμισης αποτελεσματικής προστασίας εννόμων αγαθών («im Rahmen einer Abwägung...dem effektiven Rechtsgüterschutz»). Γιατί στην περίπτωση συμμετοχής σε μια παράνομη ή ενάντια στο σύνταγμα οργάνωση («einer strafgesetzwidrigen oder verfassungswidrigen Vereinigung») δεν πρόκειται για μια κοινωνικά αδιάφορη συμπεριφορά («um ein sozialindifferentes

⁸⁵ Eroshkina, Die organisationsbezogene Beteiligung . 187.

Verhalten»)⁸⁶. Στη συνέχεια πρέπει να ερευνηθεί η σχέση της αποτελεσματικής προστασίας των εννόμων αγαθών με τον χώρο ελευθερίας που επιφυλάσσεται στον δράστη.

2. Η κατάχρηση της ελευθερίας ένωσης

Ο ελεύθερος χώρος που επιφυλάσσεται στο άτομο για να αναπτύξει μια κοινωνικά σχετική συμπεριφορά, προσδιορίζεται από το άρθρο 12 Σ. Αντίστοιχα, από τον κανόνα αυτό προσδιορίζονται και οι δυνατότητες προσβολής της ελεύθερης ιδιωτικής σφαίρας από το κράτος. Επιπλέον οι επιτρεπόμενες επεμβάσεις περιορίζονται από την αρχή της αναλογικότητας. Μόνο με βάση αυτά τα δύο κριτήρια μπορεί να εκτιμηθεί εάν η ύπαρξη της οργάνωσης που στηρίζεται σε μια εσωτερική επικοινωνία («auf die internen Kommunikation beruhende») κείται εντός του πεδίου της νομιμότητας. Με τον τρόπο αυτό υποχωρεί αναγκαστικά η επιχειρηματολογία που στηρίζεται στην ιδιαίτερη δυναμική των ομάδων. Στην συνέχεια θα αποδειχθεί ότι σε ορισμένες περιπτώσεις θα πρέπει να εγκαταλειφθεί το εσωτερικό πεδίο και να εισέλθει η επικοινωνία στην σφαίρα της εξωτερικής επικοινωνίας («Kommunikationswege nach außen beschriftet sein müssen»), για να μπορεί να δικαιολογηθεί μια ποινική τιμώρηση. Έτσι μια πράξη δημοσίας επικοινωνίας συνιστά το άρθρο 187Α παρ. 6 με την δημόσια απειλή τέλεσης τρομοκρατικών πράξεων. Εδώ η ποινική τιμώρηση δικαιολογείται διότι αμφισβητείται η ισχύς των κανόνων δικαίου («wegen des eintretenden Normgeltungsschadens»). Όμως, δύσκολα γίνεται αντιληπτό τόσο το περιεχόμενο αδικού της διάταξης αυτής όσο και η συστηματική της ένταξη. Διότι, αφενός το άδικο αυτής καλύπτεται ήδη από τα άρθρα 184 και 190 ΠΚ, αφετέρου η ειδική υπόσταση του άρθρου 187Α παρ. 6 δεν μπορεί να ερμηνευθεί ότι προκύπτει από μια δομή περισσοτέρων προπαρα-σκευαστικών σταδίων («aus einer mehrstufigen Vorbereitungsstruktur heraus erklärt werden»), αφού η απλή απειλή δεν μπορεί να νοηθεί ως προπαρασκευή της πραγμάτωσης ενός εγκλήματος, αφού η απειλούμενη πράξη υπάρχει μόνο στην εξωτερική του απειλούντος⁸⁷.

Στη συνέχεια κατά το μέτρο που το άρθρο 187Α παρ. 1 ανάγεται συνταγματικά στο άρθρο 12 Σ, η εδώ περιγραφόμενη ένωση περιορίζεται από το χαρακτηριστικό μιας επιθετικής

⁸⁶ Eroshkina, Die organisationsbezogene Beteiligung . 188.

⁸⁷ Eroshkina, Die organisationsbezogene Beteiligung . 190. ⁹⁸
. 191.

μαχητικής στάσης («durch das Merkmal der aggressiven-kämpferischen Haltung») ενάντια στην φιλελεύθερη δημοκρατική συνταγματική τάξη. Ιδιαίτερα δε για τις τρομοκρατικές οργανώσεις απαιτείται μια επιθετική μαχητική στάση προς τα έξω, καθώς αυτό που τις διακρίνει από τις εγκληματικές οργανώσεις είναι ο σκοπός να βλάψουν σοβαρά τις θεμελιώδεις συνταγματικές δομές μιας χώρας, καθώς διαφορετικά δεν θα δικαιολογούνταν ο σκοπός προστασίας του κράτους. Έτσι, ο σκοπός τους θα πρέπει να είναι να προβάλλουν μια αντίληψη εντελώς αντίθετη προς την φιλελεύθερη δημοκρατία και να ενδυναμώσουν τα μέλη τους σε μια επίμονη άρνηση της φιλελεύθερης δημοκρατικής τάξης⁹⁸.

Αυτό όμως θα πρέπει να εκφράζεται με την διάπραξη εγκληματικών πράξεων. Οι ενώσεις που είναι ενάντια στον ποινικό νόμο είναι εκείνες που οι σκοποί τους και οι πράξεις τους είναι ενάντια στους ποινικούς νόμους. Έτσι το άρθρο 187Α απαιτεί την τέλεση

..., σελ

Eroshkina, Die organisationsbezogene Beteiligung..., σελ

κακουργήματος ή οποιουδήποτε κοινώς επικίνδυνου εγκλήματος. Ωστόσο, όταν η επιθετικότητα της οργάνωσης προκύπτει από την προσβολή εννόμων αγαθών διαμέσου εγκληματικών πράξεων, τότε δεν απαιτείται μια δημόσια εξωτερίκευση των σκοπών και δραστηριοτήτων της. Στο σημείο αυτό ο μόνος συνταγματικός περιορισμός είναι η αρχή της αναλογικότητας που είναι βαθιά ριζωμένος στο άρθρο 187Α ΠΚ.

Τέλος, όσον αφορά την μυστικότητα ως λόγο ποινικής τιμώρησης, ας σημειωθεί ότι όπως γίνεται δεκτό, απέναντι στο δικαίωμα μυστικότητας υπάρχει ένα αντιδικαίωμα δημοσιότητας («Gegenrecht auf Publizität»). Ειδικότερα, υπάρχει ένα δικαίωμα του κράτους για δημοσιότητα όταν αυτό εξυπηρετεί την προφύλαξη από προσβολές εννόμων αγαθών ή την αποκατάσταση της έννομης τάξης («wenn es der Verhütung von Rechtsverletzungen oder der Wiederherstellung des rechtlichen Zustands diene»). Έτσι, ως λόγος ποινικής τιμώρησης δεν είναι η μυστικότητα αλλά οι σκοποί ή οι δραστηριότητες της ένωσης οι οποίες στρέφονται στην προσβολή εννόμων αγαθών.

XI. Η χρηματοδότηση της τρομοκρατίας ως αμφισβητούμενη νομοθεσία

Όπως έχει ήδη αναφερθεί ο νομοθέτης με την εισαγωγή της διάταξης του άρθρου 187Β ΠΚ ήθελε να περιλάβει τους δράστες που δεν συνδέονται μεταξύ τους οργανωτικά («nicht organisatorisch gebundenen Einzeltäter»). Με την ποινική τιμώρηση της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, ο νομοθέτης αναφέρεται σε ευρύτερες συνθήκες («weiterer Umstände») που δεν επιτρέπουν να αναγνωρισθεί το προσβαλλόμενο έννομο αγαθό. Στην περίπτωση των τρομοκρατικών οργανώσεων αυτό πληρούται από την ύπαρξη μιας οργάνωσης. Στην περίπτωση όμως των μεμονωμένων δραστών το έννομο αγαθό πρέπει να συλληφθεί διαφορετικά προκειμένου να αρθεί η πράξη από την ουδετερότητά της. Υπάρχει μια δυσκολία στην ποινικοποίηση της χρηματοδότησης, που οφείλεται στο ότι η χρηματοδότηση ως προπαρασκευαστική πράξη που απέχει χρονικά από την κυρίως πράξη μόνο διαμέσου της μη εξωτερικά διαγνώσιμης πρόθεσης λαμβάνει ένα εγκληματικό περιεχόμενο («durch die äußerlich nicht erkennbare verbrecherische Absicht eine Bedeutung erhalten»). Πρόκειται για μια πράξη οι συνέπειες της οποίας δεν μπορούν να εμποδισθούν («nicht mehr aufzuhalten») από τον δράστη και της οποίας η επικινδυνότητα («Gefährlichkeit») δικαιολογεί την τιμώρηση του δράστη, ο οποίος έχει εκδηλώσει μια έντονη κοινωνική εχθρότητα («feindselige Gesinnung unverkennbar an den Tag gelegt hat»)

(πρβλ. Corpus Juris Codex 9, 8, 5, eadem enim severitate voluntatem sceleris qua effectum puniri iura voluerunt, γιατί οι νόμοι τιμωρούν με την ίδια σκληρότητα την πρόθεση του να διαπράξει κάποιος ένα έγκλημα όσο και την ίδια την πραγμάτωσή του)⁸⁸.

Ένας περιορισμός θα μπορούσε να είναι ο επαρκής προσδιορισμός της τρομοκρατικής οργάνωσης («Bestimmtheit») και η καταλληλότητα («Geeignetheit») των μέσων να χρηματοδοτήσουν την τρομοκρατία. Επίσης, θα πρέπει να ενυπάρχει μια ορισμένη αντικειμενική επικινδυνότητα («eine gewisse objective Gefährlichkeit innewohnen muss») στην προπαρασκευαστική πράξη. Έτσι, όσον αφορά την συλλογή και παροχή χρηματοοικονομικών μέσων δεν προκύπτει κανένας περιορισμός από το κριτήριο του επαρκούς προσδιορισμού της τρομοκρατικής οργάνωσης και με το κριτήριο της επικινδυνότητας αποκλείονται μόνο αντικειμενικά απρόσφορα μέσα («nur objektiv ungeeignet Maßnahmen»). Αντιστρόφως, πρέπει να αποκλεισθούν συναλλαγές της καθημερινής ζωής, ενώ το κριτήριο του επαρκούς προσδιορισμού της τρομοκρατικής οργάνωσης φαίνεται να θέλει να αποζημιώσει για την απροσδιοριστία των προπαρασκευαστικών μέσων. Έτσι, ένας προσδιορισμός που δεν θα στηρίζεται μόνο στην πρόθεση του δράστη θα πρέπει να αναχθεί στις κοινωνικές δομές («auf die sozialen Strukturen zurückgreifen») στις οποίες εντάσσεται ο δράστης⁸⁹.

Έτσι, ενώ στην περίπτωση των τρομοκρατικών οργανώσεων ο νομοθέτης ενδιαφέρεται μόνο για την ύπαρξη μιας επαρκώς προσδιορισμένης, ως προς τον σκοπό και το σχεδιασμό τρομοκρατικής οργάνωσης, χωρίς να ενδιαφέρεται για τις λεπτομέρειες των μέσων που επιστρατεύονται, ο σκοπός χάνει κάθε σημασία όταν ο νομοθέτης αποβλέπει σε συγκεκριμένους τυπικούς τρόπους συμπεριφοράς, όπως η κατοχή ορισμένων σύμφωνα με την εμπειρία ιδιαίτερα επικινδύνων μέσων, ενώ η χρηματοδότηση διασπά το σχήμα αυτό, καθώς δεν πρόκειται ούτε μια συγκεκριμένη εγκληματική πράξη η οποία χρηματοδοτείται ούτε για μέσα τα οποία ενσωματώνουν ένα ιδιαίτερο δυναμικό κινδύνου για την συγκεκριμένη πράξη. Όταν η χρηματοδότηση λαμβάνει χώρα σε ένα οργανωμένο πλαίσιο, είναι η συμμετοχή σε μια οργάνωση που επιτίθεται συλλογικά σε ένα έννομο αγαθό που

⁸⁸ . 194.

⁸⁹ Eroshkina, Die organisationsbezogene Beteiligung..., σελ. 195. ¹⁰¹
. 197.

δικαιολογεί την ποινική τιμώρηση, ενώ στις λοιπές περιπτώσεις είναι η διάδραση («Interaktion») με κάποιον άλλον που βαρύνει¹⁰¹.

Σχετικά με τα εγκλήματα αφηρημένης διακινδύνευσης γενικά έχει ενδιαφέρον η πρόταση που διατύπωσε ο Kindhäuser. Σύμφωνα με την πρόταση αυτή η νομιμοποίηση («Legitimation») των εγκλημάτων αφηρημένης διακινδύνευσης αφορά μόνο τον κανόνα συμπεριφοράς που βρίσκεται στη βάση του σχετικού εγκλήματος («zugrundeliegende Verhaltensnorm»). Η νομιμοποίηση της ποινικοποίησης («Legitimation der Pönalisierung») της εκάστοτε συμπεριφοράς προκύπτει στην συνέχεια από τον χαρακτήρα του κυρωτικού κανόνα («Sanktionsnorm») ως επιτευκτικού κανόνα («Selbstzwecknorm»). Η μόνη (έμμεση) συνεισφορά των ποινικών κυρώσεων στην προστασία των εννόμων αγαθών είναι το ότι επιβάλλουν την ισχύ των κανόνων συμπεριφοράς, η τήρηση των οποίων έχει ως αποτέλεσμα την προστασία των εννόμων αγαθών. Έτσι, πρέπει αφενός μεν να διακρίνει κανείς μεταξύ της νομιμοποίησης των κανόνων συμπεριφοράς και της νομιμοποίησης των κυρωτικών κανόνων («Legitimation von Verhaltens-und Sanktionsnormen»), αφετέρου δε μεταξύ της νομιμοποίησης της ποινής ως θεσμού («die Legitimation der Strafe als Institution») και της νομιμοποίησης της ποινικοποίησης συγκεκριμένων πράξεων ή ειδικών ποινικών υποστάσεων («Legitimation der Pönalisierung bestimmter Handlungen bzw. Konkreter Straftabestände»)⁹⁰. Την νομιμοποίηση των κανόνων συμπεριφοράς ο Kindhäuser την αντλεί από το γεγονός ότι η εγγύηση της ασφάλειας («die Gewährleistung von Sicherheit») σε σχέση με τα έννομα αγαθά συνιστά αναγκαία προϋπόθεση για την προσωπική ανάπτυξη του υποκειμένου. Η εγγύηση αυτή μπορεί να παρασχεθεί από τον ίδιο το υποκείμενο. Επειδή όμως ορισμένοι κίνδυνοι δεν μπορούν να αντιμετωπισθούν από το ίδιο το υποκείμενο (αυτόνομα) («autonom») αυτοί πρέπει να αντιμετωπισθούν στο πλαίσιο του κοινωνικώς πρόσφορου ετερόνομα («eteronom»). Ασφάλεια είναι η αντικειμενικά θεμελιωμένη προσδοκία ενός λογικώς σκεπτόμενου υποκειμένου («objektiv begründete Erwartung eines rational urteilenden Subjekts») να απολαμβάνει χωρίς κίνδυνο («gefahrlos») ορισμένα έννομα αγαθά για την επίτευξη συγκεκριμένων σκοπών.

Η ασφάλεια αυτή συνιστά έναν τόπο («Topos»), δηλαδή μια έννοια η οποία έχει ανάγκη συγκεκριμενοποίησης («einen konkretisierungs-bedürftigen Begriff») και το περιεχόμενό της εξαρτάται από την απάντηση σε δύο ερωτήματα: Ποιες συνθήκες πρέπει να υπάρχουν για να μπορεί ένα λογικό υποκείμενο να αισθάνεται ασφαλές και με ποια κριτήρια θα αποφασιστεί εάν αυτές οι συνθήκες θα διασφαλισθούν αυτόνομα (από το ίδιο το υποκείμενο)

⁹⁰ Wohlers, Deliktstypen des Präventionsstrafrechts-zur Dogmatik “moderner” Gefährdungs-delikte, σελ. 292.

ή ετερόνομα (από την έννομη τάξη). Η απάντηση στα ερωτήματα αυτά μεταβάλλεται συνεχώς («ständig wandeln») και εξαρτάται από το πεδίο εφαρμογής («bereichsabhängig»). Επιπλέον, το γεγονός ότι υπάρχουν τόσο διαφορετικές συμπεριφορές αφηρημένης διακινδύνευσης εμποδίζει την συναγωγή γενικών κριτηρίων. Ο ίδιος ο Kindhäuser πρότεινε την αναγνώριση πέντε σταδίων για την εξέταση της νομιμοποίησης των εγκλημάτων αφηρημένης διακινδύνευσης: 1. Πρέπει να ερωτηθεί ποιος είναι ο σκοπός του κανόνα δικαίου, δηλ. το είδος των εννόμων αγαθών στην απόλαυση των οποίων αποβλέπει, 2. Να προσδιορισθεί το αντικείμενο της ανησυχίας, να διευκρινισθεί δηλ. από τί

απειλείται το έννομο αγαθό, 3. Να εξετασθεί εάν είναι δικαιολογημένη η ανησυχία, 4. Να διευκρινισθεί με βάση την εναρμόνιση των διαφόρων συμφερόντων («Interessenkoordination») ποιος πρέπει να φέρει το βάρος αποτροπής της βλάβης, δηλ. το υποκείμενο ή το κοινωνικό σύνολο, λαμβανομένης υπόψη και της «κανονιστικής αντίληψης» («normative Verständigung») της κοινωνίας ως προς τον σχετικό βαθμό ανοχής, 5. Τέλος, στην περίπτωση που κριθεί αναγκαία η λήψη μέτρων από το κράτος, η απάντηση θα πρέπει να είναι κανονιστική («normativ»). Το σφάλμα του Kindhäuser έγκειται στο ότι εκλαμβάνει τους κυρωτικούς κανόνες ως επιτευκτικούς κανόνες, ενώ η σφαίρα του προσωπικού καταλογισμού («die Sphäre personaler Verantwortlichkeit») δεν προκύπτει εκ των προτέρων από κάποιους κανόνες συμπεριφοράς αλλά θεμελιώνεται για πρώτη φορά διαμέσου των κυρωτικών κανόνων και εξαρτάται από την επιλογή συγκεκριμένων εγκληματικών τύπων εντελώς διαφορετικού είδους και τρόπου μεταξύ τους («Deliktstypen in durchaus differenzierter Art und Weise»). Για το λόγο αυτό η ποινικοποίηση γενικώς αφηρημένων κινδυνωδών μορφών συμπεριφοράς απαιτεί μια αυτόνομη νομιμοποίηση («eigenständigen Legitimierung») απέναντι στους κανόνες συμπεριφοράς ⁹¹. Ο Frisch πρότεινε δύο στάδια όπου πρώτα ελέγχεται εάν η αποδοκιμασία («Mißbilligung») συγκεκριμένης κινδυνώδους συμπεριφοράς παρίσταται σε σχέση με την γενική ελευθερία δράσης ως αναγκαίο, πρόσφορο και ανάλογο μέσο για την προστασία ορισμένων εννόμων αγαθών και δεύτερον εάν η επιβολή ποινής συνιστά το αναγκαίο και πρόσφορο μέσο για την μη παραβίαση του σχετικού κανόνα («Unverbrüchlichkeit der Norm»).

Το κρίσιμο πάντως είναι ότι το ερώτημα της νομιμοποίησης δεν μπορεί να εξαρτηθεί ούτε από την ιδιαίτερη σημασία («Wertigkeit») ενός εννόμου αγαθού-το οποίο τουλάχιστον σε ένα συγκεκριμένο ποσοστό περιπτώσεων δεν προσβάλλεται καθόλου-ούτε από το γενικό δικαίωμα στην ασφάλεια («Grundrecht auf Sicherheit»). Αντιθέτως, απαιτείται μια διαφοροποιημένη προσέγγιση ανάλογα με τον εξεταζόμενο τύπο κινδύνου («Risikotypen»). Όπως έχει ήδη αναφερθεί ειδικά στα προπαρασκευαστικά εγκλήματα και ιδιαίτερα στην χρηματοδότηση της τρομοκρατίας είναι δυνατή η σύνδεση είτε του δράστη είτε ενός άλλο προσώπου στο αποτέλεσμα της εξεταζόμενης συμπεριφοράς έτσι που να προκύψει βλάβη σε ένα έννομο αγαθό. Η δομή αυτή έρχεται σε σύγκρουση με την αναγνωρισμένη στο σύγχρονο ποινικό δίκαιο αρχή της προσωπικής ευθύνης για ίδιες πράξεις («Selbst-bzw. Eigenverantwortlichkeit»). Η αρχή αυτή σημαίνει ότι κάποιος μπορεί να ευθύνεται μόνο για τις δικές του πράξεις και όχι για τις πράξεις κάποιου άλλου και μόνο σε εξαιρετικές

⁹¹ Wohlers, Deliktstypen des Präventionsstrafrechts . 296.

περιπτώσεις μπορεί να ευθύνεται για τις πράξεις κάποιου άλλου. Έτσι, πρέπει κανείς να ξεκινήσει και στα προπαρασκευαστικά εγκλήματα από τις ίδιες υποκειμενικές προϋποθέσεις που ισχύουν και για την ποινική ευθύνη στην περίπτωση της προσβολής ενός εννόμου αγαθού.

Ο ίδιος ο Wohlers ξεκινώντας από την θέση ότι ακόμα και μια αμελή συμπεριφορά μπορεί να έχει σημασία για την εκ προθέσεως πράξη κάποιου τρίτου και απορρίπτοντας το κριτήριο της κοινωνικής προσφορότητας της συμπεριφοράς με το σκεπτικό ότι κάθε συμπεριφορά μπορεί να ενταχθεί σε ένα πλαίσιο με εγκληματικό νόημα («in einen deliktischen Sinnzusammenhang») και ότι το κοινωνικώς σύνηθες («Übliche») δεν είναι πάντα και το ηθελημένο από το δίκαιο («vom Recht Gewolten») προτείνει ότι η επιλογή μεταξύ των στοιχείων που θεωρούνται απαραίτητα («unerlässlich») για την ομαλή κοινωνική συμβίωση και γι' αυτό συνιστούν επιτρεπτούς κινδύνους από τους ανεπίτρεπτους κινδύνους θα πρέπει να γίνει με κανονιστικά κριτήρια («normative Maßstäbe»). Η αναγκαιότητα αυτή ενός κανονιστικού διαχωρισμού («einer normativen Abgrenzung») του ποινικά ενδιαφέροντος από το ποινικά αδιάφορο καθίσταται περισσότερο επιτακτική καθόσον-κατά τον Wohlers- το κριτήριο θεμελιώνεται στην αρχή της εμπιστοσύνης («Vertrauensgrundsatz»). Η αρχή αυτή βέβαια αναπτύχθηκε σε σχέση με τα αδικήματα της οδικής κυκλοφορίας αλλά η αρχή ότι «καθένας κοινωνός δικαίου δικαιούται να εμπιστεύεται ότι οι λοιποί κοινωνοί θα συμπεριφερθούν επιμελώς» διεκδικεί γενικότερη εφαρμογή σε όλα τα πεδία κινδυνώδους συμπεριφοράς ⁹². Έτσι, η βλάβη που επιφέρει τρίτος θα καταλογισθεί όταν στην συγκεκριμένη περίπτωση υπήρχαν ιδιαίτερες ενδείξεις («besondere Anzeichen») που δικαιολογούσαν τον κλονισμό της σχετικής εμπιστοσύνης. Κατ' άλλη υποστηριζόμενη άποψη η εμμέσως ενεργούσα συμπεριφορά («das mittelbar verursachende Verhalten») δεν θα πρέπει να επιτρέπει κανένα περιθώριο για να θεωρηθεί οτιδήποτε άλλο παρά ως μια συμβολή («Beitrag») στην εκτέλεση ενός εγκλήματος¹⁰⁵, όταν δηλαδή ο χαρακτήρας της συμπεριφοράς ως εγκληματική συμβολή φαίνεται να συνιστά όχι μόνο έναν πιθανό αλλά τον μόνο νοητό σκοπό αυτής («nicht nur als möglicher, sondern als ihr einzig denkbarer Zweck erscheint»). Κατ' άλλη διατύπωση, η συμπεριφορά δεν θα πρέπει να επιτρέπει καμία άλλη εξήγηση εκτός από του ότι το ηθελημένο είναι η υποστηρικτική συσχέτιση με την ενέργεια άλλων για την άρνηση ενός εντελώς συγκεκριμένου κανόνα δικαίου («eine solidarische Assoziation mit den Organisationsakten anderer zur Desavouierung einer ganz bestimmten

⁹² Wohlers, Deliktstypen des Präventionsstrafrechts..., σελ. 332. ¹⁰⁵ Wohlers, Deliktstypen des Präventionsstrafrechts . 333.

Norm gewollt ist»). Αντιθέτως, στο μέτρο που μια ενέργεια υπό την αντικειμενική της εμφάνιση («nach seiner objektiven Erscheinung») λαμβανομένων υπόψη του κοινωνικού πλαισίου («des sozialen Kontextes») και του ρόλου του δράστη («der Rolle des Akteurs») μπορεί να ερμηνευθεί ως κοινωνικά πρόσφορη («sozialadäquat») δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως εγκληματική: Στην περίπτωση αυτή δεν μπορεί να καταλογισθεί σε κάποιον η προσβλητική του εννόμου αγαθού πράξη ενός άλλου.

Βέβαια δεν είναι δυνατή η αυτόματη μεταφορά του συμπεράσματος αυτού στα προπαρασκευαστικά εγκλήματα και ιδίως στην χρηματοδότηση της τρομοκρατίας διότι απλώς στα εγκλήματα αυτά δεν λαμβάνονται υπόψη οι περιστάσεις της συγκεκριμένης περίπτωσης. Στην περίπτωση όμως που δεν θέλουμε να εγκαταλείψουμε εξ αρχής την έννοια της αυτόνομης ποινικοποίησης («die Option der eigenständigen Pönalisierung») συγκεκριμένων προπαρασκευαστικών εγκλημάτων, αυτή θα πρέπει, ενόψει της θεμελιώδους αμφισημίας κάθε συμπεριφοράς («der grundsätzlichen Ambivalenz jeglichen Verhaltens») να αναζητηθεί στην λειτουργία («Funktion») αυτής. Γιατί υπάρχουν περιπτώσεις όπου είτε δεν υπάρχει κανένα ή σε κάθε περίπτωση κανένα μονοσήμαντο εγκληματικό νόημα («keinen oder doch jedenfalls keinen eindeutigen deliktischen Sinnbezug») οπότε κάθε αυτόνομη ποινικοποίηση είναι εξ ορισμού αδύνατη είτε η αδυναμία να αποκλεισθεί ποτέ εντελώς μια καταχρηστική σύνδεση δεν μπορεί να δικαιολογήσει την ποινικοποίηση, καθώς κάτι τέτοιο θα συνιστούσε έκφραση ενός δυσανάλογου περιορισμού της γενικής ελευθερίας δράσης («Ausdruck einer die Handlungsfreiheit unangemessen einschränkenden») και η κοινωνία της καχυποψίας («Misstrauens-gesellschaft») που θα εγκαθίδρυε ως επακόλουθο δεν θα συμβιβάζονταν με την ανθρωποκεντρική αντίληψη του συντάγματος⁹³. Το ερώτημα είναι εάν η θεωρητική ύπαρξη τέτοιων περιπτώσεων αρκεί για να καταστήσει το νόμο παράνομο. Το ιδεώδες θα ήταν ο νόμος να λάμβανε υπόψη με μια ανάλογη διατύπωση τέτοιες περιπτώσεις μη εγκληματικής ενέργειας. Το μόνο που μπορεί να ειπωθεί είναι ότι η αρχή της ατομικής ευθύνης («Prinzip der Selbstverantwortung») δεν ισχύει απόλυτα («absolut») αλλά το εύρος της εφαρμογής της εξαρτάται από το πεδίο εφαρμογής της («bereichs-spezifisch») και μπορεί ανάλογα με τα συγκρουόμενα συμφέροντα να τεθεί εκτός ισχύος («außer Kraft gesetzt werden») με βάση την αρχή της διάκρισης («Rechtsgleichheitsverhältnis»)¹⁰⁷. Έτσι, στην περίπτωση που ένας πατέρας πληρώνει λύτρα στους τρομοκράτες για να απελευθερώσει το παιδί του δεν θα πρέπει να θεωρηθεί ένοχος για χρηματοδότηση της τρομοκρατίας καθώς

⁹³ Wohlers, Deliktstypen des Präventionsstrafrechts..., σελ. 335. ¹⁰⁷

Wohlers, Deliktstypen des Präventionsstrafrechts . 336.

επιχειρεί μια πράξη στην οποία το δίκαιο του αναγνωρίζει το δικαίωμα να προβεί και άρα δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο ενός αυτόνομου κυρωτικού κανόνα

(«einer eigenenständigen Sanktionsnorm»), καθώς από την ίδια την φύση του πράγματος («der Sache nach») πρόκειται για λόγο που αίρει τον καταλογισμό.

XII. Τελική θέση

Το δικαιοσύνη μας σύστημα δεν έχει φτιαχτεί μόνο για «καιρούς ειρηνικούς» αλλά για όλους τους καιρούς, είναι «παντός καιρού» («n'a pas été fait seulement pour les temps calmes, mais pour tous les temps») και τίποτα δεν επιτρέπει να ανασταλούν κατά τρόπο μόνιμο τα ατομικά δικαιώματα που προβλέπονται από το σύστημα. Όμως παρατηρούμε ότι τα δικαιοσύνη αναχώματα υποχωρούν το ένα μετά το άλλο, όμως κανείς ακόμα και ένα κοινοβούλιο ή ένα ανώτατο δικαστήριο δεν μπορεί να παραδώσει την ψυχή μιας χώρας. Όταν συγκροτούνταν τα πρώτα επαναστατικά δικαστήρια ανακοίνωσε κάποιος στον Ροβεσπιέρο τον διορισμό ενός κάποιου Meilleret ως δικαστή, και στην απάντησή του που βρίσκουμε στα γαλλικά αρχεία αναφέρει: «Ο Meilleret δεν αξίζει ως δικαστής, γιατί ζητάει αποδείξεις» («Meilleret ne vaut rien comme juge, il lui faut des preuves»). Εάν αντικαταστήσει κανείς την λέξη αποδείξεις («preuves») με εκείνη της πρόθεσης («intention»), με την έννοια που αυτές έχουν εδώ και αιώνες στο ποινικό δίκαιο αντιλαμβάνεται το πρόβλημα που διαπραγματευόμαστε σε αυτή την εργασία. Η ποινικοποίηση της χρηματοδότησης ανεξάρτητα από την διάπραξη οποιουδήποτε εγκλήματος επιτρέπει την ενοχοποίηση ενός μεγάλου αριθμού προσώπων. Για παράδειγμα, αυτός που προσφέρει χρήματα σε ένα σύλλογο φυλακισμένων, ή σε μια ανθρωπιστική οργάνωση που δραστηριοποιείται στην Παλαιστίνη ή βοηθάει πρόσφυγες προσφέρει όλες τις ενδείξεις που είναι χαρακτηριστικές για μια εσφαλμένη υπαγωγή στο αδίκημα αυτό. Η αποσύνδεση της χρηματοδότησης από την διάπραξη οποιουδήποτε εγκλήματος δεν προσφέρει καμία εγγύηση σε όλους αυτούς τους χιλιάδες εθελοντές ή οργανώσεις που επιθυμούν να βοηθήσουν τους κατατρεγμένους του κόσμου αυτού, ιδίως εάν λέγονται Ραχμάν ή Μπιλάν και κατάγονται από το Αφγανιστάν ή την Συρία.

Κατά την γνώμη μας πρόκειται για την πρώτη φορά που μια διαδικασία καθαρά διανοητική («une démarche purement cognitive») έχει σαν αποτέλεσμα να γεννηθεί η υπόθεση μιας εγκληματικής πρόθεσης («la présomption d'une intention criminelle»)⁹⁴. Το έγκλημα της ενδεχόμενης τρομοκρατικής πρόθεσης («le délit d'éventuelle intention terroriste») για το οποίο μιλάμε στηρίζεται σε μια διπλή υπόθεση («double supposition»). Από την μια πλευρά, στηρίζεται στην υπόθεση μιας ριζοσπαστικοποίησης όπως λέμε σήμερα και από την άλλη στην υπόθεση ότι αυτή η ριζοσπαστικοποίηση έχει εκ φύσεως την τάση να καταλήξει σε μια τρομοκρατική πράξη («susceptible par nature de déboucher sur un projet terroriste

⁹⁴ Sureau, Pour la liberté, Répondre au terrorisme sans perdre raison, σελ. 15.

effectif»). Όπως όμως λέγεται πάμε πολύ μακριά, καθώς ούτε η Ιερά Εξέταση δεν είχε πάει τόσο μακριά. Και αυτή στηρίζονταν στην εσωτερική πρόθεση («de for interne»), όμως αυτή δεν προϋποθέτονταν αλλά αναζητούνταν στην λήψη ρητών αιρετικών θέσεων και σε χειροπιαστές αποδείξεις της αιρετικής επιλογής που έπρεπε να αποδειχθούν από τους ιεροεξεταστές. Αντιστρόφως, υπήρχε πάντα η δυνατότητα να αποκηρύξει («d' abjurer») κανείς τις αιρετικές θέσεις για να απαλλαγεί από κάθε κατηγορία. Ενώ στην περίπτωση μας έχουμε ξεπεράσει τις απαιτήσεις ακόμα και αυτής της Ιεράς Εξέτασης όταν πρόκειται για την ανάληψη μιας επαφής με μια τρομοκρατική οργάνωση που συνιστά «μια πρώτη εξωτερικήυση μιας ενεργής συμμετοχής σε τρομοκρατική ριζοσπαστι-κοποίηση» που είναι η αξιόποινη συμμετοχή. Όμως πρέπει να προσπεράσει κανείς αυτή τη τεχνική γλώσσα που κρύβει κάτι πολύ απλό. Δεν απαιτείται οποιαδήποτε συμμετοχή για την στοιχειοθέτηση της κατηγορίας. Μόνο μια δωρεά. Έχουμε ξεπεράσει προφανώς τα όρια του ευλόγου («les bornes du raisonnable»)⁹⁵. Είναι χαρακτηριστικές οι περιπτώσεις της δικής μας εθνικής εξέγερσης, είναι γνωστό ότι η σειρά από Χάρτες και η χαλκογραφία της προτομής του Μεγάλου Αλεξάνδρου του Ρήγα τυπώθηκαν με συνδρομές, και τώρα η νομοθεσία αυτή θα οδηγούσε στην ενοχοποίηση όλων των επώνυμων συνδρομητών του Ρήγα όπως αυτοί προκύπτουν από τους καταλόγους συνδρομητών στο τέλος των σχετικών επαναστατικών βιβλίων. Με το σκεπτικό αυτό θα αρκούσε η πρόθεση να διαβάσει κανείς το Mein Kampf για να αντιληφθεί κανείς το πιθανό μέλλον μας.

Πρόκειται για ένα ολόκληρο τομέα ελευθερίας που με ένα χτύπημα περνάει στη σκιά της αστυνομίας και της καταπίεσης («dans l'ombre policière et repressive»). Το πρωταρχικό καθήκον του κράτους είναι να διασφαλίζει την συνεχή πρόοδο του ανθρώπου. Είναι η εκπαίδευση του ανθρώπου στην πολιτική σκέψη του Κάντ. Στην περίπτωση αυτή το Κράτος παραγνωρίζει αυτό το καθήκον, καταστρέφοντας, με το πρόσχημα της άμεσης ασφάλειας, αυτή την ελεύθερη κίνηση της σκέψης και επιλογής που μόνο αυτή μπορεί να προστατέψει την κοινωνία μας από τον κίνδυνο που την απειλεί. Όπως έλεγε ο Beccaria «Το αληθινό μέτρο των εγκλημάτων είναι η βλάβη που προκαλούν στο έθνος και όχι η πρόθεση του ενόχου...αυτή εξαρτάται από εντυπώσεις που προκαλούνται από τα παρόντα αντικείμενα και από την προγενέστερη προδιάθεση της ψυχής, που διαφέρουν στους ανθρώπους και μέσα στον καθένα σύμφωνα με την γρήγορη διαδοχή των ιδεών, των παθών και των περιστάσεων. Επομένως θα ήταν αναγκαίο να συντάξουμε έναν διαφορετικό κώδικα για τον καθένα πολίτη

⁹⁵ Sureau, Pour la liberté..., σελ. 16.

Sureau, Pour la liberté..., σελ

και νέους νόμους για κάθε έγκλημα»⁹⁶. Υπό το πρίσμα αυτό δεν γίνεται αντιληπτό πως διασφαλίζονται οι θεμελιώδεις ελευθερίες όταν αναθέτει κανείς όλη την νομική παράδοσή μας στην διακριτική ευχέρεια ενός αστυνομικού ή ακόμα και ενός δικαστή, υπό το πρόσχημα της καλής πίστης («sous prétexte de bonne foi»). Επίσης δεν βλέπει κανείς πως θα μπορούσε να διασωθεί η διάταξη αυτή με την έννοια μιας επανειλημμένης παροχής. Υπάρχουν πνεύματα τα οποία είναι αργά, που έχουν ανάγκη να επιστρέφουν για πολύ χρόνο στα ίδια πράγματα για να καταλάβουν. Αυτά δεν είναι σοβαρά πράγματα. Στην πραγματικότητα θέτουμε τον τρόπο ζωής μας στο έλεος του κάθε τρομοκράτη. Έχει κανείς την αίσθηση ότι στο βάθος κρύβεται μια θέληση από σίδηρο που εφαρμόζεται εσφαλμένα και η οποία καταπιέζει τους ανθρώπους για να εκδικηθεί που δεν μπορεί να νικήσει τα πράγματα («qui opprime les homes pour se venger de ne pouvoit vaincre les choses»)⁹⁷. Ούτε βέβαια μπορεί μια ένωση να εξαιρεθεί από την προστασία του άρθρου 12 παρ. 1, με την γενική και αόριστη αιτιολογία ότι οι σκοποί της αντιβαίνουν στο δημόσιο συμφέρον ή την δημόσια τάξη ή την ηθική και τα χρηστά ήθη, αν και δεν στοιχειοθετούν καμμία αξιόποινη πράξη. Οι καιροί είναι πάντα δύσκολοι για αυτούς που δεν αγαπούν την ελευθερία, σε εμάς εναπόκειται να διαφυλάξουμε την συλλογική τιμή μας («notre honneur collectif»). Γιατί λένε ότι η σκλαβιά μπορεί να εξαχρειώνει τον άνθρωπο μέχρι που να τον κάνει να την αγαπήσει, η αλήθεια είναι όμως ότι η ελευθερία είναι ακριβή μόνο για αυτούς που την κατέχουν με γνώση. Η διάταξη όμως αυτή αντιτίθεται στην γνώση αυτή.

Η διάταξη αυτή αποβλέπει στο να απομονώσει από την κοινωνία τους δράστες τρομοκρατικών πράξεων χωρίς όμως να απαιτεί την τέλεση συγκεκριμένων τρομοκρατικών πράξεων. Φαίνεται βέβαια να περιγράφει πλήρως την τιμωρούμενη πράξη στην πραγματικότητα όμως επιτρέπει έναν κοινωνικό έλεγχο τόσο αόριστο που καταντά ολοκληρωτικός. Πρόκειται για μια διάταξη που είναι όπως λέμε στις ταινίες «εμπνευσμένη από πραγματικά γεγονότα». Ο νομοθέτης όμως δεν στηρίζεται σε καμμία αρχή. Έχει πάρει ορισμένες περιπτώσεις χρηματοδότησης και έχει συνάψει σε αυτό τον καμβά ένα κακούργημα. Η καταπίεση είναι έτοιμη. Γιατί τι θα πει χρηματοδότηση ανεξάρτητα από την διάπραξη οποιουδήποτε εγκλήματος; Το γνωρίσαμε στις περιπτώσεις των ιρακινών που στέλνουν χρήματα στις οικογένειές τους ή των εμπόρων που συναλλάσσονται με υποκαταστήματα στο Ιράν και το αποδεικνύουν οι 6.000 διοικητικές έρευνες που πραγματοποιήθηκαν στην Γαλλία κατά την περίοδο της κατάστασης έκτακτης ανάγκης.

⁹⁶ . 20.

⁹⁷ . 21.

Sureau, Pour la liberté..., σελ

Κανείς δεν μπορεί να αποστρέψει το βλέμμα του από αυτά τα ενοχλητικά περιστατικά. Κάποιος που στέλνει χρήματα στο Ιράν μπορεί να θεωρηθεί a priori τρομοκράτης. Θα χρειαστεί να προσκομίσει αντίθετες αποδείξεις, να ταπεινωθεί, να διαμαρτυρηθεί ότι είναι ένας πολίτης όπως κάθε άλλος. Θα πρέπει να συναλλάσσεται μόνο με ευρωπαϊκές επιχειρήσεις και μόνο διαμέσου των ευρωπαϊκών τραπεζών. Αυτό είναι που κρύβεται πίσω από τις τεχνικές συζητήσεις για την αοριστία και την ανακρίβεια των κριτηρίων, την αδυναμία ενός αποτελεσματικού ελέγχου. Πρόκειται για μια κοινωνία που παραπαίει κάτω από τα χτυπήματα ενός κρατικού ελέγχου που μακράν του να της προσφέρει ασφάλεια την υποτάσσει σε έναν χιμερικό αγώνα.

Ακόμα και ο πιο καλοπροαίρετος δικαστής δεν μπορεί να εγγυηθεί οποιαδήποτε ελευθερία που εκκινεί από την λογική της πρόθεσης χωρίς απόδειξη ή της προπαρασκευής μιας τρομοκρατικής ενέργειας. Το δίκαιο αυτό δεν αναστέλλει απλώς τις θεμελιώδεις αρχές του ποινικού δικαίου, τις καταργεί. Επενδύουμε τις κατασκευές αυτές με κάθε είδους τεχνικούς ευφημισμούς, με κάθε τεχνική ορολογία, ωστόσο παραμένουν βαθύτατα μηδενιστικές («profondément nihilistes»). Και το χειρότερο, θα εφαρμόζονται ακόμα και όταν θα εξαφανιστεί και το τελευταίος τζιχαντιστής, ανάλογα με τις διαθέσεις της εκάστοτε πολιτικής εξουσίας. Διαφθείρουμε τις αρχές του δικαιοῦ μας πολιτισμού εισάγοντας ένα μικρόβιο αποσύνθεσης του οποίου δεν γνωρίζουμε το αντίδοτο. Ή μάλλον το γνωρίζουμε. Είναι η ακύρωση των σχετικών διατάξεων από τα δικαστήρια, καθώς οι διατάξεις αυτές πάνε πολύ πιο μακριά από μια θεμελιώδη ιδέα του ποινικού μας πολιτισμού, που είναι ότι πριν από την εγκληματική πράξη δεν υπάρχει τίποτα («avant l'acte criminel, il n'y a rien»)⁹⁸. Βέβαια, όταν έχει διαπραχθεί η πράξη αναζητούμε την πρόθεση. Όμως πριν να διαπραχθεί, έστω με την μορφή της απόπειρας, δεν υπάρχουν παρά πολίτες όπως όλοι οι άλλοι, πολίτες αθώοι. Το να διασπάσει κανείς αυτή τη σύλληψη σημαίνει να κάνει από κάθε πολίτη έναν εγκληματία, έναν εν δυνάμει εγκληματία («un criminel en puissance»), σημαίνει να οργανώσει μια κοινωνία της υποψίας, της παρακολούθησης, της γενικευμένης κράτησης ή ακόμα χειρότερα. Όπως αναφέρει και ο Simenon στο *Lettre à mon juge* «όπως εσείς, όπως οι άλλοι, ήμουν ένας ελεύθερος άνθρωπος. Κανείς δεν πίστευε ότι θα γινόμουν μια ημέρα αυτό που λένε ένας εγκληματίας. Ή για να το πω αλλιώς είμαι κατά κάποιο τρόπο ένας εγκληματίας των περιστάσεων («un criminel d'occasion»)). Όλο το δίκαιο μας στηρίζεται σε αυτή την ιδέα του εγκληματία των περιστάσεων και ξαφνικά με ένα χτύπημα την

⁹⁸ . 38.

Sureau, *Pour la liberté...*, σελ

εγκαταλείπουμε χωρίς να υπάρχει εκ φύσεως κάποια προφανής ιδιαιτερότητα («évidemment pas de particularité par nature») στην εγκληματική πράξη.

Η εν λόγω διάταξη αποτελείται από γεγονότα αθώα αυτά καθ' αυτά («innocents en eux-mêmes») και εκείνο που πρέπει να αποδειχθεί είναι η πρόθεση. Όμως πως θα αποδειχθεί αυτή και μάλιστα με βεβαιότητα; Θα πρέπει να ανατεθεί αυτό στο δικαστή που αμφιβάλει κανείς εάν θα επιδοθεί στο έργο αυτό πρόθυμα. Όμως, το κακό θα πρέπει να είναι προσδιορισμένο από πριν και κανείς δεν μπορεί να διωχθεί παρά μόνο για την πράξη που έχει διαπράξει χωρίς άλλη προϋπόθεση. Μέσα στο πλαίσιο αυτό, η εν λόγω διάταξη για την χρηματοδότηση της τρομοκρατίας εισάγει το σύνολο των πολιτών μέσα σε ένα προολοκληρωτικό σύμπαν, όπου οι ζωές και οι τρόποι του να ενεργούμε υποτάσσονται στην διάκριση ενός δικαστή όσον αφορά την πρόθεση και την προετοιμασία μια τρομοκρατικής πράξης. Εν τέλει, με το να κάνει να υποχωρεί η εγκληματική πράξη σε ένα φανταστικό σημείο, μας εκθέτει όλους στην απώλεια της αθωότητας μας⁹⁹.

Πλέον, δεν είναι η ελευθερία που καθοδηγεί τον λαό αλλά η ελευθερία καταπληγωμένη από τα βέλη, όπως ο Άγιος Σεβαστιανός, ένα βέλος για την τιμωρία της πρόθεσης, ένα άλλο για την αρχή του να μην τιμωρείται κανείς άδικα και ένα τρίτο για την ελευθερία του να συναλλάσσεται κανείς ελεύθερα. Και κάτι ακόμα. Η διάταξη αυτή δεν τιμωρεί μόνο εκείνους που εμποδίζουν την δράση της αντιτρομοκρατικής αστυνομίας ή των δικαστών σε τρομοκρατικές υποθέσεις, ή των αρχών που είναι επιφορτισμένες με την τήρηση της τάξης. Καταπιέζει κάθε δράση («toute action»), κάθε σκέψη δράσης, αντίθετη στο έργο των δημοσίων αρχών στην ευρύτερη δυνατή έννοια. Σήμερα είναι ο έμπορος που συναλλάσσεται με το Ιράκ ή ο Ιρακινός που στέλνει χρήματα στην οικογένειά του, αύριο ο ερευνητής που αγοράζει ηλεκτρονικά ένα βιβλίο από το Ιράκ ή όποιος ταξιδεύει στην Περσία ή τα μέλη των ανθρωπιστικών οργανώσεων ή ακόμα και ο δικαστής που μπορεί με την απόφασή του να προκαλέσει σοβαρό κίνδυνο για την χώρα. Το να προκαλείς ένα κίνδυνο δεν είναι το ίδιο με το να εμποδίζεις, είναι απλώς το να ενοχλείς. Αναθέτουμε στον αστυνομικό και στον δικαστή μια εξουσία σχεδόν απεριόριστη πάνω στις ζωές μας, είτε είμαστε μέλη του ριζοσπαστικού ισλάμ είτε όχι. Παραφράζοντας τον Baudelaire θα μπορούσαμε να πούμε ότι στην διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου παραλείφθηκε το δικαίωμα του να αλλάζεις γνώμη. Είναι σίγουρο ότι εάν είχε περιληφθεί θα είχε καταργηθεί επίσης¹⁰⁰.

⁹⁹ Sureau, Pour la liberté..., σελ. 43.

¹⁰⁰ . 57.

Sureau, Pour la liberté..., σελ

Αυτό που μπορούμε να πούμε στους τρομοκράτες είναι μόνο αυτό: «Δεν θα έχετε ποτέ το μίσος μας, μα ορίστε, μπορείτε να έχετε τις ελευθερίες μας» («Vous n'aurez pas notre haine, mais tenez, vous pouvez avoir nos libertés»). Ίσως είναι ότι ο νομοθέτης δεν εκτιμά πολύ τις ελευθερίες μας, γιατί εάν με τον όρο ελευθερία καταλαβαίνουμε το να ελεγχόμαστε όλοι από τους δικαστές δεν πρόκειται παρά μόνο για μια άδεια. Μόνο που ορίστε: η ελευθερία του να σκέφτεσαι δεν γνωρίζει φραγμούς, και δεν υπάρχει καλύτερος τρόπος για να αποδώσει κανείς τιμές στους νεκρούς μας από το να διατηρήσει με κάθε τίμημα αυτές τις

ελευθερίες που ήταν ακριβώς η αιτία για τις οποίες πέθαναν γιατί δεν ήταν ανεκτές από τους δολοφόνους τους. Θα πρέπει σχεδόν να ευχαριστήσει κανείς τον νομοθέτη που μας έδωσε με βάση μια διάταξη του ποινικού κώδικα την γεύση της ελευθερίας αυτής την οποία σχεδόν πια δεν την καταλαβαίνουμε.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική εταιρεία ποινικού δικαίου, Το οργανωμένο έγκλημα από τη σκοπιά του ποινικού δικαίου, Πρακτικά του Ζ΄ Πανελληνίου Συνεδρίου

Ζλάτκου, Β., Ερμηνεία στα άρθρα 187 και 187Α ΠΚ στον Ποινικό Κώδικα, Ερμηνεία κατ' άρθρο, τόμος πρώτος (άρθρα 1-234), Νομική Βιβλιοθήκη

Κάβουρας Γεώργιος, Αξιολογικά ουδέτερες πράξεις συμμετοχής

Καϊάφα-Γκμπάντι, Μαρία, Στοιχεία Ενωσιακού Ποινικού Δικαίου και της ενσωμάτωσής του στην ελληνική έννομη τάξη

Καϊάφα-Γκμπάντι, Μαρία, Η πρόληψη της τρομοκρατίας και το ποινικό δίκαιο της προπροληπτικής καταστολής: Νέες αξιόποινες πράξεις για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας στην Ε.Ε., ΠΧ ΝΘ/2009, 385 επ.

Καϊάφα-Γκμπάντι, Μαρία, Η οριοθέτηση του αξιοποίνου της τρομοκρατίας και οι προκλήσεις για ένα δικαιοκρατούμενο ποινικό δίκαιο, τιμητικός τόμος Ι. Μανωλεδάκη, Π, σελ. 267 επ., ΠΧ ΝΕ/2005, 865 επ.

Λίβος, Νικόλαος, Ζητήματα ερμηνείας του άρθρου 187 ΠΚ, με αφορμή το υπ' αριθμ. 215/2015 Βούλευμα του Συμβουλίου Εφετών Αθηνών, ΠΧ ΞΕ/2015, 310 επ.

Λίβος, Νικόλαος, Οργανωμένο έγκλημα και ειδικές ανακριτικές πράξεις, Τόμος Ι: Δογματική του οργανωμένου εγκλήματος, τεύχος α΄: Ο εγκληματολογικο-δογματικός φαινότυπος του οργανωμένου εγκλήματος

Μαργαρίτης Μ., Ποινικός Κώδικας, άρθρο 187Α

Dencker Friedrich, Das "Gesetz zur Bekämpfung des Terrorismus", StV 3 (1987), σελ. 117 επ.

Eroshkina, Natalia, Die organisationsbezogene Beteiligung im Strafrecht, Das tatbestandsmäßige Verhalten der Organisationsdelikte und das Phänomen der Terrorismusfinanzierung, Duncker & Humblot, Berlin

Gazeas, Nikolaos, Die neuen Tatbestände im Staatsschutzstrafrecht-Versuch einer ersten Auslegung der §§ 89 a, 89b und 91 StGB, NStZ 2009, 593 επ.

Heinrich Bernd, Die Grenzen des Strafrechts bei der Gefahrprävention, Brauchen oder haben wir ein „Feindstrafrecht“?, ZStW 2009, 94 επ.

Herbert Sarah, Grenzen des Strafrechts bei der Terrorismusgesetzgebung, Ein Rechtsvergleich zwischen Deutschland und England, Duncker & Humblot, Berlin

Jakobs Günter, Kriminalisierung im Vorfeld einer Rechtsgutsverletzung, ZStW 97 (1985), 751 επ.

Krämer Gregor, Die Bekämpfung von Geldwäsche und Terrorismus-finanzierung, Die Tätigkeit der FATF als internationaler Standardsetter, Nomos

Kühl Kristian, Neue Gesetze gegen terroristische Straftaten, NJW 1987, σελ. 737 επ.

Meliá Manuel Cancio, Feind “Strafrecht”?, ZStW 117 (2005), σελ. 267 επ.

Mylonopoulos Christos, Internationalisierung des Strafrechts und Strafrechtsdogmatik. Legitimationsdefizit und Anarchie als Hauptcharakteristika der Strafrechtsnormen mit Internationalem Einschlag, ZStW 2009, 68 επ.

Sieber, Ulrich, Legitimation und Grenzen von Gefährdungsdelikten im Vorfeld von terroristischer Gewalt, NStZ 2009, 353 επ.

Sieber/Vogel, Terrorismusfinanzierung, Prävention im Spannungsfeld von internationalen Vorgaben und nationalem Tatstrafrecht, Duncker & Humblot, Berlin

Sureau François, Pour la liberté, Répondre au terrorisme sans perdre raison

Warius, Silke, Das Hawala-Finanzsystem in Deutschland-ein Fall für die Bekämpfung von Geldwäsche und Terrorismusfinanzierung? Duncker & Humblot, Berlin

Weißer Bettina, Der”Kampf gegen den Terrorismus”-Prävention durch Strafrecht? JZ 8 (2008), σελ. 388 επ.

Wohlers Wolfgang, Deliktstypen des Präventionsstrafrechts-zur Dogmatik “moderner” Gefährdungsdelikte, Duncker & Humblot, Berlin.